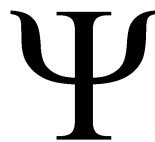

DET PSYKOLOGISKE FAKULTET

Tidsskrift for Norsk Psykologforening
- ideologiske og normative endringer 1974 – 2007

HOVEDOPPGAVE

profesjonsstudiet i psykologi

Karen-Merete Bruland

Vår 2008

Veileder Norman Andersen

Innholdsfortegnelse

Innholdsfortegnelse	i
Forord	ii
Sammendrag	iii
Abstract	v
Innledning.....	1
<i>Moderne ideologier: nyliberalisme</i>	8
<i>Moderne ideologier: globalisering</i>	9
<i>Konsekvenser for psykologifaget</i>	10
<i>Kritisk psykologi</i>	13
Metode.....	18
<i>Analytisk posisjon</i>	18
<i>Analytisk strategi og utvalg</i>	20
Trinn 1: Opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn.	21
Trinn 2: Klassifisering i subdisipliner og type arbeider.	23
Trinn 3: Diskursanalytisk nærlesning	24
<i>Validitet og reliabilitet</i>	28
Resultater.....	29
<i>Resultater fra trinn en: opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn</i>	29
a) Redaksjon og layout	29
b) Sortering og telling av vignetter.	34
c) Fordeling av stoffet under vignetten ”Redaksjonelt”	37
d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall	37
<i>Resultater fra trinn to: klassifisering av subdisipliner og type innhold</i>	39
a) Antall forfattere	40
b) Forfatterens institusjonsmessige tilhørighet	40
c) Forskningsmetodiske skiller og type innhold	41
d) Klassifisering i subdisipliner	42
<i>Resultater fra trinn tre: diskursanalytisk nærlesning</i>	43
a) Redaksjonelle linjer	43
b) Klassifisering av tekst	46
c) Diskursive strukturer og elementer	47

Tekst 1	47
Tekst 2	48
Tekst 3	48
Tekst 4	49
Subjektivitet	49
Essensialisme	49
Historisitet	50
Forskningssubjektets stemme	50
Styrke	51
Sammenheng	51
Intertekstualitet	52
Sosial praksis	53
d) Tekstlig bilde	53
Struktur	54
Interaksjonskontroll	54
Ordforråd	54
Ords mening	55
Grammatikk	55
Sammensetning	56
Høflighet	56
Transitivitet	57
Modalitet	57
Metafor	58
Referanser	58
Diskusjon.....	59
<i>Trinn 1: Opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn.....</i>	59
a) Redaksjon og layout	59
b) Sortering og telling av vignetter - forteller vignettene noe?	60
c) Fordeling av stoffet under vignetten ”redaksjonelt”	63
d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall	63
<i>Trinn 2: Klassifisering i subdisipliner og type innhold.....</i>	63
a) Antall forfattere	64
b) Forfatterens institusjonsmessige tilhørighet	64

c) Forskningsmetodiske skiller og type innhold.	65
d) Klassifisering i subdisipliner	65
<i>Trinn 3: Diskursanalytisk nærlesning</i>	66
a) Redaksjonelle linjer	66
b) Klassifisering av tekst	67
c) Diskursive strukturer og element	68
d) Tekstlig bilde	69
<i>Metodiske begrensninger</i>	69
<i>Samlet drøfting</i>	70
<i>Videre forskning</i>	75
<i>Avslutning og konklusjon</i>	76
Referanser.....	78
Appendix A	86
Appendix B.....	88
Appendix C.....	91

Forord

Denne oppgaven er kommet i stand ut fra personlige lidenskapelige interesser for fag, fagutvikling og konsekvenser av psykologisk praksis, for tekst og litteratur, og for samfunnsforhold og ideologier og deres innvirkning på oss mennesker, både historisk og i min egen tid.

Uten veileders humoristiske og varme hjelp til å tøyle meg og hjelpe meg til å fokusere på hva prosjektet mitt handlet om, hadde jeg aldri kommet i mål. Jeg takker Norman Anderssen for glimrende veiledning, ryddighet og tydelighet i prosessen fra kaos til oppgave.

Jeg vil også takke mine tre barn Lina, Matias og Reiel for deres aldri sviktende tillit til at jeg skulle komme i havn, for trøstens ord i nødens stund, for datahjelp til alle døgnets tider, og for oppmuntrende skulderklapp og støtte.

Ervik, 10.mai 2008,
Karen-Merete Bruland

Sammendrag

I moderne liberale demokratier peker samfunnsutviklingen mot normoppløsning, defragmentering og dehumanisering, hevder for eksempel Vetlesen (2004). Ideen med denne studien har vært å undersøke hvorvidt fokuset til Tidsskriftet for Norsk Psykologforening (heretter Tidsskriftet) har endret seg i tråd med slike endringer i samfunnet for øvrig. Det er brukt et kritisk psykologisk perspektiv for å se hvorvidt form og innhold i Tidsskriftet har endret seg i løpet av de siste 30 årene, og eventuelt i hvilken retning. I tillegg er stoffet i Tidsskriftet delt inn etter klassiske psykologiske skillelinjer, for å kunne vurdere om eventuelle endringer kommer til syne også her. Det er utarbeidet en tretrinns analysemetode som består av trinn 1: Opptelling og beskrivelse av enkle kategorier, trinn 2: Klassifisering av fag i subdisipliner og type stoff, og trinn 3: Diskursiv nærlesning. Resultatene viser blant annet at ideologiske endringer vil kunne sees igjen i Tidsskriftet som blant annet mindre fokus på fagforeningssaker og lavere antall artikler med samfunnskritiske perspektiver. Jeg fant imidlertid ikke tydelig belegg for hypotesen om at kvalitative metoder blir mindre brukt i dag enn for 30 år siden. Den diskursive nærlesningen setter lyset på de negative effektene av et nøytralt og objektiviserende forskningsspråk, og jeg antyder at for å kunne utnytte det frigjørende potensialet som ligger i psykologifaget, kan Tidsskriftet sette fokus på fagets medansvar for dehumanisering og ulikhet ved å tydeliggjøre fagets historiske og subjektive påvirkninger, og være kritisk til essensialisering og deportasjon av forskningssubjektene.

Abstract

In modern liberal democracies development points towards dissolution of norms, defragmentation and dehumanization according to some authors (e.g. Vetlesen, 2004). The idea behind this study has been to investigate whether the focus of The Journal of the Norwegian Psychological Association (The Journal hereafter) has changed in accordance with such changes in the surrounding society. A critical psychological perspective is used to find out if and how The Journal has changed during the last 30 years, and if it has, in what direction. Furthermore, the content of The Journal is divided along classical psychological dividing lines; to investigate if possible changes may be found. An analytical method in three steps is designed, consisting of 1: Counting and describing of simple categories, 2: classification of profession in subdisciplines and kinds of content, and 3: discursive close reading. The results show among other things that ideological changes may be found in The Journal by less focus on union matters and fewer articles with a critical perspective. I did not find, however, according to the hypothesis, that qualitative methods are being less used today than 30 years ago. The discursive close reading puts the light on the negative effects of a neutral research language that makes the subject of research to an objective.

The author claims that to fully exert the emancipatory potential in psychology, the Journal have to fight dehumanisation and inequality by being overt about the influence on the Journal from the historical and the subjective, and to be critical towards essentialism and the deportation of the subjects of science.

Innledning

Tidsskrift for Norsk Psykologforening (heretter Tidsskriftet) er et profesjons- og fagforeningstidsskrift for medlemmer i den norske psykologforeningen. I dag mottar ca 85,7 % av landets psykologer Tidsskriftet (Salim Bekkali, personlig kommunikasjon, 7.mars 2008), som i tillegg sendes ut til institusjoner og enkeltpersoner og over 800 psykologistudenter. Det har vært i produksjon under nåværende navn siden 1974. Min antagelse er at endringer som har skjedd i samfunnet i løpet av disse årene også vil finnes igjen i Tidsskriftets innhold og utforming.

Jeg vil ta utgangspunkt i Tidsskriftet som ett av mange mulige talerør for norsk psykologi, og analysere mulige sammenhenger med ideologiske tendenser i tiden. Det er mange andre uttrykk for norsk psykologi som kunne vært valgt, og som burde vært studert nærmere, og der resultatene kan tenkes å ville bli annerledes. Det gis ut mange ulike fagtidsskrifter som kunne vært interessante å se nærmere på, og det gis ut lærebøker og populærpsykologiske tekster og bøker. Intervjuer av psykologer innenfor ulike fagfelt og med ulik institusjonell tilknytning kunne gitt andre funn. Fra dette omfattende feltet har jeg valgt å se nærmere på den delen av psykologien i Norge som kommer til syne i Tidsskriftet. Antakelsen er at de store diskusjonene også nedfeller seg i mindre temaer som valg av metoder og innfallsvinkler i vitenskapelige artikler. Spørsmålet blir om det kan finnes en sammenheng mellom hvordan faget har presentert og presenterer seg gjennom Tidsskriftet, og markører for samfunnsideologi og utvikling.

Dagens kritiske psykologi er påvirket av både postmodernismen, poststrukturalismen og kritisk teori. Dette preger både vitenskapsidealer og valg av teori og praksis. Kritiske psykologer er opptatte av ideologi, makt og frigjøring, og bruker alternative metoder i sin forskning. Det er innenfor disse tradisjonene jeg har mitt ståsted.

Ideen med denne studien blir dermed å undersøke hvorvidt Tidsskriftets fokus har endret seg i tråd med endringer i samfunnet for øvrig, presisert i følgende problemstillinger:

Kan beskrivelser av form og skrivemåter i Tidsskriftet, inspirert og fortolket i lys av kritisk psykologi, fortelle noe om hvorvidt Tidsskriftets innholdsmessige fokus har endret seg i løpet av de siste 30 årene, og i hvilken retning? Kan analyser av skiller mellom klassiske grener slik det kommer til syne i Tidsskriftet si noe om det samme?

Hypotesen er at ideologiske endringer vil kunne finnes igjen i Tidsskriftet som blant annet mindre fokus på fagforeningssaker, lavere antall artikler med samfunnskritiske perspektiver og færre artikler der kvalitative metoder er brukt.

Hovedfokuset vil være på perspektiver og form. Emner som kan tenkes å ha et kritisk potensial er valgt som basis for empirien, heller enn substansielle emner. Det hadde vært mulig å

fokusere annerledes, for eksempel ved å stille spørsmål om fordeling av fredsforskning kontra militærforskning, se på hvor mye av stoffet som handler om kjønn, om barn, om eldre. Slike valg ville kunne gi andre resultater. Disse emnene er imidlertid valgt vekk.

Andre avgrensninger som er lagt på denne oppgaven vil jeg komme tilbake til under metoddelen. Nå vil jeg beskrive feltet nærmere.

Tidsskriftet sendes ut til alle psykologer som er medlem av Norsk Psykologforening, 1.januar 2008 utgjorde det 4 856 autoriserte psykologer av totalt 5 668 (Helsetilsynet, 2008). I tillegg er 887 psykologistudenter medlem og får Tidsskriftet (S. Bekkali, personlig kommunikasjon, 7.mars, 2008). Når det gjelder distribusjon, finnes ikke Tidsskriftet i bokandel eller kiosk. Men det foregår et ganske vesentlig løssalg, særlig av temanumre. De kjøpes direkte fra Psykologforeningen. De som kjøper er leger/psykiatere, helsepersonell, pasienter og pårørende. I tillegg har foreningen enkeltpersoner og institusjoner som får Tidsskriftet uten å betale: strategiske gratisabonnenter. Det kan være helsepolitikere, journalister med mer (N.E. Strand, personlig kommunikasjon, 6.mars, 2008).

Tidsskriftets redaktør informerte om at det ikke finnes noen formell statistikk på Tidsskriftets avslagsprosent. Han antok at ca 50-60 % av fagartiklene antas etter en eller to fagfelle vurderinger og revisjoner. Han peker på at Tidsskriftet har økende tilgang på stoff, og at det er sannsynlig at refusjonsraten vil gå opp (P.J. Karlsen, personlig kommunikasjon, 13. mars, 2008).

En lesergruppe av denne størrelsen betyr at budskapet Tidsskriftet formidler, vil nå svært mange av de norske psykologene. Hvordan tidsskriftet presenterer seg for leseren, valg av layout, faste spalter, balansen mellom faglig stoff og fagforeningsstoff, stillingsannonser m.v., vil ha betydning for hvor stor gjennomslagskraft det har, og samtidig fortelle noe om hva faget har vært opptatt av til enhver tid. Dette vil jeg beskrive nærmere i et seinere avsnitt.

Det store nedslagsfeltet i det psykologiske miljøet i Norge, kan gi Tidsskriftet en betydelig påvirkningsmakt blant norske psykologer som formidler av ny kunnskap gjennom forskningsartikler og andre faglige innlegg.

Makt og fordelingen av den er viktige aspekt er ved et hvert sosialt system, og ikke en tilfeldig variabel som kan velges bort. Den utspiller seg på alle samfunnsarenaer. Et sentralt område der den sosiale struktureringen og påvirkningen foregår, er gjennom språket. Språk representerer sosial makt, hevder Blakar (1973/2006). Han retter fokuset mot aspekter ved kommunikasjon og språkbruk som er relevant for dette arbeidet, og stiller følgende spørsmål: Hvilke interesser eller perspektiv ligger bak språkbruken innenfor psykologifaget, og hvilke effekter har de? Innenfor samfunnsforskningen har det lenge vært pekt på makten som ligger i

språkbruken innenfor reklame og politikk. Men at annen tekstlig kommunikasjon, for eksempel forskningsartikler, kan representere maktbruk, kan virke provoserende.

Mainstream psykologi har vært lite interessert i de problemstillingene som luftes her (Fox & Prillettensky, 1997). Med mainstream psykologi menes her den psykologien som har dominans på universitet og andre undervisningsinstitusjoner, i klinikker og i konsulentvirksomhet. Her blir faget presentert som en vitenskap med objektive forskere og klinikere som avdekker sannheten om menneskelig adferd, mens de hjelper individene med å tilpasse seg kravene fra det moderne livet. (Fox & Prillettensky, 1997; Nafstad, Carlquist & Blakar, 2007; Beck, 1998; Foucault, 2003; Bordieu, 1999; Kvale, 2003).

Mainstream sosialpsykologiforskning, mainstream sosialpsykologi definert ved den delen av psykologifaget som handler om hvordan individet tenker om sin sosiale verden, og hvordan de interagerer og influerer hverandre (Atkinsen et al. 2000), hevder at maktdynamikk best kan forstås som forsøk på å øke individet eller gruppens agens ved å minske avhengigheten av andre (van Dijke & Poppe, 2006). Men nettopp avhengighet av andre er et av menneskenes grunnvilkår, og svekking av disse vil føre til følelse av meningsløshet og ensomhet (Vetlesen, 2004), et av de store problemene i vår tid (Ekeland, 2005).

Å studere makt ved å fokusere på individer og individer i gruppe tilslører at makt er et karakteristisk trekk ved samfunnsideologien (Nafstad, 2002, 2004; Blakar, 1973/2006, 1979; Nafstad, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen, 2007). En ideologi er en samling med ideer om samfunnet som henger sammen på en måte som gjør ideene til en tankeretning, en bestemt måte å se ting på, et samfunnssyn. Slike samfunnssyn henger ofte sammen med menneskesyn. Handlingene våre og tenkemåten vår bestemmes av de dominante ideologiene og det sosioøkonomiske politiske systemet som omgir oss (Fox & Prillettensky, 1997; Nafstad, Carlquist, & Blakar, 2007).

Vår kultur har en idé om at all forskning og presentasjon av den er objektivt sann, og derfor ikke kan settes inn i en maktsammenheng – den er nøytral. I dette arbeidet hevdes et motsatt syn: All forskning som ikke eksplisitt peker på at de tilhører en historisk og ideologisk diskurs deltar i et maktpill som vanskeliggjør reell kritikk. Kjernen i språket er at det er intensjons- og effektstyrt (Ekeland, 1999a, 2005), men forskningsspråk står i en særstilling. Særlig den positivistiske forskningstradisjonen har sterke maktovertoner, fordi det tilsynelatende objektive språket skjuler intensjoner og bakenforliggende agendaer, og fremstår som sannhet. Sannheten er det imidlertid ingen som har opsjon på, den er like mangfoldig som andre begreper der mennesker er dem som definerer (Foucault, 2003).

Dette er aspekter av virkeligheten som den kritiske psykologien prøver å ta inn over seg. Det er nettopp erkjennelsen av betydningen av de sosiale, politiske og kulturelle påvirkningene på faget som kan fungere som en fellesnevner for de ulike retningene blant dem som definerer seg som kritiske psykologer. Ulikhetene mellom dem vil det føre for langt å gå inn på her.

Til nå har jeg sett på noen aspekter av makt og nøytralitet, og pekt på at maktens måter ofte er ugjennomsiktige og vanskelige å avsløre. Mainstream psykologi kan kritiseres for å være med på denne tilsløringen ved ikke å anerkjenne ideologienes og tidens betydning for fagets uttrykk og innhold. Kritisk psykologisk tenkning kan muligens tilby en tenkemåte som kan hjelpe faget ut av dette uføret.

Videre i innledningsdelen vil jeg presentere den samfunnsmessige konteksten psykologifaget og Tidsskriftet befinner seg innenfor, ved å diskutere begreper som ideologi, globalisering og liberalisme. Faget kan ikke se på seg selv som noe som står utenfor den liberalistiske virkeligheten. Tvert imot må det erkjenne trykket som ligger i det å høre til i en sammenheng som definerer alle samfunnets aktiviteter, og se sin egen delaktighet i å forme det samme samfunnet, med de konsekvenser det kan ha for grupper og enkeltindivider.

Videre vil innledningen peke på faghistoriens relevans for dagens forståelse av sammenhengene i verden, som kan hjelpe oss til å forstå nåtidens hvordan og hvorfor.

I metodedelen presenteres en tretrinnsanalyse med opptelling av enkle kategorier, innholdsmessig oversiktslesning og diskursanalytisk nærlesning av noen få tekster. Resultatdelen inneholder en presentasjon av Tidsskriftet både på et formelt og på et innholdsmessig nivå. I den siste delen diskuteres funnene opp mot de perspektivene som tidligere er presentert før avslutningen.

Noen kommentarer til perspektiver på moderne vitenskapelig forskning som ligger til grunn for dette arbeidet følger etter dette. I en vurdering av hva som skal være siktemålet med et arbeid av denne typen, kan det være av interesse å legge seg Blakars ord på minnet: *"Siktemålet (...) er på ingen måte å kome fram til klare og endelege konklusjonar. Langt viktigare er det å reise problem og provosere til debatt om kva som skal vere grunnlaget for og perspektivet i studium og analyser av språk og språkprosessar"* (Blakar, 1973/2006, s 12). Språket kan hjelpe til med å avdekke ideologiske påvirkninger på fag og fagutvikling.

Moderne vitenskapelige forskningen i positivistisk tradisjon, påfører menneskene ideer om deres liv og muligheter som kan virke hemmende og undertrykkende gjennom sine antagelser om nøytralitet og objektivitet. I motsetning til positivistisk tenkning hevde her i tråd med Nafstad og andre kritiske tenkere (Holst, 2005; Bauman, 2001; Nafstad, Carlquist, & Blakar, 2007; Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004; Fox & Prillettensky, 1997) at psykologifaget og psykologisk

vitenskap må utforske virkeligheten ut fra en erkjennelse om at forskeren alltid er med i de spørsmålene hun stiller med sin egen stemme, i de perspektivene og teoriene hun legger til grunn, og at hun er en del av hele fagets og samfunnets vilkår og historie. Hvordan hun handler og tenker er styrt av den dominerende kulturen og de spesifikke politiske sosioøkonomiske forholdene som gjelder i samfunnet. På denne måten er den ideologiske situasjonen i samfunnet et *konstituerende forhold* for hvordan individene erfarer, utøver og bruker makt (Vygotsky, 1978 i Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen, 2007). Selve grunnlaget for intra- og interpsykiske prosesser finnes i fundamentet for den sosiale verden. Dette gjelder også for forskeren.

Bare ved å ta hensyn til menneskenes grunnvilkår og reise debatt om dominerende ideologier kan psykologifaget bli en reell emansipatorisk kraft. Humanvitenskapene – og herunder kan psykologien plasseres – er ikke etisk nøytrale teknologier som kan tilpasses enhver politikk. Tvert imot har psykologifaget vært brukt undertrykkende, men har et frigjørende potensial (Harris, 1997), fordi faget har evnen til å adressere menneskelige, subjektive erfaringer. Faget viser seg både i det offentlige rom, og i psykologers faglige hverdag og i de fora der fag diskuteres. Og derfor også i Tidsskriftet.

Nafstad, Carlquist & Blakar (2007) hevder at lingvistiske forandringer kan være hjelpemidler for å identifisere sosiale og ideologiske representasjoner i endring. Sitt teoretiske fundament henter de fra Moscovicis representasjonsteori, og blant annet Blakars analyser av språk og makt (Nafstad, Carlquist & Blakar, 2007; Blakar, 1972/2006, 1979).

Mainstream psykologi låner i stor grad øre til tradisjonelle naturvitenskapelige metoder i sin forskning. Fysikken som absolutt vitenskapelig ideal, kan innebære en positivistisk tilnærming til forskning. Med det mene her en tilnærming som bygger på positivistiske vitenskapsideal, der vitenskapelig arbeid består i nøyaktig innsamling av empiriske data, hypotesetesting og påvisning av lovmessigheter, med forutsigbarhet og kontroll som resultat. Det er to kjennetegn ved positivistisk forskning som særlig er av interesse her; *kategorisering* og *fragmentering*. Når fenomen blir oppdelt i mindre biter, og eventuelle forstyrrende elementer som kan påvirke resultatene blir ryddet unna, får vi data som er lettere å håndtere. Men det er nettopp den samme kategoriseringen som er ment å gjøre det lettere å forstå mennesket, som hindrer oss i å gjøre det, mener imidlertid Ekeland (2001 b). Særlige menneskelige trekk som meningsdannelse og intensjonalitet, lar seg ikke kategorisere.

Når vi tar inn over oss disse grunnleggende aspektene ved det å være menneske, tvinger det oss til å møte andre ("otherness") på en måte som setter den positivistiske tenkningen på prøve. Anderledesheten vi opplever kan få oss til å ønske å fjerne forskjellene med makt. Men fra et annet ståsted er det like tenkelig at denne anderledesheten kan generere den virkelig store utfordringen:

nemlig vitenskapelig kommunikasjon som en kontinuerlig bestrebelse (Baumann, 2000) mot å forstå og utvikle forståelsen. Det er gjennom å akseptere sin egen og den andres subjektivitet, at denne bestrebelsen kan skyte fart.

Hvis en tenker at forskning er kommunikasjon, får det betydning at forskeren er til stede i sin egen tekst. Problemet for denne oppgaven blir blant annet av metodisk karakter: å operasjonalisere funn av for eksempel "tilstedeværelse" og "historisitet" i vitenskapelige tekster. Jeg håper å vise at det finnes metoder for produksjon av vitenskapelig tekst som legger mer hermeneutiske enn positivistiske forutsetninger til grunn for forskningen, og som ikke tilslører verken forskerens agenda eller plassering i samfunnet.

I disse innledende kommentarene har jeg sett på noen aspekter ved samfunnsmessige og ideologiske forutsetninger for produksjon av kunnskap.

Jeg vil nå gå over til å se nærmere på noen andre sentrale begreper som ligger til grunn for tenkning om hvordan samfunnet henger sammen. Forskning forholder seg til samfunnet på en måte som får konsekvenser både for institusjoner, grupper og individ. Særlig positivistiske tradisjoner kan se ut til å skape et inntrykk av at konklusjonene forskningsarbeidene trekker er absolutte. På den måten tilsløres at de er fremkommet innenfor rammene av den verdens- og virkelighetsforståelsen vi har i den vestlige kultursfæren (Kvale, 1992, 2003). Innenfor psykologifaget problematiseres dette særlig i diskusjoner om det flerkulturelle samfunn, der psykologien beskyldes for å være et ledd i vestlig imperialisme og en del av tradisjonell streben etter kulturelt hegemoni (Duckert & Lie, 2006), og der det settes fokus på ulike psykososiale diskurser i ulike kulturer (Nordanger, Mjaaland & Lie, 2006). Men problemene omfatter ikke bare disse delene av samfunnet eller psykologien. Også innad i det vitenskapelige samfunnet eksisterer de samme mekanismene.

Begreper må forstås i forhold til den tiden de forekommer i, og hvor i verden eller samfunnet begrepene brukes. Det er ulike oppfatninger og ideer om hva begreper inneholder og hva de er ment å beskrive. De er kompliserte og omfattende, og har politiske, økonomiske og kulturelle aspekter. For å sette dem inn i en sammenheng som kan gi mening til dette arbeidet, diskuteres derfor noen av dem nærmere i punktene under, for å fremme forståelsen av hvordan de er brukt nettopp i denne oppgaven.

Begrepet diskurs kan dekke ulike språktyper som benyttes i ulike sosiale situasjoner, for eksempel "avidiskurs", "reklamediskurs" eller lignende (Fairclough, 1992). "Vitenskapsdiskurs" og "tidsskriftsdiskurs" kan henges på for denne oppgavens del.

Ideologier uttrykkes gjennom tekst i en utvidet betydning av ordet: Tekst er all kommunikasjon mellom mennesker. Derfor kan ideologiene studeres nettopp gjennom språket ved

å bruke språkanalyseringsmetoder, hevder (1973/2006, 1979). Det er mange ulike fagområder som har anerkjent disse relasjonene mellom språk og ideologi, og som mener at de både er nære og påvirker hverandre gjensidig, for eksempel sosialvitenskapene, lingvistikken og også psykologien (Habermas, 1971). Språket både skaper, inneholder og tilslører holdninger. Noen begrep bærer positive valører som kan gjøre oss blinde for negative sider av fenomenene. Medisinske og vitenskapelige begrunnelser skjuler ofte det moralske fundamentet de er bygget på, for eksempel at behandling er bra per se (Larsen, 2005). Ideologier uttrykkes gjennom tekst i en utvidet betydning av ordet: Tekst er all kommunikasjon mellom mennesker. Derfor kan ideologiene studeres nettopp gjennom språket ved å bruke språkanalyseringsmetoder, hevder Blakar (1973/2006, 1979). Både sosialvitenskapene, lingvistikken og også psykologien har anerkjent relasjonene mellom språk og ideologi, og mener at de både er nære og påvirker hverandre gjensidig (Habermas, 1971). Språket både skaper, inneholder og tilslører holdninger. Medisinske og vitenskapelige begrunnelser skjuler ofte det moralske fundamentet de er bygget på (Larsen, 2005), og begrepene er bærere av implisitte metaforer som kan være uønskede effekter, eller ønskede. Larsen peker på at det er av stor betydning at begreper ikke må bli ideologiske – det betyr i marxistisk forstand at de blir tilslørende. Dette er et stort problem når det gjelder medieskapt kunnskap. Media er kilde til selvforståelse og identitet, men sprer også falske forestillinger om innholdet og sannhetsgehalten i begrepene, og kan føre til at det atypiske blir mer typisk (Larsen, 2005).

Blakar peker på at endringer i medietekster kan sies å være representative også for endring i vanlig språkbruk (1973/2006). Endringene kan indikere ideologiske skift, i dette tilfellet for eksempel fra tradisjonell velferdstenkning til en mer individualistisk markedstenkning.

Psykologer er trent til å sette ord på handlinger og de menneskene som utfører handlingene. Vi argumenterer for ordene ved hjelp av vitenskap, og er autoriserte til å bruke disse ordene. I tillegg autoriserer de også andre til å bruke makt mot dem som blir kategorisert ved hjelp av dem. *”Jeg vil ha maktens psykologiske og medisinske utøvere nærmere de humanistiske fag. Ganske spesielt vil jeg ha dem nærmere den litterære form”*, sier Christie (2005, s.124). Han peker på den sentrale sammenhengen mellom menneskelighet og tekstlighet, og etterlyser: *”ikke samleord uten annet formål enn at makten skal kunne gjøre noe med noen av oss”* (s.124). Dette kravet om tekstlighet øker vanskene for vitenskapsfolk, fordi det vil medføre økende ambiguitet og mindre entydige resultater. Men samtidig vil tekstene da kunne gjenkjennes av dem det er skrevet om og for, og peke på mer av det som gjør menneskene like enn det som skiller oss fra hverandre.

I tillegg til det rent tekstlige, finnes også andre analyseobjekter i Tidsskriftet, for eksempel selve de vitenskapelige og psykologifaglige temaene som presenteres. På grunnlag av analyser kan eventuelle forskjeller i fokus i ulike årganger av Tidsskriftet vurderes.

Moderne ideologier: nyliberalisme

Individer, institusjoner og systemer eksisterer alltid innenfor en kultur, side om side uløselig knyttet til hverandre (Bauman, 2001; Beck, 1998; Bordieu, 1999; Cole, 2003, Foucault, 2003, Honneth, 2005). Derfor må de sosiale og kulturelle aspektene være viktige komponenter i analyser av alle faktorer innenfor et samfunn. Særlig er begrepet ideologier viktig (Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004). Ideologier kan defineres som de generelle verdiene og trossystemene som eksisterer i et samfunn (Billig, 1997, van Dijk, 1998), og er selve måten vi forholder oss til hverandre på, det kan kalles et språk (offentlig diskurs). De som bruker språket har delte tanke kategorier, verdier og forklaringer på fenomener i både den sosiale og den materielle verden. Derfor kan ideologiene fortelle oss noe om hvordan mennesker forstår og former sin virkelighet (Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004).

Ideologitenkningen forutsetter at det foreligger kulturelle verdier som blir sett på som selvfølger i dette samfunnet (selvfølgeliggjorte antagelser). Ideologiene har en forklarende funksjon ved å være et organiseringsprinsipp som hjelper oss å finne ut hvem vi er som individer og som medlemmer av grupper, og hvordan vi skal oppføre oss (Nafstad, Carlquist, Aasen og Blakar, 2004). Ideologien forklarer sin egen eksistens og blir rettferdiggjort, for ideologiene vil alltid ha ulike betydning i ulike sammenhenger og kontekster, og har et rettferdiggjøringsbehov. Ideologiens funksjon er altså ikke bare å forklare, men også å legitimere status quo. Som kulturfenomen fungerer ideologier som rettferdiggjøring av systemer (Jost, Burgess & Mosso, 2001).

Samtidig er ideologiene også sosialt konstruerte kollektive representasjoner av kollektive stemmer. Opphavet er kulturelt, og representasjonene deles av et stort antall personer. I tillegg er de diskursivt medierte ved at de uttrykkes både i hverdagslivet, i media og i profesjonelt språk (Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004). Mediespråket er spesielt viktig siden massemedia har fått stadig større betydning som "meningsskapere" i vestlig kultur (Hermans & Kempen, 1998). Ved å bli utsatt for slike språk, blir individet inntonet på og inkorporerer de dominante ideologiene i samfunnet (van Dijk, 1998).

Et kjerneaspekt ved ideologiene er at de er mer eller mindre egalitære, og orientert mot enten å minimere eller maksimere forskjeller mellom mennesker, samt enten redusere eller øke samfunnets status og makthierarkier. Dette arbeidet har fokus på den makten den nyliberalistiske globaliserte kapitalistiske ideologien utøver. I tråd med for eksempel Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen (2007), Hundeide (2004) og Vetlesen, (2004), hevdes at denne ideologien innebærer verdier og trossystem som til syvende og sist reduserer oss som sosiale vesener, og hindrer vår evne til nestekjærlighet, likhet, likeverdige bånd til andre og solidaritet. I

vårt samfunn ser vi konsekvenser av denne ideologien i utviklingen vekk fra de sosiale kontraktene mellom individene og samfunnet, og i den sterke økningen i mer ekstrem individualisme. For mange får dette alvorlige negative konsekvenser for den enkeltes opplevelse av fellesskap (Vetlesen, 2004, Willig, 2002, Rose, 1998). Dette kan gjelde også for samfunn som tradisjonelt har hatt sterke kollektive verdier med solidaritet og likhet mellom sine medlemmer (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen, 2007), som vårt.

Ideologi kan også være de tanker og ideer i et samfunn eller i et system som er sterke nok til å utfordre status quo – dette refereres til som motideologier. Ideologiene beskriver altså verden både som den *er*, og som den *burde være*. De handler særlig om relasjonene mellom individet og samfunnet. Og hvis mennesker skal trives må det eksistere en god balanse mellom de to (Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004).

Målet med denne diskusjonen omkring ideologibegrepet er ikke å komme frem til den sanne definisjonen av begrepet, men å rette lys mot de ulike forståelsene. Samfunnets tradisjonelle institusjoner, som skoler og læresteder, religiøse samfunn, rettsapparatet, det politiske systemet og media retter opinionens interesse vekk fra fundamental kritikk av status quo på svært vellykkete måter, ved å understreke at problemer er grunnleggende individuelle i sin natur, heller enn sosiale eller politiske (Fox & Prillettensky, 1997). Dette gjelder også innenfor de psykologiske institusjonene (Kvale, 1992).

Moderne ideologier: globalisering

I tillegg til de ideologiske påvirkningene fra eget lokalt samfunn og miljø, utsettes både det enkelte individet og samfunnet som helhet av en annen prosess i tiden: Globalisering. Begrepet refererer til globale effekter av handlinger som i utgangspunktet var igangsatt av suverene stater. Den historiske utviklingen førte til at statene fikk økende behov for å sikre egen vekst, de slo seg sammen i større enheter og den globale scene ble etter hvert et forum for sameksistens og konkurranse mellom grupper av stater (Bauman, 2000, s 63). Dette førte blant annet til et skille mellom den sosiale makten og kollektivet, ved at et massivt hierarkisk byråkrati ble bygd opp, der makten ble tåkelagt og etter hvert overført til utenforstatlige arenaer. Strukturene som suverene stater hvilte på, smuldret opp, størst konsekvens hadde det økonomiske sammenbruddet, en så og ser at globale finansmarkeder hever sine egne lover og forskrifter over staters lover over hele kloden. “*Globalization is nothing more than a totalitarian extension of their logic on all aspects of life*”, sier Bauman (2000, s 66). Verden har ikke lenger et senter eller noen styringsorganisasjon, globalisering har globale effekter som ikke er planlagte eller noe en har kunnet forestille seg, og handler ikke om hva noen ønsker skal skje, men om hva som faktisk skjer.

Tradisjon og politiske løsninger taper terreng (Friedmann, 2004) som en følge av utviklingen av globale meningssystemer, og i de vestlige kulturkretsene ser en individer som i økende grad kan karakteriseres med stadig mer globaliserte ideer om selvoppfyllelse i et såkalt fritt marked (Giddens, 1991; Bauman, 2000).

Globaliseringen står for en homogen stemme. Viktig bakgrunnsvirkelighet for denne påstanden er at menneskene liv i den vestlige kultursfære er i økende grad styrt av markedsideologi, materialisme og konsumerisme (Kasser, 2004; Myers, 2004; Schwartz, 2000, 2004, i Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen 2007), markedet har tatt plassen for staten som den fremste sosiale regulator.

I 1996 kom Lester Thurow med en empirisk status quo rapport (Thurow, 1996). Dette var en makronivårappport som beskrev den nye nordamerikanske kapitalismen. Den kjennetegnes ved at veksten i det offentlige har stagnert, og at mange tjenester som tidligere var et offentlig ansvar, nå er overført til privat sektor. Politisk innflytelse og styringsinnflytelse på markedet minsker, og fører til en ”den-sterkeste-overlever-kapitalisme”. Idealene legger vekt på at individet har rett til å velge slik at de får mest mulig ut av materielle og ikkematerielle goder for sin egen del, og målet blir å maksimere personlig konsumpsjon. Thurow kaller det korttids individuell grådighet og det er liten plass for sosial interesse, liten vilje til å ofre noe for et felles gode eller forplikte seg på lang sikt til verdien av sosial likhet. Dette gir et godt bilde av den globaliserte virkeligheten, der multinasjonale selskaper stimulerer forbruk av varer som maksimerer profitten. Det ser ut til at modellen med det frie markedet, men uten Smiths ideal om den kloke kapitalist som elsket det sosiale, ikke har noen alvorlige ideologiske konkurrenter. Den nyliberalistiske ideologien har lyktes med å presentere seg selv som innlysende, at det ikke finnes noe alternativ (Nafstad, Carlquist & Blakar 2007; Bauman, 2000; Giddens, 1991; Thurow, 1996). Borides formulerer det slik: “- *and this is what gives the dominant discourse its strength — that there is nothing to put forward in opposition* “ (Borides, i Harris, 1997, s 29).

Konsekvenser for psykologifaget

I de moderne vestlige demokratiene har produsentsamfunnet utviklet seg til et konsumentensamfunn. Vår frihet består i friheten til å velge mellom ulike varer, mens den ikke medfører friheten til *ikke* å velge (Kvale, 2003; Jørgensen, 2002, Nafstad, 2002; Rose, 1998; Vetlesen, 2004). Dette kan se ut som et frihetens paradisi, men medfører også at det blir store forskjeller mellom folk. Vi minnes hele tiden på de mulighetene som ligger like utenfor rekkevidde. Autonomi og selvrealisering regnes for å være verdier i seg selv, og alle andre

samfunnsmessige fenomener evalueres i lys av dette. Dette er et annet typisk trekk ved nyliberalismen. Skirbekk sier (1999):

”Slik frihet ble bare mulig der myndighetene lot individet få ta ansvaret for sine valg, uten å gripe inn unødige for å oppheve konsekvensene av dårlige valg. Det som denne samfunnstenkningen overså, var at ikke alle hadde ressurser og muligheter til å foreta viktige livsvalg. Mange kranke livsskjebner skyldtes mer andres valg enn egne. Dessuten var det ikke alltid moralske valg som hadde gitt lykke til de heldige.”

I denne tenkningen kan for eksempel arbeidsløshet som et resultat av et overopphøyet arbeidsmarked lett kunne defineres som personlig fiasko for den enkelte. (Willig, 2002).

Individet tvinges til et kontinuerlig fokus mot det som gir anerkjennelse, men betingelsene endres fort, og mulighetene til å planlegge fremtiden reduseres. Dette blir en ensom kamp for enkeltperseoner, siden det ikke lenger finnes noen støtte i fellesskapet eller i opplagte og tydelige interpersonlige verdier. Willig (2002) mener at dette fører til at selvet blir utmattet, og at det er dette som ligger bak depresjon og utbrenthet. Han knytter disse utviklingstendensene til selve det nyliberalistiske idealet, som han hevder er en illusjon og bidrar til patologier. Vi lærer at vår selvverdi øker når vi realiserer oss selv og hevder vår autonomi i konkurranse med andre. Dette er imidlertid ikke noe annet enn skinnautonomi. Vi lever i et totalitært system som tvinger oss til å realisere og konstant evaluere oss selv for å oppnå økt effektivitet. Jag etter selvrealisering og prestasjoner, sammen med oppløsning av interindividuelle bånd er en oppskrift på depresjon, mener Willig, og den er nedfelt som ideal i nyliberalistiske samfunn.

Etniske sykdommer reflekterer konflikter i det enkelte samfunnet, hevder Hammershøy (2005). Freuds hysteri og nevroser passer godt inn i et samfunn med sterk ytre tvang slik det var i Viktoriatiden, mens i moderniteten der oppløsning av normene er et kjennetegn, er folkesykdommen blitt depresjonen – den indre tvangen. Dette kan forklares med det svekkede samholdet og tapet av de tradisjonelle kriteriene for et godt liv (Durkheim, 1893, 1991; Weber, 1995; Tönnies, 1999), og med at livet har beveget seg fra å være forutsigbart med tydelige rammer og roller, til å være uforutsigbart og basert på individenes egen frihet til å velge (Vetlesen, 2004a; Giddens, 1995).

Har forståelsen av menneskenes vilkår i nyliberalistiske samfunn avspeilt seg i måten mainstream psykologi forstår menneskene på? Jeg støtter meg på Ekeland, som mener tvert om. Faget prøver å objektivere sjelen, sier han, på samme måte som medisinen har objektivert kroppen. Dette gjøres for å skaffe faget vitenskapelig legitimitet. Ekeland peker på at dette har fått konsekvenser helt inn i den psykoterapeutiske behandlingen (2001 b) Resultater og effektivitet

kreves av både myndigheter og finansieringskilder, og selv psykoterapien skal bli en empirisk kontrollert vitenskap. Men denne prosessen vil alltid være avhengig av den enkelte personenes subjektivitet, situasjonsorientering og historie, og handler om meningsskapning, fortsetter Ekeland, og hevder at hvis ikke denne forståelsen legges til grunn slutter den psykoterapeutiske dialogen å være dialog, og blir til monologisk manipulering (2001 b).

Årsaken til det er å finne i følgende grunnlagsproblematikk: mening og meningsdannelse (Ekeland, 2001b). Psykologisk forskning kan beskrives som meningsdannelse i et vidt perspektiv. Hvis vitenskapen ikke tar inn over seg sin subjektivitet, samfunnstilknytning og historie, er det da grunnlag for å hevde i fortsettelsen av Ekelands argumenter at ikke bare den terapeutiske dialogen, men også måten den vitenskapelige psykologien kommuniseres på er blitt en monologisk manipulering?

Den psykologiske kunnskapen, produsert av psykologene selv, kan ikke sies å være uskyldig i denne utviklingen. Psykologene skjuler at det er det kulturelle selv som blir studert, og har utviklet et objektiviserende språk. På denne måten forsvarer psykologien sin tilskuerposisjon (Skjervheim, 2003). *"Det vert nytta meir intellektuell kraft i psykiatriens kantiner og pauserom til å diskutere komorbiditet, diagnostiske aksar og kategoriar, enn dei kulturelle tenkjemåtane som i dag skaper liding hos folk"*, påpeker Ekeland (2001 b). Dette reflekterer en sentral kritikk mot den positivistiske tenkemåten: Teorier om mennesker kan ikke brukes fra en tilskuerposisjon. Kunnskapen er ikke utvendig hos den som vet, og kan aldri finnes som et objekt hos den som vil vite, påpeker Skjervheim (1972).

Vi må forstå menneskene hermeneutisk, mener Ekeland (2001b), som både subjektiv og kulturell kropp. Dette ligger implisitt i tenkningen fra "den doble hermeneutikken", der Skjervheim peker på at enhver adekvat teori må handle *både* om sitt emne *og samtidig* inkludere både personen som teoretiserer og den kulturen, det samfunnet han eller hun er en del av (den hermeneutiske sirkelen).

Den enkeltes opplevelse av velvære og tilfredshet, og hvordan den enkelte fungerer i sosiale sammenhenger, blir i økende grad avhengig av ekspertenes meninger (Nafstad, 2005b; Rose, 1998). Ekspertene har kunnskap, og kunnskap er makt, og både produksjonen, utbredelsen og bruken av vitenskapelig kunnskap har fundamental betydning og effekt på det moderne mennesket. Derfor blir de etiske refleksjonene og verdistandardene for selve kunnskapsproduksjonen viktig, ikke bare innenfor de vitenskapelige miljøene, men både for samfunnet forøvrig og for enkeltindividene.

Vitenskapelig kunnskap blir hemmeliggjort og mystifisert (Foucault, 2003). Dette fører ikke til skepsis til selve kunnskapen, eller mistro til det vitenskapelige i seg selv, men til måten

kunnskap sirkulerer og fungerer, og hvilke relasjoner den har til makten. Det er dette Foucault kaller kunnskapsregimet (Foucault, 2003). Kritiske røster yter ikke bare motstand mot makt i seg selv, men er i denne sammenhengen opposisjon til *effektene* av makt koblet til kunnskap.

Baumann leger vekt på at det kan være det å ikke stille spørsmål i seg selv som utgjør den største faren for at psykologisk forskning og tradisjon ikke skal la endre.

“Not asking certain questions is pregnant with more dangers than failing to answer the questions already on the official agenda; while asking the wrong kind of questions all too often helps to avert eyes from the truly important issues. The price of silence is paid in the hard currency of human suffering” (Bauman 2000 s 3).

Produksjon av vitenskapelig kunnskap skjer i stor grad gjennom tekst. En tekst kan sees på som et produkt som skapes nettopp når en del av virkeligheten settes ord på (betegnes) og tillegges mening. En tekst vil alltid kunne tolkes på ulike måter, og derfor må den forstås i relasjon til den som fortolker den, og til den sosiale og diskursive praksisen som er med på å skape meningen i teksten (Fairclough, 1992). En tekstlig analyse vil derfor sees på som en konstruksjon av én av flere mulige meninger; en diskurs.

For denne oppgaven blir det interessante å vurdere om det er mulig å vise at den globaliserte nyliberalistiske ideologien kan finnes igjen i den psykologiske diskursen, uttrykt gjennom Tidsskriftet.

Kritisk psykologi

På sekstitallet og fremover skjedde en fremvekst av kritisk teori på ulike samfunnsområder. Kritisk teori ble et paraplybegrep for store retninger som strukturalismen og poststrukturalismen, og omfattet for eksempel den tyske kritiske psykologien, feministisk og antirasistisk tenkning, anti-imperialismebevegelsen på 70-tallet og søramerikansk frigjøringspsykologi. For den kritiske teorien som for mainstream tenkning ligger samfunnsrammene alltid i bunnen av virkelighetsforståelsen.

Men også reduksjonistiske tanker har vært diskutert. Tanken om at en vitenskap kan redusere en annen har positivistiske røtter, men kalles i dag vitenskapelig enhet (Putnam, 1982). Simon & Schuster (1980) peker på at hvis denne reduksjonen skal kunne skje, må de psykologiske konseptene korrespondere med de nevrofysiologiske. Ekeland peker på det samme i et intervju i Tidsskriftet (2006, s 1056). Han reflekterer over at den nye nevrovitenskapen er kommet sterkt inn i psykologien, og at *”Mykje av denne nye forskinga er isolert sett imponerende, men tenkinga om kva den tyder er ofte dårleg. Det nye biologiinspirerte språket er i ferd med å (...) underminere*

heilt nødvendige omgrep som ansvar og vilje". Det som påpekes her er at psykologien ikke kan reduseres av eller til nevrofysiologien, fordi psykologisk teori i seg selv er autonom.

Det ble hevdet at nevropsykologien ikke bare ville redusere, men etter hvert fullstendig eliminere psykologien som fag. Nettopp fordi vurderinger av rasjonalitet, sammenheng og konsistens ikke har noen plass i fysisk teori, burde de elimineres (Churchland, 1985; Churchland, 1986). Simon & Schuster konkluderte imidlertid med at: "*The Churchlands' crusade represents scientism at its imperialistic worst. (...) Eliminative materialism is like saying that because we cannot map the aesthetic properties of paintings onto the physical qualities of the paint, we should give up aesthetics*" (1980, s. 460). De kaller dette et eliminalistisk perspektiv innenfor en materialistisk scientistisk tenkning.

Helt siden Comte og Mill har psykologer forholdt seg til antagelsene om at psykologi som vitenskap bare kan øke sin status ved å forholde seg til fysikkens lover (i Simon & Schuster, 1980). Simon & Schuster peker imidlertid på at det er nettopp det som fysikken ikke kan forklare, som er psykologiens område. Moderne fysiovitenskap kan forstå hvordan gener fungerer og forklare schizofreniens biokjemi. Men det å forstå den syke, å forstå hva sykdommen betyr for henne og hennes familie og naboer, og det å ha sympati med henne, krever andre redskaper enn de vitenskapen kan gi oss.

De hevder videre at psykologien verken kan eller bør aspirere til vitenskapen – i hvert fall ikke slik den tradisjonelt er sett på. Psykologien ligger nærmere humaniora, og har sin styrke i å tolke heller enn å forklare eller kontrollere menneskelig liv. En slik tenkning finner vi igjen i hermeneutikken, som krever evne til å sette seg inn i andres tanker og oppfatninger, ofte i en annen tid og på et annet sted, og prøve å skape mening. Det er fullt mulig å se på psykologien fra et slikt ståsted. Psykologens jobb er å avdekke mening i klientens her og nå, heller enn å predikere, kontrollere og vitenskapelig forklare.

Slik begrepet brukes i dag, vil ikke hermeneutikken kunne kalles vitenskapelig fordi den ikke tar sikte på å finne universelle lover. Det å kalle noe uvitenskapelig i vår tid, ser ut til å medføre at dette "Noe" en verdiløst. Simon & Schuster (1980) forfekter at det som må til er å fri seg fra dyrkelsen av scientismen, og se for eksempel hermeneutikken som annerledes enn vitenskapen, men med sin egen verdi.

For eksempel argumenterte Georg W. Albee (1970, i Simon & Schuster, 1980) for at det hadde vært en feil av kliniske psykologer å strekke seg mot legene, når det de egentlig burde var å være agenter for omfattende sosiale endringer. Med et fokus typisk for sin tid, begynte amerikanske psykologer tidlig på 60-tallet å bekymre seg for at faget ikke øvet nok innflytelse på samfunnet, eller var med på å løse samfunnsproblemene. De psykologiske tidsskriftene fyltes opp

av temaer rundt studentopprør, psykologiens plikt ovenfor samfunnet, og referanser til Bob Dylan og andre moderne kulturpersonligheter (Simon & Schuster, 1980). Faget var samtidig under hard skyts fra legene, og ordbruken var krass fra begge sider.

I løpet av 70- og 80-tallet økte antallet psykologer i servicetjenestene, og færre arbeidet som lærere og forskere. Dette skjedde samtidig som den amerikanske økonomien generelt beveget seg fra å være industriell til å bli servicefundert. Servicesektoren vokste kolossalt, sterkest var veksten innenfor de sosiale vitenskapene med utrolige 495 %, psykologien alene vokste med hele 435 %. I løpet av 80-tallet fikk psykologers arbeid konkret betydning for millioner av mennesker over hele USA, ikke bare fordi psykologene jobbet som kliniske psykologer i privat eller offentlig praksis, men også gjennom deres engasjement i selvhjelpsorganisasjoner og program, og gjennom et ekstensivt fokus på og publisering av psykologisk fundert selvhjelpslitteratur.

Psykologene begynte å se på seg selv som ev viktig sosial kraft. Charles Kiesler skrev for eksempel allerede i 1979 at han så psykologien som "*a national force for the future*" (Kiesler 1979, i Simon & Schuster, 1980).

Vitenskapen har en tendens til skape seg en identitet gjennom spesielle oppfatninger av fagenes fortid. Det etableres narrativer som indikerer at det fantes og finnes en sterk vitenskapelig enhet. Dette skjer ved å konstruere en sammenhengende tradisjon av tenkere (Harris, 1997). I en slik tenkemåte vil virkeligheten som studeres, nødvendigvis fremstå som både asosial og ahistorisk. Vitenskapen blir ratifisert gjennom sin egen tradisjon, og samtidig holdes den på trygg avstand fra de delene av fortiden som kan forstyrre narrative. Dette skjer for eksempel ved et effektivt skille mellom tekster og forfattere som godtaes som vitenskapelige, og de som defineres som marginale og eksentriske (Rose, 1998). Historier som gjentar seg er imidlertid mer enn bare det, og mer enn ideologi. De har en konstituerende rolle å spille i vitenskapelige diskurser, ved å bruke fortiden til å fokusere på det sannhetsregimet som er gjeldende nå. Dette handler om inkludering og ekskludering, og spiller en sentral rolle i arbeidet med å etablere skiller mellom det som kan sies og det som ikke kan sies, hva som kan tenkes og hva som ikke kan tenkes (Foucault, 2003, Rose, 1998, 1999/2007), det etableres et sannhetsregime.

Kritisk teori ble på 60-tallet et paraplybegrep for en utvikling som foregikk over hele verden i denne tiden. I Europa fikk vi Franfurterskolen, som la vekt på ideologikritikk og dialektikk, og ønsket å forme en vitenskap som gikk vekk både fra positivismen og fra marxismen. De ønsket at teoriene skulle passe til det nye samfunnet. I dette miljøet arbeidet for eksempel Habermas, og hans arbeider har hatt stor innflytelse på sosialvitenskapene og den kritiske psykologien. I denne tenkningen sto ikke individet for seg selv, men var en uløselig del av samfunnet omkring seg. Målet med tenkningen var frigjøring av mennesket. I den tyske kritiske

psykologien ville en gruppe nedlegge hele faget, mens andre ville forbedre den, og pekte for eksempel på at det var den sosiale konstruktivismen som var best egnet som vitenskapelig metode for psykologifaget, og at den empirisk-deduktive metoden førte til akkumulering av statistisk signifikante, men teoretisk innsignifikante funn (Teo, 1998 i Netland, 2003b).

På samme tid stilte psykologer i Søramerika nye spørsmål. Deres ideer ble definert som søramerikansk frigjøringspsykologi, og var inspirert av frigjøringssteologien, som igjen var opptatt av de underprivilegertes lidelser. De ønsket å omtolke mainstreampsykologien i lys av erfaringene til de som var underprivilegerte, kritisere samfunnet og samfunnsideologiene ut fra psykologiske perspektiv, og å observere og kommentere psykologiens og psykologenes praksis. En sentral skikkelse var for eksempel Ignacio Martín-Baró i El Salvador, som var opptatt av de psykologiske aspektene ved politisk undertrykking, hvilken innflytelse vold og traumer har på barns utvikling og mental helse, bruken av psykologi for å oppnå politiske mål, og hvordan en kunne definere "virkelig" og "normal" under de ekstreme forholdene av statlig undertrykking og vold. Martín-Baró ble drept i 1989 av en dødsskvadron på grunn av dette arbeidet. *"In your country,"* bemerket Ignacio Martín-Baró til en nordamerikansk kollega, *"it's publish or perish. In ours, it's publish and perish."* (Martín-Baró 1996). Jeg nevner dette her for å rette oppmerksomheten mot de ulike virkelighetene som eksisterte og fortsatt eksisterer side ved side i verden, ulike virkeligheter som faget er en del av.

Community-psykologien utviklet seg som en respons på opplevelsen av at psykologien ikke kunne hanskkes med de økende følelsene av maktesløshet og fremmedgjøring. De hevder at det finnes urettferdige og diskriminerende strukturer i psykologien, og at noe av grunnen til det er at faget ikke relaterer seg til historien, strukturen og det ikkeverbaliserte verdenssynet innenfor de sosiale strukturene (Sarason, 1981).

Feminisme- og antirasismebevegelsen som vokste frem har hatt stor betydning for den kritiske psykologien. Mye av det som skrives i dag innen kritisk psykologi har denne innfallsvinkelen (Netland, 2003a). Mainstreampsykologien kritiseres for eksempel for å ekskludere kvinners livsvilkår som område for studier, for den dominerende biologiske forståelsen av "kjønnsforskjeller", og at faget mangler kvinner som kunnskapsskapere. Antirasistene pekte på at forskjeller mellom folk ikke skyldes kulturelle eller etniske variasjoner, men makt.

Dagens kritiske psykologi har andre vitenskapsidealer, og er nettopp oppatt av blant annet makt og fagets frigjørende muligheter. I USA har ikke den kritiske psykologien hatt stor gjennomslagskraft. Årsaken kan være at psykologien der ikke blir sett på som en ideologisk eller politisk virksomhet. Kritiske psykologer mener tvert imot at alle er politiske, også de som hevder at de ikke er det.

Mye faglitteratur og fagforståelse kommer til Norge nettopp fra USA. Dette kan forklare noe av holdningene innenfor den norske mainstreampsykologien. Harris (1997) peker på hvordan tradisjonelle fremstillinger av psykologiens historie underslår påvirkningen fra politiske og sosiale strømninger i samfunnet og i verden. Historien fokuserer på individers prestasjoner, og underslår de delene av forskernes engasjement som ikke passer inne i tekningen om en ren, upolitisk, nøytral vitenskapelig kunnskap. Han viser for eksempel til Asch og den antifascistiske underteksten i Asch sitt studie: at en liten gruppe kan motstå irrasjonell konsensus hos majoriteten. Det som også mangler fra vanlig fremstilling av Asch sine eksperimenter, er hans forskning på solidaritet med en liten politisk minoritet, nemlig det kommunistiske fakultetet på Brooklyn College. Denne forskningen førte etter hvert til at han måtte flytte til Canada for å få jobbe, men også til at Asch gjorde sine viktige psykologiske funn (Holmes, 1989, i Harris, 1997).

Det var ikke bare Asch sine venstretilbøyeligheter som forble skjult. Historiebøker tåkelegger også den større historien om radikalere og sosiale reformister innenfor psykologifaget. I historiebøkene er personene strippet for troen som faktisk motiverte mye av forskningen deres, nemlig at psykologi kan fasiliter radikale sosiale endringer. Studenter får heller ikke kunnskap om de store kampene som sto mellom radikalere og reaksjonære om kontrollen over profesjonen og generell kulturell autoritet (Harris, 1997).

Det vokste frem frigjøringsgrupper på ulike arenaer, et eksempel er feminismen på 60-tallet. En kjerneegenskap ved denne bevegelsen var den sterke kritikken mot mannlige fordommer som kom til uttrykk i den tradisjonelle psykologien. Mindre kjent er at denne bevegelsen inkorporerte humanistisk psykologi i sin filosofi og i sine ideer om sosiale endringer. De feministiske bevisstgjøringsgruppene la til grunn at det fantes en dialektisk relasjon mellom psykologiske og politiske erfaringer, og mente at ingen av dem kunne forstås uten ved hjelp av den andre. Konsekvensen av disse ideene var en sterkere kvinnebevegelse.

Det er likevel ikke sikkert at en kritisk historieleser synes denne tenkningen passer til det som foregår innenfor psykologisk forskning her og nå. Jeg mener med Harris at bevissthet om fagets historie likevel er en ballast som vil fasiliterere kritisk tenkning. Historie kan sees på som det vi bruker av fortiden nå for fremtidige mål (Larsen, 2005). På denne måten har historien definisjonsmakt også over fremtiden.

Å lese og skrive historie som kritikk reiser viktige spørsmål om sammenhengen mellom kunnskap og samfunn, sannhet og makt. Et kritisk syn på historien kan hjelpe oss til å tenke igjennom våre begrensninger og gjennom de omstendighetene som har etablert og skapt det vi anser for å være sant og reelt. Et slikt kritisk historiesyn forstyrrer, fragmenterer og avslører at det som virker solid kan være fragilt og gjør det mulig å tenke *mot* nåtidens ismer, for å utforske de

begrensningene og mulighetene som ligger der. Målet er ikke å bedømme, men å skape muligheter for bedømmelse (Rose, 1998).

En psykologihistorie som peker på slike aspekter ved faget utfordrer våre implisitte måter å tenke på, og gjør at verden ser annerledes ut etterpå; vi kan vurdere og legge merke til den rollen de sosiopolitiske kreftene spiller når kunnskap produseres (Harris, 1997). Og til syvende og sist vil ikke den kritisk innstilte leser finne ferdiglagede historielekser som direkte kan brukes på dagen i dag. Men gjennom bevissthet om de ulike fortellingene i den psykologiske historien, kan det bli lettere å se kritisk på det som skjer i vår egen tid.

I dette avsnittet har jeg sett nærmere på hvordan psykologiens historie både har vært utydeliggjort og individualisert gjennom tidene, og på den måten vært med på å forme måten faget blir sett på.

Historiske, ideologiske og politiske forutsetninger har vært ballast i mine tanker om fag og fagutvikling. I dette arbeidet vil slik overordnet tenkning bli brukt til å se på konkrete emner slik de kommer til uttrykk i Tidsskriftet. Det blir interessant å se hvordan de faglige tekstene ser ut og hvordan stoffet ellers fordeler seg i Tidsskriftet i de godt over tretti årene det har kommet ut.

Metode.

Analytisk posisjon

Den psykologiske forskningen søker å legge seg tett opp til de naturvitenskapelige gullstandarder, der metaanalyser av randomiserte, kontrollerte studier henger høyst på rankinglisten. Ifølge Dalland Evans (2000) er denne standarden basert på en av mytene som preger forholdet mellom empirisk forskningsvirksomhet og teoretisk refleksjon. Hun legger vekt på at både tallmessige og kvalitative data må tolkes og oversettes til psykologisk terminologi før de kan danne grunnlag for teoretiske forklaringer. Ifølge henne kan det ikke være forskjell i presisjonsnivå eller nyanserte gjengivelser mellom disse ulike typene data fra et vitenskapelig ståsted.

Refleksjon kan i seg selv være en metode, og forutsetter en prosess som bringer oss videre i forståelse, hevder Dalland Evans (2000). Refleksjonen kan gjelde ulike områder av psykologisk interesse, og vil inneholde vurderinger av tilgjengelige observasjoner, funderinger over mulige forklaringer, og analyse av hva de enkelte forklaringene kan bety for både forståelsen av selve hendelsesforløpet og for overordnet teori. *"Denne overordnede teorien kan være en del av en teoretisk lærebygning, eller den kan være en selvdefinisjon, en situasjonsbeskrivelse, eller et standpunkt til moralsk ansvar"* sier Dalland Evans (2000).

Både Fairclough (1992, 2005), Blakar 1973/2006, 1979), Jacobs (1994) og andre peker på språket som sentral meningsbærer i samfunn. Ulike måter å tolke tekster på er presentert både av Fairclough (1992), Blakar (1973/2006) og Bacchi (2005). For eksempel presenterer Fairclough en diskursanalytisk metode, der han kombinerer en kritisk tekstanalyse med sosialteori, og på denne måten bruker han tekst til å avdekke samfunnsmessige forandringer (Fairclough, 1992). Diskursanalyse er et forsøk på å lukke gapet mellom selve kommunikasjonsprosessene og språkets struktur og funksjon, hevder Jacobs (1994). Men det eksisterer flere diskursive tradisjoner, de omfatter for eksempel konversasjonsanalyser, kritisk diskursanalyse, foucaultiansk forskning, kritisk lingvistikk, diskursiv psykologi og flere (Bacchi, 2005, s199).

I denne oppgaven vil jeg benytte meg av to sentrale tradisjoner innenfor diskursanalyse formulert av Bacchi (2005). For det første som et sosialpsykologisk fokus på talemåter (diskursanalyse), og for det andre som politisk og teoretisk fokus på hvordan spesielle tema gis spesiell mening i spesiell sosial setting (analyse av diskurs). Diskursanalyse kan være lingvistiske og retoriske hjelpemidler for konstruksjon av tekster, noe som fra dagliglivet for eksempel kan være å se på hvordan individer forhandler seg vei gjennom motsatte diskursive strukturer eller meninger (Bacchi, 2005). Analyse av diskurs handler om å identifisere i teksten ulike skjema (diskurser) som er institusjonelt støttet. Slike skjema kan både analyseres og identifiseres i teksten, og produserer samtidig forståelse av tema og hendelser som finnes innenfor diskursen.

Potter og Wetherell (1987) peker særlig på subjektene selektive bruk av deler av et repertoar (situert praksis). De interesserer seg både for hvordan diskurser bruker mennesker, men også hvordan menneskene bruker diskursene. Det er et spenningsforhold mellom hvordan Potter og Wetherell tenker om dette begrepet, og hvilke ideer for eksempel Parker og Shotter har (1990). De tenker på diskurser som noe som genererer, muliggjør eller eventuelt hemmer individenes utfoldelse, mens Potter og Wetherell (1987) tenker at menneskene er aktive brukere av diskurs. Parker og Shotter mener at diskursene inneholder subjekter, og at når vi utarbeider diskursene ved for eksempel å beskrive hva en tekst betyr, så utvikler diskursene seg videre enn til bare å være de individuelle intensjonene. Diskursene støtter eksisterende institusjoner og reproduserer maktrelasjoner, mener de (Parker & Shotter, 1990).

Det er et stort tilfang av litteratur som handler om diskursanalyser og hvilke metoder og prinsipper som kan ligge til grunn for slikt arbeid. For eksempel peker Jacobs (1994) på generelle prinsipper som opererer på tvers av nivåer av lingvistisk organisering. Disse tre er diskursens mening, dens handling og hvordan disse to henger sammen. Han utdyper disse prinsippene til å gjelde ulike sider ved den lingvistiske kommunikasjonens egenskaper. Det vil imidlertid føre for langt å gå nærmere inn på denne tenkningen her. Jeg bringer disse momentene opp for å sette lyset

på at begrepet diskurs og diskursanalyse er mangslungent, og for å uttrykke at valgene jeg har gjort her like mye har pragmatiske som teoretiske begrunnelser. Det handler i stor grad om begrensning av tekst. Et grunnleggende moment for meg har vært at tekst ikke sees på som representasjon av virkeligheten, men heller som situert handling (Edwards & Potter 1992).

Attribusjonsteori (hvordan en hendelse oppfattes og kognitivt bearbeides) har etter hvert økt fokuset mot språk. Her hevdes (Edwards & Potter 1992) at språket ikke på noen måte er et gjennomsiktig eller nøytralt system for å legge fram informasjon. Tvert imot hevder de at ordene vi bruker bærer med seg kraftfulle implikasjoner for årsaksforklaringer av hendelser.

Nå har jeg sett litt nærmere på tenkning omkring tekstanalyser og diskursteori, og vil gå videre til å begrunne mitt valg av datakilde, samt presentere denne oppgavens analytiske strategi.

Valget av Tidsskriftet som datakilde kombinerer flere interesser. Det har en utbredelse som kan forsvare ideen om at det sier noe om hva som rører seg innenfor faget. Selve tidsskriftsformen har en kvalitet ved seg som er direkte sansbar, forsiden, tekstene, sammendragene og bildene kan sees og røres ved.

Analytisk strategi og utvalg

I dette avsnittet kommenteres de ulike analysenivåene i oppgaven. Jeg har utviklet en tretrinns analysestrategi, der trinnene består av 1) opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn, 2) klassifisering i subdisipliner og type arbeid, og 3) diskursanalytisk nærlesning (se tabell 1).

Tabell 1. Tretrinns analysestrategi.

	Trinn 1	Trinn 2	Trinn 3
	Opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn	Klassifisering i subdisipliner og type arbeider	Diskursanalytisk nærlesing
Utvalg	Alle årganger	Desember og juninummer hvert 5.år	2 artikler 1974 2 artikler 2007
Fokus	a) Redaksjon og layout b) Sortering og telling av vignetter c) Fordeling av stoffet under vignetten "Redaksjonelt" d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall	a) Antall forfattere b) Forfatteres institusjonsmessige tilhørighet c) Forskningsmetodiske skiller og type innhold d) Klassifisering i subdisipliner	a) Redaksjonelle linjer ^a b) Klassifisering av tekst ^b c) Diskursive strukturer og element: subjektivitet essensialitet historisitet forsknings-subjektets stemme styrke, sammenheng intertekstualitet sosial praksis d) Tekstlig bilde: struktur ordforråd, ords mening grammatikk sammensetning interaksjonskontroll høflighet transitivitet modalitet metafor referanser

^a Her gjelder at jeg har gått nøyere inn på de uttalelsene redaksjonene selv har kommet med om Tidsskriftets utseende og innhold *i de numrene der det har skjedd endringer*

^b Her gjelder to tekstutsnitt som er vurdert nærmere mht begrunnelser for plassering under vitenskap- eller praksisvignett

Trinn 1: Opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn.

Alle årgangene der det har skjedd redaksjonelle eller layoutmessige endringer i Tidsskriftet blir gjennomgått. Minst en årgang på hver side av den aktuelle endringen er vurdert, til sammen 8 årganger for opptelling av følgende utvalg:

a) Redaksjon og layout

Redaksjonelle endringer og layoutmessige valg er notert og kommentert.

b) Sortering og telling av vignetter

Her er stoffet kategorisert med utgangspunkt i Tidsskriftets egne inndelinger av stoffet under de ulike vignettene Tidsskriftet selv har valgt. Alt stoff er sortert etter dagens inndeling. Hvordan dette er gjort vil jeg komme tilbake til.

c) Fordeling av stoffet under vignetten "Redaksjonelt"

Her er de artiklene sortert som er plassert under vignetten "Redaksjonelt". I noen av tidsskriftene har navnet på det redaksjonelle innslaget avgjort plasseringen til vignetten "Medlemsnytt", hvis temaet for eksempel har vært lønnsoppgjør eller informasjon av ikkevitenskapelig karakter. I andre tilfeller har det vært naturlig å definere innlegget under "Redaksjonelt" som en del av det vitenskapelige stoffet.

Et problem her har vært at vignettene har endret seg forholdsvis mange ganger i løpet av årene. For å lage sammenhengende kategorier gjennom alle årgangene, er de gamle kategoriene vurdert opp mot de nye. Stoffet er deretter plassert etter dagens inndeling (2007). Slike vurderinger vil alltid kunne kritiseres for å bli tilfeldige. For å unngå dette, er samme årgang vurdert flere ganger for å øke egen inter-rater-reabilitet

Økende billedbruk i Tidsskriftet har ført til at det kan være vanskelig å sammenligne sidetall direkte mellom gamle og nye årganger. Dette er ved at en side er trukket fra under alle "medlemsnytt"-sidene. Tallet 1 fremkom ved å vurdere hvor stor plass bildene gjennomsnittlig tok i en årgang (2007). I noen tilfeller har det vært helsides bilder tilknyttet vitenskapelige artikler. I slike tilfeller er bildene trukket fra det totale sidetallet vitenskapelige artikler, dersom det ikke fremkommer tydelig at bildet har en sentral meningsbærende funksjon som supplement til teksten. Når det gjelder magasinstoffet er imidlertid bildene ikke trukket fra i tellinga. I disse spaltene henger bildene sjangermessig sammen med innholdet i spalten, og er en viktig del av det budskapet Tidsskriftet ønsker å formidle om seg selv.

d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall.

Antall sider med vitenskapelige artikler er talt opp, antall sider som er brukt til annonser for alle årgangene, samt totalt sidetall er notert.

Monografier eller temanumre er holdt utenom. Temanumre er definert ved at det ikke finnes annet enn vitenskapelig artikler i bladet, eller at utgivelsen har kommet i tillegg til de vanlige utgivelsene. Noen temanumre har hatt de vanlige spaltene i tillegg, eller noen av de vanlige spaltene. Disse numrene er inkludert.

Direkte sammenligning av sidetall innen de ulike kategoriene historisk kunne bli et problem siden formatet på Tidsskriftet har endret seg. Dette er løst ved å regne prosentdel av

innhold av for eksempel stillingsannonser i et nummer med lite og et nummer med stort format. Jeg kommer nærmere tilbake til dette i resultatdelen (se s 38-39).

Trinn 2: Klassifisering i subdisipliner og type arbeider.

I trinn to har jeg plukket ut desember- og juninummeret hvert femte år. Antall forfattere, forfatternes institusjonsmessige tilhørighet, forskningsmetoder, type arbeider og subdisipliner er ett på på følgende måte:

a) Antall forfattere

Hvor mange forfattere den enkelte vitenskapelige artiklene har er talt opp. I tillegg er hvor mange sider som er brukt til annonsering av kurs og stillingsannonser talt opp og regnet på, det samme gjelder det totale sidetallet.

b) Forfatternes institusjonsmessige tilhørighet.

Hvor den enkelte forfatteren skriver fra, er registrert, om de for eksempel er tilknyttet universitetsmiljø eller praksisfeltet. Antall vitenskapelige artikler i den enkelte årgangen er talt opp, og hvor mange sider det utgjør i prosent av det totale sidetallet er regnet ut.

c) Forskningsmetodiske skiller og type arbeider.

Artiklene er skilt fra hverandre per metode. Er artikkelen empirisk? Hva slags empiri? Spørreskjema, survey, intervjuer, reviewer, casestudier? Artikler med rene kvantitativ metodikk er registrert, det samme med kvalitative tekster der det finnes. Dette er et valg som kan diskuteres, hvis jeg skal ta hensyn til for eksempel Dalland Evans sin holdning om at det ikke finnes reelle skiller mellom kvalitative og kvantitative tekster (Dalland Evans, 2000).

d) Klassifisering i subdisipliner

Artiklene er vurdert i forhold til faglig tilhørighet i følgende kategorier: sosialpsykologi, personlighetspsykologi, utviklingspsykologi, biologisk psykologi og klinisk psykologi. Nevropsykologi er definert under overskriften biologisk psykologi. Kritisk psykologi som teoretisk tilnærming er vurdert.

Noen av artiklene faller naturlig inn i sin kategori, som for eksempel en artikkel med ”the big five” i tittelen, som da kategoriseres som personlighetspsykologi. For andre artikler har jeg funnet tilhørigheten gjennom abstracts. Hvis ikke dette har vært nok, har jeg skummet artikkelen for kjennetegn, jeg har sett på underoverskrifter, tabeller og nøkkelord.

Mange artikler kan høre hjemme i flere kategorier, for eksempel vil en artikkel om barn med hyperkinesi kunne høre hjemme både i kategorien utviklingspsykologi, biologisk psykologi og

i sosialpsykologien, og kanskje klinisk psykologi. Vurderingen av hvilken kategori artikkelen hører hjemme i, er gjort ved noe nærmere gjennomlesning som nevnt over. I noen tilfeller er artikler plassert i flere enn en kategori. Også for denne delen av tellingen er samme årgang vurdert flere ganger for å øke reliabiliteten

Trinn 3: Diskursanalytisk nærlesning

I trinn 3 har jeg brukt en modifisering av Fairclough's diskursanalytiske metode som jeg vil beskrive nærmere under punkt c) og d) her. For å spre artiklene historisk mest mulig, er to artikler fra 1974-årgangen, og to fra 2007-årgangen valgt ut for nøyere gjennomlesning. I disse fire artiklene er deler av teksten vurdert spesielt nøye. For empiriske artikler gjelder det alt frem til metodedelen. I disse tekstutdragene er det sett nærmere på hvordan den sosiale konteksten er med på å bestemme hvordan tekst blir produsert og fortolket (Fairclough, 1992). Å studere tekst kan gi innsikt i de implisitte regler og rutiner en tekst har vært underkastet før den ble trykt, og kan også fortelle noe om hvilken bakgrunn tekstforfatteren har for å velge sin stil. I tillegg vil den som leser være med å bestemme hvordan teksten forstås og tolkes. Alt dette har innflytelse på form og innhold. Tekstene i Tidsskriftet er underlagt følgende produksjonsvilkår som består av flere ledd: Forfatteren sender sitt manuskript til Tidsskriftets redaktør, som sammen med redaksjonsråd vurderer om den kan passe inn i Tidsskriftet. Deretter leses teksten mer grundig, og forfatteren får tilbakemelding om eventuelle endringer som må skje for at manuskriptet skal bli akseptert. Avslagsraten er ca 50 % (P.J. Karlsen, personlig kommunikasjon 13.mars 2008). I denne delen av analysen har jeg fokusert på følgende:

a) Redaksjonelle linjer

Her har jeg vurdert innholdsmessige valg som er gjort redaksjonelt og sett på hvor stoff i tidsskriftet er hentet fra.

b) Klassifisering av tekst

Enkelte små tekstutdrag er sett nærmere på for å se på redaksjonens bruk av begrepet "vitenskapelig".

c) Diskursive strukturer og element

Språket inneholder strukturer og elementer som peker mot hvilke diskurser språket fungerer innenfor, og som skapes av men ikke er det samme som språket i seg selv. Diskursive strukturer omfatter i dette arbeidet omfatter blant annet de åtte følgende begrep; Subjektivitet, essensialisme, historisitet, forskningssubjektets stemme, styrke, sammenheng, intertekstualitet og sosial praksis.

De fire første aspektene peker på relasjonen mellom teksten og forfatteren, og er sentrale i diskusjonen av hvorvidt språket kan avsløre ideologiske endringer (Blakar, 1973/2006). Begrepet *subjektivitet* defineres operasjonelt som en skrivestil der forfatteren som egen person ikke kommer til syne i en tekst. Når det gjelder *historisitet* kan en se at forfatteren for eksempel verken direkte eller indirekte henviser leseren til den tiden eller det miljøet hun opererer innenfor. Operasjonell definisjon av *essensialisme* er at det er en ontologisk posisjon der det hevdes at alle ting har en essens, og at det er denne essensen som egentlig utgjør virkeligheten. Essensen er da det som ligger bak virkeligheten, og som er absolutt (Wikipedia, 2008). Rent tekstlig innebærer det at teksten fremstår som absoluttisk ved at forfattere ikke åpner for at en sak eller et tema kan forstås på flere måter. *Forskningssubjektets stemme* handler om hvorvidt det er merker i teksten etter de personene som har levert data til tekstens innhold. En del av operasjonaliseringen består også av arbeidet med å spesifisere og konkretisere meningsinnholdet i det tekstlige på de måtene som er nevnt her. De fire siste begrepene peker på sider ved tekster som særlig har betydning for sammenhengen mellom tekst og sosial kontekst. Disse er *styrke*, *sammenheng*, *intertekstualitet* og *sosial praksis*. Disse begrepene er operasjonalisert i følgende avsnitt.

For det første: Begrepet *styrke* handler om i hvilken grad forfatteren når frem til sine lesere med sitt budskap. Dette er avhengig av at forfatteren velger sine ord med omhu, en tekst kan virke ambivalent i en ikkefaglig sammenheng, men oppleves som stringent i et snevrere fagmiljø. For det andre: *Sammenheng* retter oppmerksomheten mot hvorvidt forfatteren klarer å skape en sammenheng mellom seg selv og sitt prosjekt og leseren som fortolkende subjekt. En tekst vil bare gi mening til den som selv gir mening til den, og oftest produseres vitenskapelige tekster for å gi mening nettopp innenfor en vitenskapelig diskurs. *Sammenheng* handler altså om det kan skapes en naturlig lenke mellom tekstens mening, leseren og tekstens form, og for det tredje: Å vurdere en teksts *intertekstualitet* vil innebære å vurdere om teksten evner å slutte seg til sammenhengende kjeder av allerede produsert tekst, som utdypende fortsettelse av disse tekstene. *Intertekstualiteten* kan være manifest, der den trekker direkte på andre tekster, eller interdiskursiv. I det siste tilfelle trekker teksten på andre diskurser eller typer diskurser som er vurdert å ha betydning for produksjonen av teksten. Bruvik hevder (2002) at all litteratur er selvreflekterende. Han peker på at det tekster refererer til, ikke kan kalles virkelighet, fordi det refererte også er tekst. Han viser til Riffalene (1983, s118, i Bruvik, 2002) som hevder at all litteratur er intertekstuell.

Interessante sammenhenger i dette arbeidet, kan være hvordan andres tekster omdannes, og hvordan eksisterende konvensjoner, genre og diskurser kan restruktureres, og hvordan de kan skape nye. Disse mulighetene vil være begrenset av blant annet maktreasjoner og sosiale begrensninger. For det fjerde: *Sosial praksis* er det som begrenser en teksts mulighet til å nå frem.

Den er igjen avhengig av maktrelasjoner slik de nedfeller seg i sosial teori. Innenfor vitenskapelig tekstproduksjon, er en del av den sosiale praksisen for eksempel at ”vi er enige om å være enige”, som Teigen kaller det (Teigen, 2007). Her peker han på streng sosial justis i forhold til det å formulere faglig uenighet. Det kan også være uklart i en tekst om forfatterens henvisning til annens tekst uttrykker den andre tekstforfatterens eller den som refererer sin egen mening.

Sosial praksis kan ikke forklares med diskursanalyse alene, mente Fairclough. Den har likevel betydning for hvordan virkeligheten beskrives i den sosiale praksisen. Dette blir igjen nedfelt i sosial struktur og praksis. Han mente dette forholdet mellom sosial og diskursiv praksis var dialektisk. En tekstanalyse alene ville ikke kunne gripe selve forbindelsene mellom de samfunnsmessige og de kulturelle prosessene og strukturene. Han etterlyser derfor en tverrfaglighet, der tekstanalyser kombineres med sosial analyse til diskursanalyser. Da har man tatt hensyn til at de sosiale praksisene formes av ofte ubevisste sosiale maktstrukturer og maktrelasjoner (Fairclough, 1992). Maktstrukturer vil også komme til uttrykk i språket, det gjelder også for denne hovedoppgaven.

a) *Tekstlig bilde*

Som tidligere nevnt peker blant annet Fairclough (1992) og Blakar (1973/2006) på det å se på hvordan språket brukes på detaljnivå kan fortelle oss noe om både sosiale strukturer og ideologier. Fairclough nevner også *distribusjonsvilkårene* som sentrale for vurdering av teksters mulighet til å nå ut og påvirke (1992). Disse må sies å være gode for Tidsskriftets del. Når en tekst er godkjent vil den nå de fleste psykologer i Norge. Det samme gjelder spørsmålet om *fortolkningsvilkår* som Fairclough reiser (1992). Forfatteren kan regne med at den som leser hennes tekster har den kunnskapen som trengs for å forstå hva forfatteren vil si, de tilhører samme diskurs. Det er altså rom for å hevde at også disse vilkårene også er gode når det gjelder Tidsskriftets påvirkningskraft. I den følgende gjennomgangen er det Faircloughs (1992) tenkning og begreper som ligger til grunn der ikke annet er sagt.

Ordforråd som peker på hvorvidt noen ord velges fremfor andre som like gjerne kunne vært valgt for å beskrive handlinger, personer eller begrep. Ordforråd kan også peke på hvor grundig et område i teksten blir omtalt. Ved valg mellom «synonyme» uttrykk kan en signalisere en innstilling til det som diskuteres (Blakar, 1973/2006, s.30).

Ordenes mening handler om at ord kan ha ulik mening, og at hvilken mening som velges i teksten peker mot den sosiale praksisen ordet fremkommer i. Både forfatteren av teksten og den som leser den formulerer meninger og tolker ordvalget i den. Disse valgene er en del av en sosial og kulturell prosess. Det skilles mellom betydning og mening, for eksempel ved å se på hvilket potensial for mening som ligger i et ord, og deretter hvilken mening som faktisk velges i teksten.

Forskjellene mellom ordforråd og ordenes mening er at mens ordforrådet ekskluderer enkelte ord, handler ordenes mening om den meningen en knytter til ordvalget.

Grammatikk handler om hvordan vårt syn på virkeligheten konstrueres rent grammatisk, for eksempel ved bruk av passiv- eller aktivformer for å øke eller minske fokuset på begivenheter i teksten. Blakar (1973/2006) peker på hvor sterk den strukturerende effekten av aktiv eller passivform er når han sammenligner følgende utsagn:

”(1) «*Politiet tok demonstrantane*» og (2) «*Demonstrantane vart tatt av politiet*».” Han peker på at valg av form her antyder helt ulike sammenhenger. Under punkt 1 ligger det implisitt at politiet grep inn mer eller mindre aktivt, mens under 2 ser det ut til at demonstrantene oppførte seg slik at politiet ble nødt til å gripe inn. En mer åpenlys formulering ville være: ”(1) «*Politiet greip inn*» og (2) «*Politiet måtte gripe inn*»”. Som vi ser impliserer de to formuleringene helt ulike årsakssammenhenger.

Sammensetning handler om hvordan forfatteren fletter sammen delsetninger til setninger og setningene igjen til større tekster. Slik sammenheng produseres ved ulike metoder og kan gi innblikk i den rasjonaliteten som teksten skaper. For eksempel kan dette skje ved bruk av kausale sammenhenger (hvis a så b) i teksten, eller tidsmessige eller romavhengige relasjoner (når a så b, og a, der b). Relasjonen kan også være sammenlignende, som a slik som b, eller a på lignende måte som b. Disse grammatiske undersøkelsene kan foregå både på et overflatisk nivå, der en ser etter sammenhengsmarkører som de nevnt over, eller som undersøkelse av selve setningsstrukturen i teksten.

Tekstens struktur handler om selve formen teksten har, for eksempel om den er presentert som intervjuer, essays, eller artikler.

Det sjette momentet det skal tas hensyn til kalles *interaksjonskontroll*, og har fokus på hvem det er som kontrollerer interaksjonen i teksten, og hvilke organisatoriske forhold som påvirker og som kan påvirke den. Det viktigste her er å definere hvor makten i dialogen befinner seg. Dette kan foregå direkte avlesbart i teksten, men også mer skjult, som når noen formulerer hva andre mener ved omformuleringer og gjentakelser av andres utsagn. I de fleste vitenskapelige tekster vil referansesystemet skulle hindre at dette vrir på det opprinnelige utsagnet, men sammenhenger andres meninger hentes inn i en nyformulert tekst i, kan fordunkle, forvanske eller vri på den opprinnelige forfatterens oppfatning og intensjon.

Begrepet *høflighet* kan se ut til ikke å høre hjemme i vurderingen av vitenskapelige tekster. Men strategier for høflighet er med på å bestemme og bestemmes av relasjoner mellom forfatter og leser også i en slik tekst. Hvordan er henviser til andres arbeid, hvilke ord en bruker for å støtte

eller imøtegå en annens vurderinger, har dette aspektet. Begrepene positiv og negativ face henspiller på dette, og begge deler kan være maktstrategier for å stenge av for andres synspunkter.

Transitivitet avdekker om noen personer eller forhold fremheves mer enn andre i teksten. Dette kan finnes i tekstens grammatiske oppbygning, der aktivitetsmønstre og relasjonelle mønstre blir konstruert. Dette begrepet retter lyset mot hvilke aktører i teksten som blir tillagt de aktivitetene som foregår, og hvem teksten generelt er sentrert om.

Modalitet kan forklares som måter tekstforfatteren bruker for å skaffe seg tilslutning til egne utsagn. Det kan være forbundet med bruk av modale hjelpeverb (skal, kan, må, burde), bruk av presensformer av verb ("er" kalles kategorisk modalitet, og krever full aksept av utsagnet). Bruk av modale adverb (selvfølgelig, kanskje), og bruk av forbehold (noe, litt, muligens, mulig). Disse grammatikalske begrepene sier noe om forfatterens tilknytning til utsagnet. Og hvilke konsekvenser det har for dialogen med leseren.

Bruk av kategorisk modalitet kan også modifiseres ved å knytte det til tekstlige forbehold, eller det kan brukes for å understreke enighet og felles forståelse. Ofte vil den kategoriske varianten uttrykke makt eller ønske om å oppnå makt, og behøver da ikke være noe annet enn en del av en sosial strategi.

Metaforer kan være et uttrykk for hvordan tekstforfatteren strukturerer og oppfatter virkeligheten. For eksempel vil bruk av krigsmetaforer, å angripe et standpunkt, at en kritikk treffer, medføre en militarisering av diskursen og også tanken og selve den sosiale praksis.

Siden det er Tidsskriftet selv som er det empiriske datamaterialet som behandles i denne hovedoppgaven, og metoden forutsetter tydelige tekstlige referanser, vil referanselisten bli usedvanlig lang hvis alle artiklene som blir referert til, skal inn der. Derfor opereres det med to referansesystemer: Ett er den tradisjonelle referanselisten, der bruken av andres arbeid er dokumentert. I tillegg refereres det direkte i teksten ved bruk av sitater i herliggende datamateriale, slik: "sitat" (årstall, nr., eller årstall, s.). Det blir ikke referert til sidetall hvis navnet på artikkelen er nevnt i teksten. Disse direkte-i-teksten-referansene finnes ikke i referanselisten.

Validitet og reliabilitet

Jeg mener at de innsamlete dataene samsvarer tilfredsstillende med de fenomenene jeg ønsket å måle. Selv om operasjonaliseringene har vart innfløkte, mener jeg at de gir relevante analyser og at resultatene er valide.

For å øke studiens reliabilitet har jeg talt samme årgang flere ganger for alle kategorier, som en test-retest sjekk. Det imidlertid ingen grunn til å stikke under en stol at slike vurderinger som noe av mine operasjonaliseringer innebærer, kan medføre at reliabiliteten blir svakere. Jeg har imidlertid vært åpen om mine premisser slik at vurderingene kan ettersees.

Resultater

Jeg presenterer resultatene i henhold til de tre analysetrinnene og underpunktene der (se tabell 1).

Resultater fra trinn en: opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn

Norsk psykologforening (NPF) er ansvarlig utgiver av Tidsskrift for Norsk psykologforening. Med sitt nåværende navn ble det utgitt første gang i 1974, etter å ha vært omdøpt fra fagforeningsorganet ”Psykologen”, som utkom første gang i 1963. Foreningen ble stiftet i 1934, og organiserer i dag ca 85,7 % av landets psykologer (S. Bekkali, personlig kommunikasjon, 7.mars 2008), samt 887 psykologstudenter. Foreningen er en kombinert fagforening og faglig profesjonsforening, og var særlig de første årene etter omleggingen sterkt preget av sin historie som fagforeningsblad, dette vil jeg komme tilbake til.

I dag forvalter foreningen både den offisielle utdanningsordningen for å utdanne psykologspesialister i Norge, og de norske psykologenes fagetikk gjennom Fagetisk Råd. Tidsskriftets profil kan leses ut fra hva det faktisk inneholder, men også ut fra redaksjonens egne refleksjoner der de finnes.

a) Redaksjon og layout

De redaksjonelle og layoutmessige endringer i Tidsskriftet fra 1974 til 2008 vil nå bli presentere. Først til det redaksjonelle: I 1974 skiftet Tidsskriftet navn fra ”Psykologen” til ”Tidsskrift for Norsk Psykologforening”. Bakgrunnen var en diskusjon som hadde foregått i ”Psykologen” årene før. Det ble oppnådd enighet om å danne en fellesorganisasjon for de med høyere utdanning, og det ble diskutert hvorvidt det var lønnsomt å satse på høyere utdanning, en diskuterte profesjonsutdanning og avdelingsbåser (Psykologen, nr 1, 1973).

Ellen Hartmann var redaktør både før og etter denne overgangen. Navneendringen reflekterer en debatt, som ikke er ført i ”Psykologen”, men på en uspesifisert ”generalforsamling”, som jeg antar er psykologforeningens, og ved et vedtak om at det nye tidsskriftet skal være et fagtidsskrift. Hartmann reflekterer over dette i det første nummeret, hva et fagtidsskrift er, og hvor stoffet skal komme fra.

Det har vært ti redaktører av tidsskriftet på de 33 årene det har eksistert under nåværende navn, og de har sittet fra 1 til 12 år. Listen ser slik ut:

1974 – 1975 Ellen Hartman

1976 Erik Larsen til nr 4

1976 – 1977 Sissel Fangen Ekern

1978 – 1979, Sigrid Sandsberg / Erik Larsen

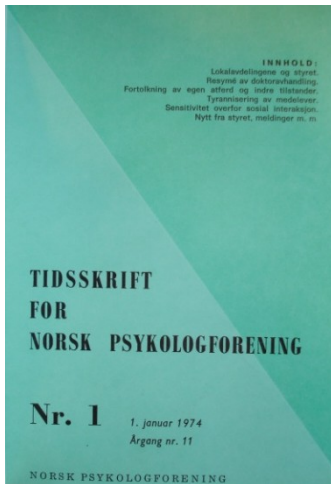
1979 – 1985, Sigrid Sandsberg

- 1985 – 1988, Terje Hartman
1988 – 1989, Wenche J. Seltzer / Terje Hartman
1989 – 1994, Wenche J. Seltzer
1994 – 1996, Eva Axelsen
1996 – 2007, Torkil Berge

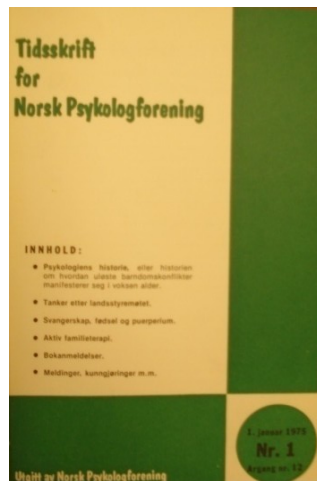
I 1977 sluttet Sissel Fangeren Ekern som redaktør, bare ett år etter at hun ble valgt av generalforsamlingen. Årsaken er forholdet mellom redaktøransvaret og sentralstyret i psykologforeningen. Fra 1979 får Tidsskriftet egne redaksjonssekretærer for ulike tema, som ”Fag og vitenskap”, ”Debatt”, ”Praksis” og ”Bokanmeldelser”. Hele 1980-tallet ser ut til å være en stabil redaksjonell periode, som er preget av lite utskiftninger.

Fra 1992 fikk redaktøren ny stillingsbetegnelse, og ble sjefsredaktør. De som til da hadde vært betegnet som redaksjonssekretærer fikk betegnelsen redaktører. Dette er Geir Nilsen, Anne Marie Torgersen og Reidar Ommedal. Året etter kommer Torkil Berge med som den fjerde redaktøren. Han er den første redaktøren som er ansatt i full stilling med budsjettansvar. Fra 1996 av blir det vanlig med egne nummerredaktører for de ulike temanumrene. I 1997 er sekretæren for første gang oppført sammen med redaktørene på Tidsskriftets innsideblad, og redaksjonelt har utviklingen beveget seg fra å være dugnadspreget med forholdsvis hyppige redaktørskifter de første årene, til å være en arbeidsplass for en fast ansatt redaktør som sitter lenge mot slutten av perioden.

Tidsskriftet har vært i stadig endring gjennom hele nittitallet, både redaksjonelt og layoutmessig. Redaksjonene har omorganisert og utvidet flere ganger, og jeg finner hele 10 layoutmessige endringer. 1974-årgangen behold ”Psykologen” sin forside (Figur 1). Året etter navneendringen endret Tidsskriftet design på forsiden (Figur 2), formatet var det samme (et tilnærmet A5-format), innholdsfortegnelsen var plassert på forsiden, og innsiden av omslaget fikk informasjon om opplag, redaksjon m.m. Denne informasjonen var riktignok litt usystematisk og tilfeldig, og ble ikke fulgt opp i alle numrene. I disse første numrene var det faktisk ikke lett å fastslå hvem det var som var redaktør, redaktør Hartmann skriver for eksempel under sine innlegg med E. H.

Figur 1. Forside 1974

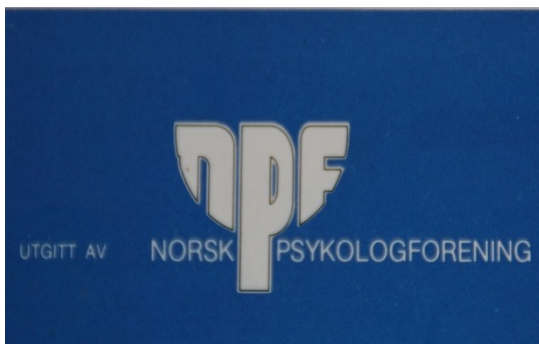

Figur 2. Forside 1975

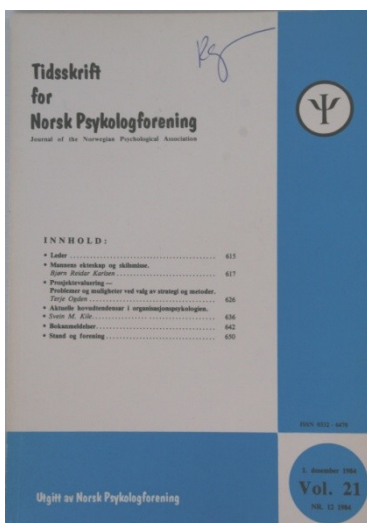

Figur 3. Logo 1984

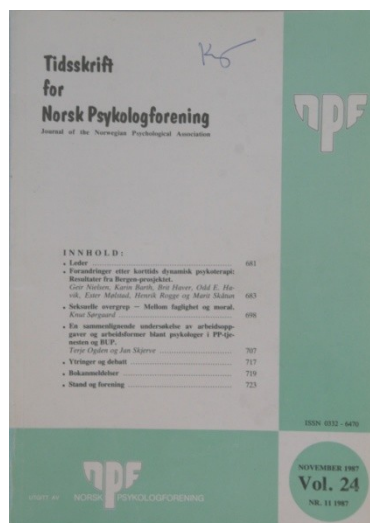
Da Sigrud Sandsberg ble redaktør alene i 1979 ble layout endret igjen. Selve designet på forsiden ble beholdt, (figur 2), men Tidsskriftet ble større, og det dukket opp ny informasjon på forsida: Navnet ble presentert på engelsk nederst på forsiden: "Journal of Norwegian Association of Psychologists". I 1984 fikk Tidsskriftet ny logo (figur 3) uten at det ble kommentert noe sted, og allerede i 1987 endres forsiden igjen, logoen ble forandret (figur 4) og satt inn i teksten (figur 4b).

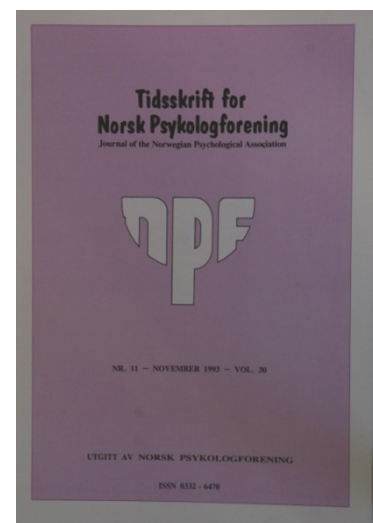
Figur 4. Logo 1987

Figur 4. Forsideendringer 1984 (a),

1987 (b)

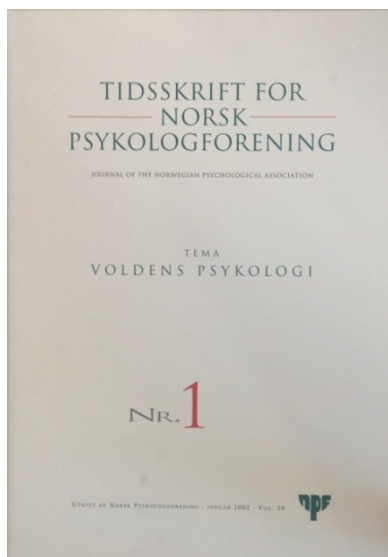

1992(c)

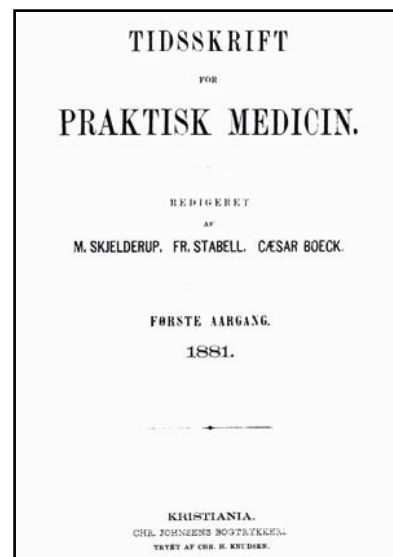

I 1992 fremstår tidsskriftet i helt ny drakt: bare navnet på tidsskriftet står på forsiden, sammen med navn på utgiver, årgang og logo (Figur 4c).

Året etter var det igjen mindre endringer av forsiden, og i 1991 blir det innført nye vignetter inne i bladet. En ny stor layoutmessige endring skjer igjen allerede i 1995. Tidsskriftet blir større enn det var, men fortsatt mindre enn A4, og dette er første gang en endring av layout kommenteres – på lederplass. Det nye utseende skal markere ”*et nytt tidsskrift*”. Forsiden er uten dekor, rent og hvitt, bare med tidsskriftets navn oppe, og utgiver nederst. Omslagspapiret er av en tørr kvalitet, og logoen er langt mindre synlig enn før (figur 5a). Fremtiden fremstår som kjølig, diskret og seriøs, og ligner på forløperen til legeforeningens tidsskrift (figur 5b) fra 1881. Psykologer har assosiert seg med de vitenskapelige idealene fra medisins verden, derfor denne sammenligningen.

Figur 5 a . Psykologforeningens tidsskrift 1995

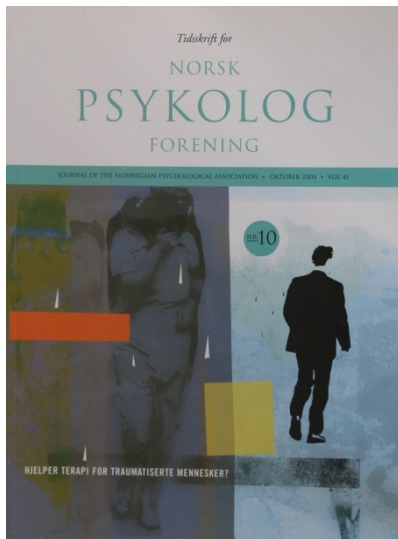
b. Legeforeningens tidsskrift 1881

I nummer syv 1997 takker tidligere sjefsredaktør for seg under en ny vignett: ”Redaksjonelt”. I nettopp denne utgaven har Torkil Berge overtatt som sjefsredaktør, og layout endres på innsideomslaget. Det fremstår som mer upersonlig; arbeidsstedene, telefonnumrene og faksnumrene til redaksjonens medlemmer er fjernet, bare navnene står igjen, sekretærens navn står der for første gang, og den enkeltes redaksjonelle posisjon i redaksjonen er markert tydeligere og har fått en mer sentral plass på siden.

I 1998 økte bruken av bilder sterkt i Tidsskriftet, i 1999 er det bilde sammen med lederen i alle numrene, og fra og med 2001 – med samme redaksjon – er det en tydelig økende bildebruk gjennom hele Tidsskriftet.

I 2004 får Tidsskriftet igjen ny layout, denne gangen som et resultat av en brukerundersøkelse fra 2002, og endringen blir kommentert på lederplass. Tidsskriftet er blitt definert av leserne som ”for innadvendt”, og det var et ønske om at Tidsskriftet skulle fremstå som

mer spennende og tiltrekkende også for lesere utenom foreningens medlemmer. Forsiden blir til det den er i dag, og det blir større igjen (2cm kortere, men like bredt som A4). Den er todelt, den øverste tredjedelen er hvit med teksten ”Tidsskrift for Norsk Psykolog forening”, med ”Psykolog” med store bokstaver, de nederste to tredjedelene er utsmykket med bilder som skifter fra nummer til nummer (Figur 6a). Det er et designfirma som utformer forsidebildene fra måned til måned (Kobolt Design), og bildene er knyttet til nummerets tema.

Figur 6a. Psykologforeningens tidsskrift 2004

b. Legeforeningens tidsskrift 1985

På et farget felt mellom de to delene av forsiden står det engelske navnet på foreningen (Figur 6a). Numrenes hovedtema presenteres på forsiden, og fra dette året av kan en si at alle numre er temanumre. Denne utviklingen, som kan beskrives som ”fra kjølig avstand til spennende nærhet” designmessig, har også skjedd med legeforeningens tidsskrift, men på et mye tidligere tidspunkt. Allerede i 1985 endret Legeforeningen forsiden på sitt tidsskrift som vist i figur 6b. Fra dette nummeret blir psykologforeningens logo flyttet vekk fra forsiden og plassert på innsiden av omslagsarket, og den ble endret i nr10 uten kommentar, og fremsto som ”frisk”, med sin mindre bundne form, og med assosiasjoner til en menneskelig figur (Figur 7).

Figur 7. Logo 2004

Fra det første nummeret i 1974 er lederen plassert først i hvert eneste nummer av tidsskriftet. Etter 23 år skjer det en endring, i julinummeret 1997 er førsteplassen gitt til ”Redaksjonelt”. Endringen av tematisk fokus for denne posisjonen skjer samtidig, og illustreres godt ved navnet på innleggene før og etter endringen: ”Leder”, førsteside juni 1997: ”Aktuelle utfordringer: Lønnsoppgjør, og refusjonsrett”, og førsteside ”Redaksjonelt”: ”Takk for meg”, og er Eva Axelsens farvel som sjefsredaktør. I dette nummeret finner jeg ingen vignett som heter ”Leder”, men det finnes en leder, den er plassert uten egen overskrift under ”Stand og forening”. Denne måten å ikke presentere lederen på fortsetter i ett år til juni 1998, da blir lederen markert bakpå tidsskriftet sammen med resten av innholdet, og enda et år seinere, i marsnummeret 1999 får lederen egen markert vignett inni bladet, i tillegg til og ikke under ”Stand og forening”-vignetten. Den ivrige leser som starter foran i numrene, må lese lenge før de finner fagforeningsstoffet som tidligere var plassert aller først. I nummer 12 det samme året er navnet på det redaksjonelle innlegget: ”Fra psykosomatikk til adferdsmedisin og helsepsykologi” (Holger Ursin, institutt for biologisk og medisinsk psykologi, UiB), og på lederen ”Mot hovedoppgjøret i år 2000” (Rune Frøyland, nestleder).

Refleksjonene omkring redaksjon og layout peker i samme retning som når det gjelder hvordan Tidsskriftet har fordelt stoffet under vignetter. Som et grovt sammendrag vil jeg hevde at de redaksjonelle valgene har endret seg fra 1974 til 2007 på to hovedområder. Det første området er redaksjonelt og layoutmessig fokus. Det har flyttet seg fra fagpolitisk engasjement til vitenskapelige innspill og magasinstoff. Det andre området er stoffkategorisering, og handler om hva som defineres som vitenskapelig fagstoff. Her ser det ut til at praksisfeltet i en periode ikke har vært definert som vitenskapelig, men kommet sterkere tilbake de siste årene. I tillegg ser jeg en økende fragmentering av innlegg i stadig flere undergrupper.

b) Sortering og telling av vignetter.

De første faste vignettene ble presentert i 1980, og innholdet er lett forståelig ut fra navnet de er gitt. Det er fem vignetter, to av dem inneholder temaer som har med psykologens hverdag i arbeidslivet å gjøre: fagforeningsproblematikk og arbeidsmarked, gjennom vignettene ”Stand og Forening” og ”Stillinger”. Den kliniske psykologien hadde en sentral og fokusert plass under vignetten ”Fra Praksis”, mens ”Debatt og kommentarer” inneholdt andre faglige innspill og debatter. I tillegg kommer ”Intervju”, der sentrale forskere eller interessante personer fra et psykologisk ståsted blir presentert. ”Stand og forening” inneholdt personalpolitikk, nytt fra sentralstyret, resolusjoner, varsler om blokader, informasjon om kurs og kongresser m.m.

Elleve år seinere, i 1991, ble vignettene i Tidsskriftet endret. Det er ingen redaksjonelle kommentarer eller forklaringer på valget av nye vignetter. ”Fra praksis” forsvinner, men blir

muligens dekket av de nye vignettene "Norge rundt", eller "Speakers corner". Det kommer til to nye vignetter, "Verden og vi" og "International exchange".

Det neste skiftet i vignettvalg kom etter tretten år, i 2004, og blir slik vi kjenner dem i dag: "Vitenskap og psykologi", som har undervignetter som kalles "Redaksjonelt", "Fagartikler" og "Fagessay" og "Testpsykologi", "Magasinet" som består av innlegg om fagetikk, forskningsnytt, doktorgrader, debatt, kommentarer og bokanmeldelser, og er plassert under den vitenskapelige overbygningen, og til slutt og "Medlemsnytt", med leder skrevet av foreningens formann/kvinne, retningslinjer for manuskriptutforming, fagforeningsinformasjon m.m. Vignetten "Fagformidling og debatt" dukket opp første gang, som en undervignett til "Magasinet", men raskt som egen vignett. Lederen som tidligere sto foran i bladet, blir flyttet bakover. Redaksjonen plasserer flere tema under denne vignetten. Vignetten "Fra praksis" dukker i 2004 opp igjen etter å ha vært borte en periode - som resultat av et ønske fra medlemmene, formulert i en brukerundersøkelse fra 2002. Jeg kan ikke finne at "Fra praksis" er definert som "andre spalter" under "retningslinjer" i januarnummeret, og jeg finner heller ikke noen beskrivelse av innhold før i juninummeret, der dukker det opp i retningslinjene: "*Fra Praksis` inneholder kortfattede beskrivelser av undersøkelser, prosjekter og aktiviteter innen ulike praksisområder*". I årgang 2003 forvinner denne presiseringen av hva "fra praksis" skal inneholde igjen, og slik forblir det helt frem til og med årgang 2003. Etter dette året er det bare de rent vitenskapelige artiklene som nevnes under "retningslinjer"; "andre spalter" blir borte.

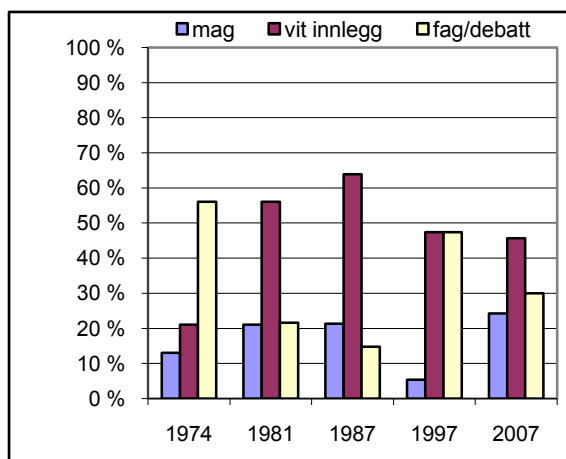
Mot slutten av 2006 ble en, og i noen utgivelser to vignetter trukket ut fra "Magasinet", det er "Fagformidling og debatt", eller "Fag og formidling", og "Debatt og kommentar", til slutt fikk denne usikkerheten sin løsning i følgende vignett trukket ut fra Magasinet: "Fagformidling og debatt", men under denne finner vi mange andre vignetter, for eksempel "Forskningsnytt", "Bokanmeldelser", "Kronikk", "Debatt", eller "Gjesteskribent".

Tidsskriftet hevder i dag å ha tre seksjoner, men undervignettene øker i tall, med navn som "Fagessay", "Fra praksis", "Skråblikk", "Faglig innspill" og "Leserne spør", for å nevne noen (2007, nr1). Mange av innspillene har en mindre heller enn en mer vitenskapelig form. I nr 12 dette året er de 4 hovedvignettene delt opp i til sammen 18 undervignetter på følgende måte: "Vitenskap og psykologi": redaksjonelt, fagartikler, fra praksis; "Magasinet": reportasje, psykologer i media, skråblikk; "Fagformidling og debatt": forskningsnytt, forskningsnotiser, doktorgrader, daglige innspill, bokessay, bokanmeldelser, kronikk, debatt og gjesteskribent, og til slutt "Medlemsnytt": leder, leserne spør, og vel å merke.

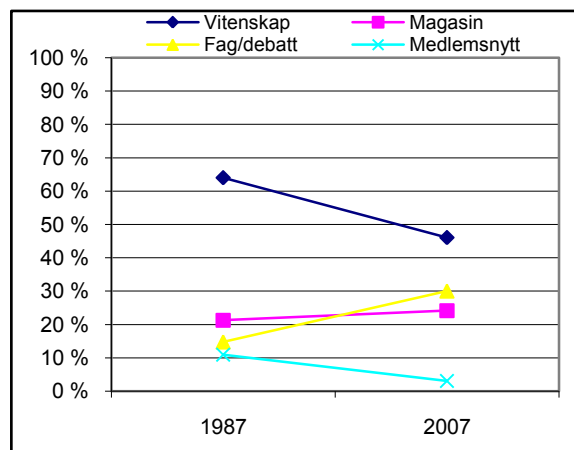
Det kan være interessant å se på rekkefølgen på innleggene i tidsskriftet. I nr 11 i 2002 er den som følger: Først kommer "Redaksjonelt", deretter "Artikler", "Faglige meddelelser", "Verden

og Vi”, ”Debatt og kommentar”, ”Fra praksis”, ”Bokanmeldelser”, ”Leder”, og til slutt ”Stand og forening”. I 1974 er rekkefølgen tilsynelatende mer bestemt av plassen som er tilgjengelig på sidene, men lederen er alltid på første side.

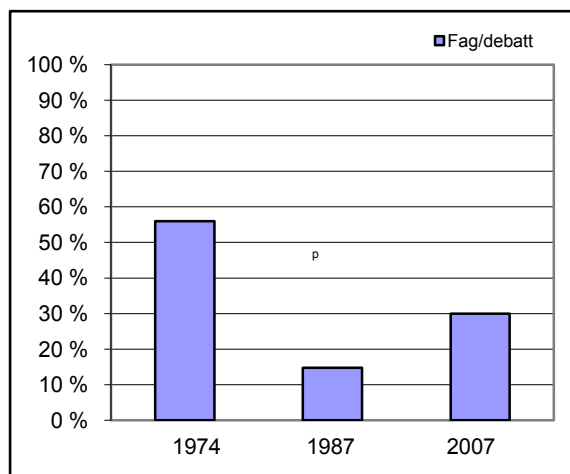
I 1974 kunne bare i overkant av 10 % defineres som magasinstoff, dette stoffet har steget jevnt til 37,9 % i 2006, med en markert sterkere vekst fra 1996 til 2006 med 13,7 %.

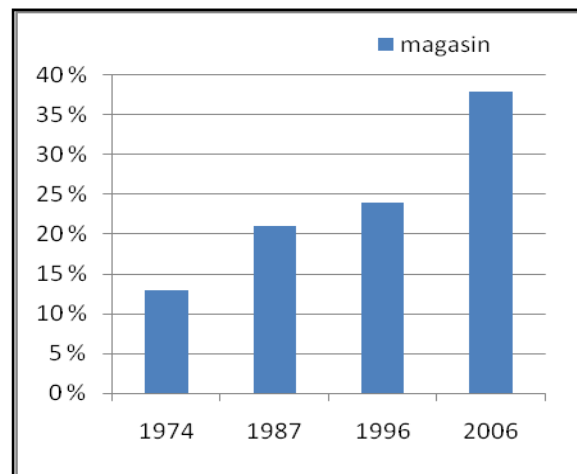
Figur 8. Prosentvis fordeling av stoff under ulike vignetter i forhold til alt stoff unntatt annonser

Figur 9. Prosentvise endringer i fordeling av stoff ulike vignetter i 1987 - 2007

Figur 10. Prosentvis fordeling av fagpolitisk/debattstoff i forhold til alt stoff unntatt annonser

Figur 11. Prosentvis mengde magasinstoff i forhold til alt stoff unntatt annonser 1974 - 2007.

Hvis jeg setter sammen de ulike seksjonene av Tidsskriftet får jeg et ganske tydelig bilde av den generelle utviklingen av stoff-fordelingen. Hovedtendensen er at vitenskapelig stoff og fagforeningsstoff økte frem til 1987, men har sunket siden. Innlegg av de lettere genrene, som magasinstoff, debattstoff og andre typer faglige innlegg, har økt (figur 8, 9 og 11).

Det første året etter omleggingen til fagtidsskrift (1974) var mye av det faglige innholdet basert på hovedoppgaver, avisartikler og oversatte artikler fra andre tidsskrifter. De første årene fant jeg resymeer fra doktoravhandlinger, referat fra kongresser og kurs, og innlegg

som har vært brukt som kronikker i de store hovedstadsavisene. I 2007 er det faglige innholdet originale vitenskapelige artikler som publiseres for første gang i Tidsskriftet. Hovedoppgaver nevnes ikke lenger som faglige eller refereres til som vitenskapelige arbeider, hovedoppgaver nevnes bare ved tittel når nye medlemmer melder seg inn i foreningen. Doktorgradsarbeider har fått en noe større plass i 2007 enn bare få år tidligere, nå presenteres de i en kort spalte, med bilde av doktoranden.

Når det gjelder fagforeningsstoffet i nr 12 dette året, handler lederen om hva psykologforeningen har oppnådd i de 12 årene Aanonsen har sittet som president. Hun nevner vedtaksrett og nye ansvarsområder i helsevesenet, og peker på at dette ikke har kommet av seg selv, men ved målbevisst arbeid med helselov og opptrappingsplan. Et fremtidig problemområde hun peker på er hvilke konsekvenser det kommer til å få når de nye masterkandidatene i psykologi kommer ut på arbeidsmarkedet. Hun mener det må være viktig å holde faget samlet for å kunne yte best mulig service til samfunnet.

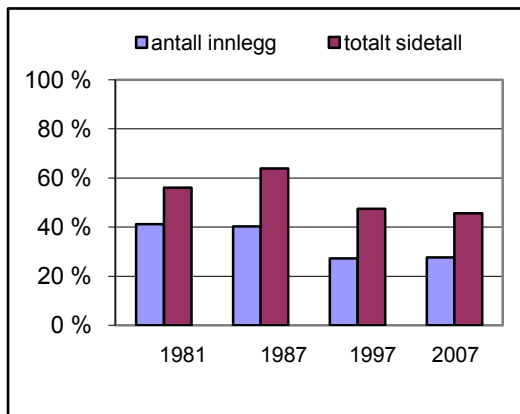
c) Fordeling av stoffet under vignetten ”Redaksjonelt”

Det er ingen redaksjonelle kommentarer eller forklaringer på valget av nye vignetter eller hvordan ”Redaksjonelt”-posisjonen er tenkt brukt. Noen ganger ligner stoffet som presenteres her på gammelt ”Leder”-stoff, men ofte gis plassen til nummerredaktøren for akkurat denne utgivelsen. Som kommenterer kort i forhold til hovedtemaet som behandles i nummeret.

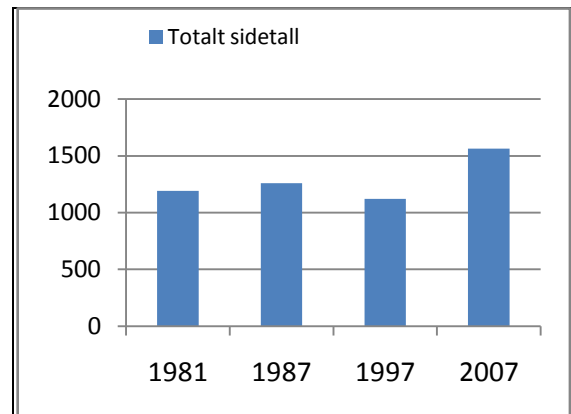
d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall

I 1981 er det 56 % vitenskapelige artikler i forhold til det totale innleggstallet, og 12,6 % medlemsnytt (av totalt sidetall). I 1987 utgjør de samme tallene 63,9 % og 10,9 %. I 1997 er 18 av innleggene definert som vitenskapelige artikler, noe som gir en prosentdel på 47,4 %, mens ”Medlemsnytt” bare utgjør 7,8 %. I 2007 ser jeg at disse tallene er henholdsvis 45,6 % og 3 %. De samme tallene for 1974-årgangen er 75 innlegg av ”medlemsnytt”-karakter (49,3 %) (figur 10). At mengden fagartikler har sunket kan forklares med at de vitenskapelige artiklene er blitt lengre med årene, men hvis vi ser på sidetallet i stedet for antall innlegg, blir bildet likevel ikke annerledes. De vitenskapelige innleggene er blitt lenger, men prosentdelen fagartikler i forhold til totalt sidetall har

likevel ikke økt, jeg finner en tilbakegang i fagstoff fra 1981 til 2007.

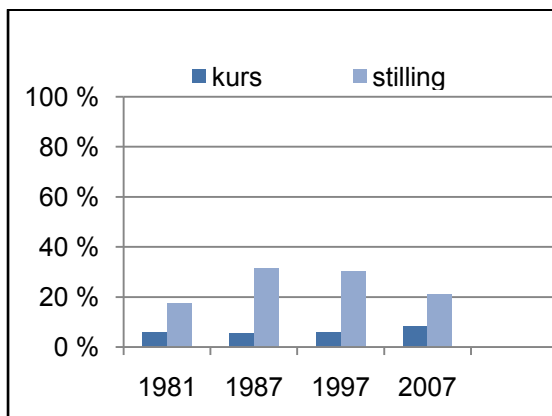
Figur 12. Vitenskapelige artikler i prosent av alle artikler og av totalt sidetall

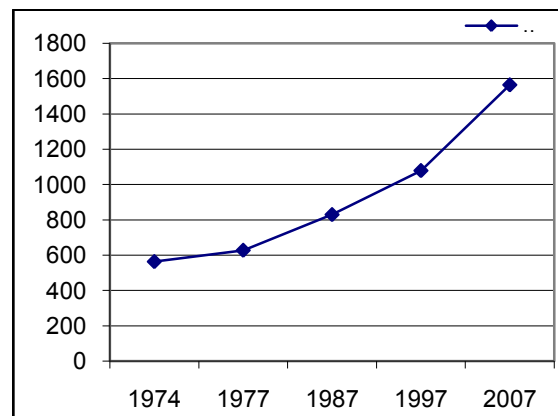
Figur 13. Antall sider vitenskapelige artikler i forhold til totalt sidetall

Utflatingen i antall fagartikler på nittitallet, kan kanskje forklares med Eva Axelsens avskjeds- redaksjonelt (1997, s 577). Her skrev hun at det har vært et viktig anliggende for Tidsskriftet å gå i dybden på temaer, og at det derfor har vært lagt ned mye arbeid med dette i redaksjonen. Dette arbeidet og fokuset vil ikke komme til syne i min statistikk, siden jeg har holdt rene temanumre og monografier utenom tellinga. Å ta med disse heftene, ville økt sidetallet vitenskapelig artikler betraktelig, og funnene ville sett annerledes ut. Sidetallet vitenskapelige artikler har økt med 154 sider siden 1981, mens det totale sidetallet har økt med 375.

For å vurdere om det var mulig å sammenligne antall sider brukt på annonser før og etter formatendringer, er sider og antall annonser i nr 12 av årgang 1994 (lite format), og 1995 (stort format) talt opp og sammenlignet.

Figur 14. Prosentvis fordeling av kurs og stillinger i forhold til antall sider

Figur 15. Økning i sidetall 1981 - 2007

I 1995-nummeret var det 55 stillingsannonser over 34 sider, noe som ga et gjennomsnitt på 1,6 annonser pr side. I 1994 var det samme tallet 1,7. Når det gjaldt kursannonser, ble den samme vurderingen foretatt. I 1995 var det 2,6 annonser pr side, mens det i 1994 var 2,4. Dette vurderes til å være så små forskjeller at det er uproblematisk å sammenligne side for side. Mengden

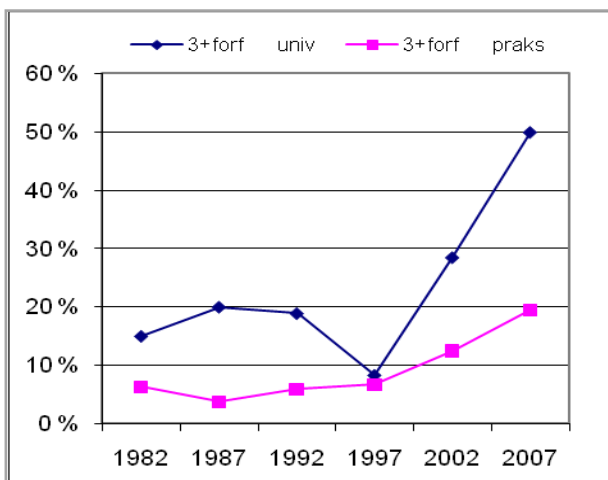
kursannonser og stillingsannonser har naturlig nok også økt gjennom årene. I 1974 er 12 innlegg (7,9 %) stillingsannonser og 17 (11,1 %) er kursannonser. I 1987 er det 31,3 % stillingsannonser og 5,5 % kursannonser, mens de tilsvarende tallene for 1997 er 33 % og 6,6 %, og for 2007; 21 % og 8 %. Fra 1987 ser det altså ut til at både prosentdelen stillingsannonser av det totale annonsesidetallet synker, og at kursannonssene har stått stille, med en økning tilsvarende 2,5 % på 20 år (Figur 14).

Det er sterkt økende sidetall i tidsskriftet gjennom denne perioden, fra 674 sider i 1981 til 1564 sider i 2007, med andre ord mer enn dobling av sidetallet (figur 15).

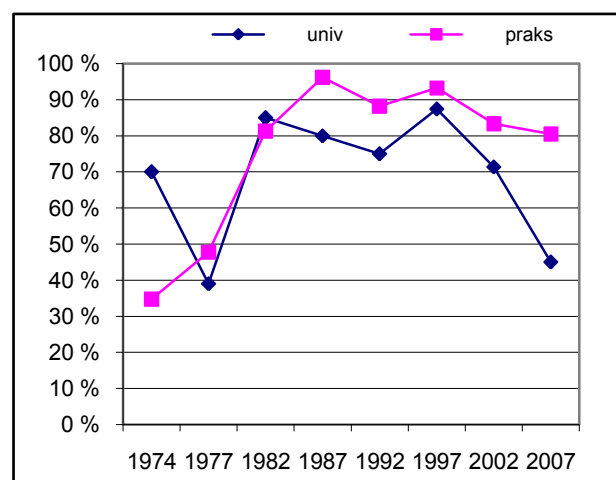
I 1991 er det totale sideantallet steget til 1156 (her er supplementsbind og spesielle temahefter uten annen enn faglig stoff holdt utenfor), og i 2001 til 1220 sider. Det ser ut til at veksten flatet noe ut på nittitallet, og det ser ikke rimelig ut at vekstkurven frem til 2010 vil bli enda brattere. Den flatere veksten på nittitallet kan kanskje forklares med de store redaksjonelle endringene som skjedde dette tiåret. Det var tre redaktørskifter, og både i 1991, 1992 og 1995 skjedde det store layoutmessige endringer. Kanskje kreftene i dette tiåret i større grad var konsentrert om økning i form enn økning i innhold. I tillegg ble det utgitt supplementsbind og temahefter.

Resultater fra trinn to: klassifisering av subdisipliner og type innhold

I denne delen av resultatene refereres til trinn 2 i analysen, og jeg skal se på antall forfattere som står bak de enkelte artiklene, deres institusjonsmessige tilhørighet, hvilke forskningsmetodiske skiller og type arbeider som forfettes, samt klassifisere dem i subdisipliner.

Figur 16. Prosentandel artikler med tre forfattere og mer fra universitet og praksisfelt.

Figur 17. Prosentandel artikler med 1 og 2 forfattere fordelt på universitets og praksisfeltet.

a) Antall forfattere

Prosentandelen artikler fra universitetsmiljøene som har en eller to forfattere har falt kraftig, mens praksisfeltet har holdt seg relativt stabilt mht denne variabelen (figur 17).

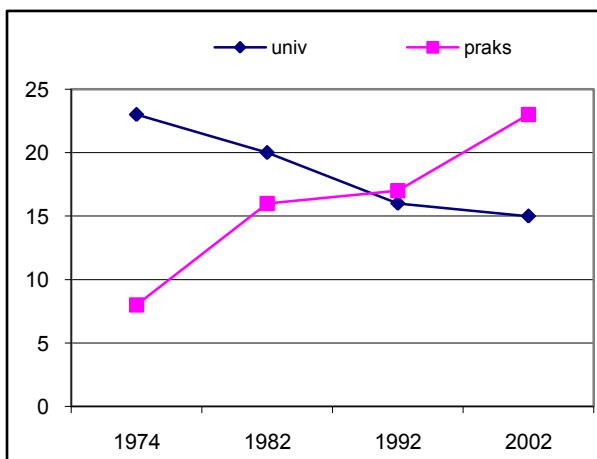
Det er en økning i total artikkelproduksjon til Tidsskriftet fra praksisfeltene, og en tilsvarende nedgang fra universitetsmiljøene (figur 18).

b) Forfatterens institusjonsmessige tilhørighet

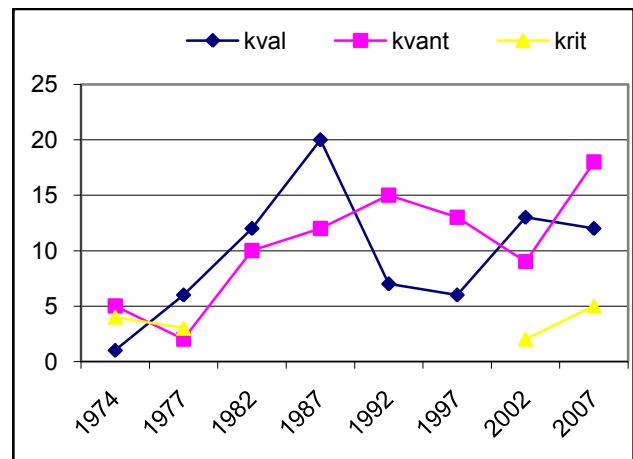
I de senere årgangene er det psykologer som skriver i Tidsskriftet, men også samfunnsvitere, pedagoger, leger og andre yrkesgrupper er forfattere. Forfatterne er kategorisert i to grupper, de som skriver fra universiteter eller høyskoler, og de som skriver fra praksisfeltet.

I 1982 utgjør et høyt forfattertall som skriver fra praksis hele 12,5 % for denne årgangen. Dette henger sammen med en spesiell artikkel skrevet av forfattere både fra universitet og praksisfeltet.

Korrigert for den ene artikkelen, blir utviklingen som figur 19 viser. Jo nærmere vi kommer vår tid, jo flere forfattere har Tidsskriftet, men bare i de artiklene der forfatterne er knyttet til universitetsmiljøene. I noen få tilfeller er personer fra praksisfeltet medforfattere. Det er en kraftig økning i høye forfattertall fra universitetsmiljøene, med en stigning på 40 % de siste 10 årene. Praksisfeltet har en økning i høye forfattertall på i overkant av 10 % i samme periode, som vist i figur 16. Jeg finner også en økning i total artikkelproduksjon fra praksisfeltene, og en tilsvarende nedgang fra universitetsmiljøene (figur 18).

Figur 18. Antall artikler fra universitet- og praksisfelt

Figur 19. Antall artikler med kvalitativ og kvantitativ metode og kritisk perspektiv.

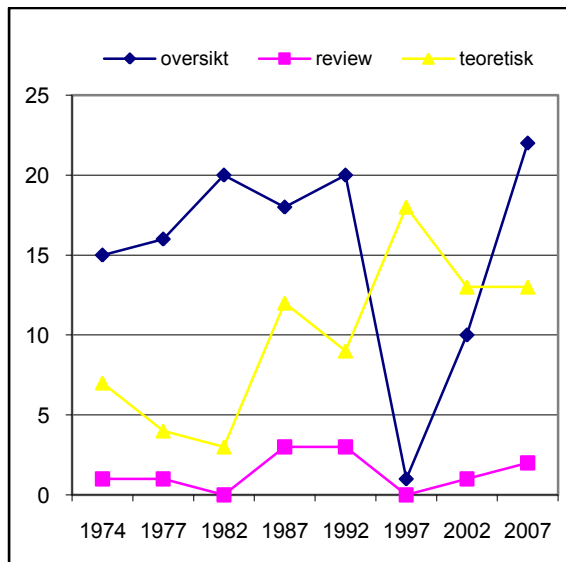
c) Forskningsmetodiske skiller og type innhold

De kvalitative metodene hadde sin storhetstid på 80-tallet, og var minst brukt på 90-tallet. Fra begynnelsen på 80-tallet til starten på 2000-tallet var det brukt mer kvalitative metoder enn kvantitative. Kvantitative metoder har vært i jevn bruk gjennom hele perioden, og mer enn de kvalitative i ca 10 år fra begynnelsen av 90-tallet til ca 2000. Etter det hadde de kvalitative et kort overtak et par år, før de kvantitative metodene får et kraftig oppsving mot 2007. Mot slutten av perioden dukker de opp noen artikler med kritisk psykologisk innhold, og for eksempel narrative eller dekonstruksjonistiske metoder (figur19).

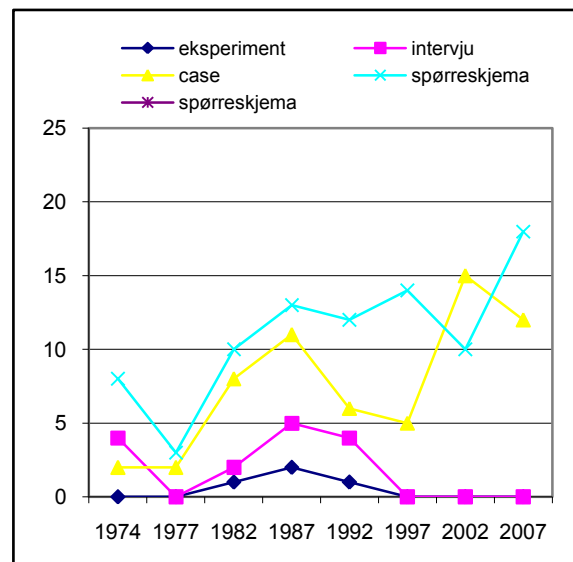
En metodisk svakhet i denne studien er at det ikke er skilt mellom de artiklene som bruker både kvalitative og kvantitative metoder, og de som bruker bare en av dem. Oppmerksomheten kan likevel henledes mot de kritiske artiklene. De har uten unntak valgt kvalitative metoder. Totalt antall artikler som er vurdert for metodisk tilnærming er 380, mens bare 7 er kritiske, noe som tilsvarer 1,8 %, mens artiklene med rent kvantitative metoder er 67, noe som utgjør 17,6 %. Jeg peker dessuten til Dalland Evans sine synspunkter når hun stiller spørsmål ved relevansen av dette skillet (se s18).

Den sterke økningen i bruk av kvalitativ metode kan virke motsatt det jeg nå peker på. Men denne tendensen utgjøres av det økende antall artikler som bruker både kvalitative (case) og kvantitative metoder. Det betyr ikke at innsamlede data er behandlet kvalitativt. Dette kommenteres noe nærmere under den diskursive nærlesningen

Ved nærmere ettersyn i forhold til hvilke metoder som konkret har vært i bruk i de enkelte artiklene, finner jeg at oversiktsartikler er den overlegent foretrukne formen. Det store fallet i 1997 kan ha sammenheng med at det dette året ble gitt ut temanumre som ikke er med i denne tellinga. Ellers har teoretiske gjennomganger av ulike tema vist en økning, mens reviewartikler har holdt seg på omtrent samme nivå. Se figur 20.

Figur 20. Antall oversiktsartikler, reviewartikler og teoretiske artikler.

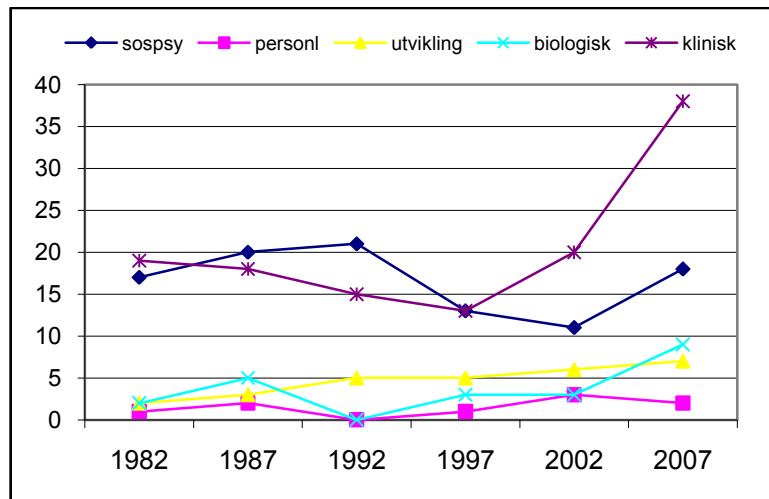

Figur 21. Antall artikler med bruk av eksperiment, intervju, case og spørreskjema 1982 – 2007

Som figur 21 viser, har eksperimenter og intervju vært lite brukt, ingen eksperimentelle design er brukt siden 1997. Når det gjelder spørreskjema, er det den jevnest brukte metoden gjennom alle årene. Casedesign har også jevnt ligget på et høyt nivå, ofte er disse to metodene brukt samtidig. Det kan likevel se ut som om det er en kraftig økning i bruk av spørreskjema siden begynnelsen av 2000-tallet. Dette finner vi igjen i figur 19 som økning av bruk av kvantitativ metode.

d) Klassifisering i subdisipliner

Fra klassifisering i subdisipliner og type arbeid finner jeg at den kliniske psykologien og sosialpsykologien har fylt største delen av Tidsskriftet helt fra begynnelsen. Den kliniske psykologien steg det førset tiåret fram til 1982, men falt så jevnt helt til slutten av nittitallet, og har hatt den størst veksten av alle fagområdene de siste 10 årene.

Figur 22. Antall artikler ut fra faglig tilhørighet 1982 - 2007

Artikler som kunne defineres som sosialpsykologiske falt jevnt fra 1974 med et lite oppsving fra tidlig på åttitallet til tidlig på nittitallet, før det sank til historisk lavmål i 2002. I 2007 er nivået oppe igjen på 1982-nivå. Den biologiske psykologien ser også ut til å ha steget parallelt med sosialpsykologien (figur 22).

Resultater fra trinn tre: diskursanalytisk nærlesning

Bruken av de fire operasjonaliseringene historisitet, subjektivitet, tilstedeværelse av forskningsperson og essensialisme antyder at det ikke nødvendigvis er en sammenheng mellom bruk av kvalitative metoder og manglende essensialisme i tekstene. Essensialisme ser derimot ut til å være eneste felles kjennetegn innenfor denne vurderingen på tekster som har bruk begge metodene. Noen få artikler, de 7, eller 1,8 % av hele utvalget som allerede er nevnt under trinn 2 i analysen, skiller seg ut nettopp ved at det er de tre andre kjennetegnene som dominerer. Det er de artiklene som er definert som kritiske som har disse kjennetegnene. I tillegg kan disse artiklene både ha og ikke ha andre formelle og rent språklige kjennetegn felles med den første gruppen.

Nå vil jeg presentere resultatene fra den diskursive nærlesningen. Det innebærer en gjennomgang av redaksjonelle linjer, klassifisering av tekst, gjennomgang av diskursive strukturer og elementer, samt det helhetlige tekstlige bildet. Det kommer til syne at Tidsskriftet endrer seg i takt med tiden. Tidsskriftets profil kan både leses ut fra hva det faktisk inneholder, men også ut fra redaksjonens egne refleksjoner der de finnes. Det skal ses nærmere på her.

a) Redaksjonelle linjer

I 1974 var det sterke debatter med kritisk og politisk vinkling i Tidsskriftet. Det er tre store saker som diskuteres gjennom hele dette året: Byhresaken, Gro-saken, og Dan Olweus' bok om hakkekyllinger i skolen. Den første saken bærer tidsskriftet med seg fra tiden som "Psykologen",

og handler om ytringsfrihet for psykologer. Psykolog Ame Byhre ble oppsagt fordi han offentlig kritiserte fylkeskommunens politikk innenfor det psykiske helsevernet, Gro-saken, som handlet om overgrep mot utviklingshemmede i adferdsterapiens navn, førte med seg intense debatter om adferdsterapi både i og utenfor tidsskriftet, og resulterte i at to medlemmer i redaksjonen trakk seg fra redaksjonelt samarbeid, Olweus ble kritisert for sin positivistiske tilnærming til et komplekst område, og svarte krast og med sterke personkarakteristikker av sin motstander Sverre Asmervik (1974, nr 5,7,9).

Hele denne debatten har en form som ville plassert den under ”Medlemsnytt” i nåværende kategorisering. Det er ikke en debatt som handler om psykologi, den handler om psykologer og psykologers faglige integritet.

I 1977 går redaktør Sissel Fangen Ekern av som redaktør bare ett år etter at hun ble valgt av generalforsamlingen i psykologforeningene. Avgangen reflekterer en strid mellom henne og sentralstyret blant annet om hva lederen skulle inneholde. Hun sier det slik:

”Fra å være et lite blad for psykologiinteresserte har det utviklet seg til å bli et offentlig organ med flere funksjoner. Det har skjedd som en følge av endringer både i den norske psykologien, den norske psykologstand og i organisasjonen Norsk Psykologforening som fra å være en sammenslutning av psykologiinteresserte er blitt fagorganisasjon for en lovbestemt profesjon. Tidsskriftet er derved blitt en fagforeningsorganisasjon ved siden av å være et åpent fagpolitisk debattorgan.(...) Majoriteten i sentralstyret har funnet det vanskelig å akseptere min redaksjonelle linje, spesielt når det gjelder innhold og utforming av ledere” (1977, nr. 2)

Det kommer flere debattinnlegg som støtter Fangen Ekern i de neste numrene, og det kommer til syne at hun har ført en radikal linje. Sentralstyret blir kritisert for ikke å ha ført denne debatten åpent i tidsskriftet.

I nr 7 1997 uttrykker redaktør Eva Axelsen at det viktigste målet i hennes redaktørperiode hadde vært å øke kvaliteten på publiserte fagartikler og bidrag. Hennes redaksjon hadde også hatt som mål å utarbeide ny layout og større format. Hun skriver at *”Vi ønsket et bevisst samspill mellom innhold og utseende og en mer moderne utforming”*. Ingen ytterligere kommentarer knyttet til dette målvalget, men mot slutten av innlegget reflekterte hun over at i tillegg til manuskriptvurderinger tvang det seg fram blant annet *”behov for ny layout, bedre organisering, rutiner og ikke minst bedre økonomi. Dette har vært en forutsetning for å komme i bedre posisjon til å utvikle Tidsskriftets innhold videre, både det rent faglige og det profesjonspregede innholdet”*

(1997, s 578). Noen nærmere diskusjon om redaksjonell linje fant jeg ikke, annet enn at hun påpekte at redaksjonen ville følge redaktørplakaten.

I den første utgaven med nytt format og fargebilder på forsiden (2004, nr1) presenterer Tidsskriftet seg blant annet på følgende måte, overskriften er: ”Et fargerikt tidsskrift”.

”Psykologer er et fargerikt felleskap. Vi arbeider innen svært ulike forskningsområder og praksisfelt, og ut fra forskjellige teoretiske og metodiske tilnærminger (...). (Tidsskriftet) skal gi felles faglig identitet på tross av ulike interesser og arbeidsområder. Det skal også presentere det beste i norsk psykologi(...) Vi ønsker også friske innlegg i viktige samfunnsdebatter, ikke minst fra dem som stiller kritiske spørsmål til allment aksepterte sannheter. (...) Vi vil være et seriøst fagtidsskrift som dekker et vidt spekter av psykologiske problemstillinger ”.

Det var Torkil Berge, ny sjefsredaktør, som førte dette i pennen.

I nettopp dette nummeret (2004, nr.1) presenteres en ny vignett; ”Testpsykologi”. Vignettredaktørene peker på at blant annet kvalitetskrav er av sentral betydning for å kunne publisere noe under denne vignetten. Kvalitet defineres deretter i åtte punkter, der ”Metodekritiske momenter” er ett av dem. Spalten skal ha ”interesse for psykologer”, og redaktørene ønsker å bidra til at tester ”som har tilfredsstillende psykometriske egenskaper blir synlige og tilgjengelige for psykologer”.

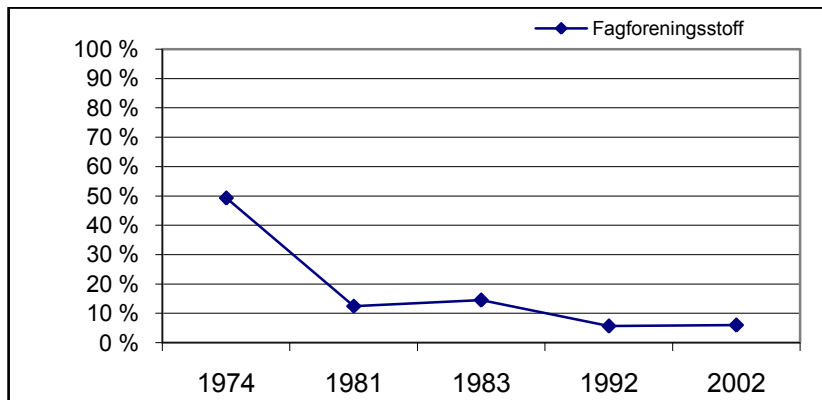
Lederne kommenterer aktuelle saker, og er psykologforeningen sitt talerør. De har stort sett inneholdt fagforeningsstoff, både før og etter innføringen av ”Redaksjonelt”-vignetten.

En ny vignett i 1998, ”Forskningsnytt”, presenteres på følgende måte (s.321) ”... Her vil vi presentere sammendrag av utvalgte internasjonale forskningsartikler fra et bredt spekter av psykologien og fra anerkjente tidsskrifter. Spalten er tenkt som et upretensiøst, ”coffe-table” bidrag til etterutdanningen. Sammendragene skal holdes i en ledig og lettlest form”.

Det upretensiøse coffe-table-preget ser ut til å komme i konflikt med bakgrunnen i ”anerkjente tidsskrifter”. ”Forskningsnytt” fremstår tabloid i formen, med svært korte sammendrag som i noen tilfeller skaper debatt. Etter hvert kommer det også ”Forskningsnotiser” til syne, dette er nærmest ”one-linere” med iøynefallende overskrifter som ”Husker mindre uten tenner” (2007, nr.3), eller ”Treghet gir dødelighet” (2007, nr. 2). Denne siste notisen er sakset fra et innlegg i BBC News.

Sammenholdt kan det argumenteres for at disse nevnte sidene ved Tidsskriftet peker på at det siden oppstarten har vært en utvikling fra å være et fagforeningsblad med stort innslag av

fagpolitiske innlegg i 1974, gjennom år med streng vitenskapelig saklighet og formelt utseende og innhold, til å bli et mer lettlest, oppstykket og illustrert blad slik det fremstår i 2007 (figur 29).

Figur 29. Prosentdel av fagforeningsstoff av totalt sidetall, 1974 - 2007

Fagstoffet de første årene er definert ut fra tanken om at det som datidens redaktør vurderte som faglig innlegg, er det. Så i dette tallet ligger referater for eksempel fra hovedoppgaver og avisartikler. Hele 79 % kan likevel regnes som ”medlemsnytt”- relevante dette første året. Her skal riktignok legges til at debattene i 1974 foregikk på en annen måte som tidligere nevnt, de handlet i stor grad om fagpolitiske emner, men også lønns og arbeidsforhold slik ”medlemsnytt” fortsatt gjør i dag (figur 8-11).

b) Klassifisering av tekst

Det er ikke alltid lett å se hvordan redaksjonen klassifiserer sine innkommende tekster. Redaksjonens plassering av vignettene og stoffet under den enkelte vignetten, er vanskelig å få forklare. Dette blir nå sett nærmere på, ved å gå grundigere inn i et nummer der det skjedde endringer i vignettbruken. I årgang 2002 dukker som nevnt vignetten ”Fra praksis” opp, etter å ha vært borte siden 1990. Ved nærmere vurdering av innholdet i stoffet som er plassert der, er det vanskelig å skille fra for eksempel ”Faglige meddelelser”. I det følgende vil to eksempler for å illustrere dette bli trukket frem.

I det nevnte nummeret heter den faglige meddelelsen ”Når livet må bygges opp igjen: Perspektiver på funksjonshemming”. Forfatteren er Inger S. Martinussen som er knyttet til Høgskolen i Harstad. Innlegget omtaler rehabilitering, det er ingen faglige referanser i innledningen bortsett fra ”forskrift om habilitering og rehabilitering”, og senere i teksten til flere stortingsmeldinger. Etter hvert utover i teksten refererer hun noen få ganger til faglitteraturen i referanselisten, men svært mye tekst må forstås som å stå for hennes egen oppfatning.

”Den mest alminnelige fortolkningen av ordet rehabilitering er at den enkelte gjennom en personlig og miljømessig prosess igjen blir habil, det vil si i stand til å løse de vanlige praktiske oppgaver en person må kunne mestre for å leve et selvstendig liv. Analogt med revolusjonens gjeninnsetting i verdighet, handler rehabilitering om å gjenvinne verdifulle sosiale roller som er gått tapt på grunn av funksjonshemmingen. Fortolkningen reflekterer derfor et element av livskvalitet som alltid må knyttes til mål og virkemidler i den enkeltes rehabiliteringsprosess” (2002, s1016).

I vitenskapelig faglig skriving, skal for eksempel et utsagn som ”Den mest alminnelige fortolkning (...)” følges av referanse(r) til andre. Martinussen presenterer en case som er innflettet i de mer teoretiske forståelsesrammene hun knytter seg til (for eksempel Stortingsmeldingene). Artikkelen er på 3 sider, den har referanseliste til 6 bøker , 1 foredrag og 5 offentlige utredninger , og fremstår ikke som vitenskapelig i formen.

Artikkelen det sammenlignes med fra vignetten ”Fra praksis” i det samme tidsskriftet, heter ”Hypnoterapi med barn – en nyttig metode i psykisk helsevern for barn og unge?”, og er skrevet av Mari Anne Skånland Eliassen, fra BUP på Stokmarknes Sykehus. Etter en kort innledning presenterer hun først noe teori omkring hypnose og hypnose av barn belagt med referanser, hun presenterer metoder for hypnose, hun diskuterer bruken av metoden før hun presenterer to korte case. Artikkelen er på 3 sider, har referanseliste med 3 vitenskapelige artikler og 1 bok, og avsluttes formelt med ”avslutning”. Artikkelen fremstår som vitenskapelig i formen.

c) Diskursive strukturer og elementer

Her vil fire tekstutdrag, to fra 2007 og to fra 1974, bli nærmere undersøkt. Det første tekstutdraget settes inn i teksten for å tydeliggjøre metoden, mens de tre andre blir lagt i appendix (se Appendix A, B og C).

Tekst 1

Dette første tekstutdraget kommer fra artikkelen ”Dialektisk atferdsterapi for ungdom i Norge: Teori, metode og erfaringer fra et behandlingstilbud ” skrevet av Anne T. Brager-Larsen, Solveig Magnussen og Ingebjørg Hestetun, Tidsskriftets nr 12, 2007. Forfatterne tilhører praksisfeltet i tellingene i denne oppgaven.

”Selvmordsforsøk og selvskading uten suicidalhensikt er et problem hos et stort antall ungdommer. Disse ungdommene får ofte et utilstrekkelig behandlingstilbud.

Dialektisk atferdsterapi (Dialectical Behavior Therapy; DBT) er opprinnelig utviklet av Marsha M. Linehan for kronisk parasuicidale kvinner diagnostisert med borderline personlighetsforstyrrelse, og er en ny metode i Norge. Behandlingen bygger på kognitiv atferdsterapi, dialektisk tenkning og zenbuddhisme. Sentralt i behandlingen er arbeidet med emosjonell regulering og utvikling av sosial kompetanse. Tilnærmingen er tilpasset til bruk i behandling av parasuicidal ungdom og har vist lovende resultater i behandling av denne gruppen. (...)

I en undersøkelse av ungdommer i videregående skole i Norge, den såkalte CASE-studien (Cases of Adolescents' Selfharm in Europe), opplyste 10,7 % at de tidligere hadde skadet seg med hensikt, 6,6 % hadde gjort dette i løpet av det siste året. Omtrent 15 % av ungdommene rapporterte at de hadde søkt hjelp etterpå. Blant ungdommer som hadde tatt overdose med medikamenter, var det 50 % som søkte kontakt, mens det ved kutting kun var 6 % (Ystgaard, Reinholdt, Husby & Mehlum, 2003). Tallene omfatter både alvorlige selvmordsforsøk og varierende alvorlighetsgrad av selvskading. (...)

Det er stort behov for effektive terapiintervensjoner for å hjelpe disse ungdommene, slik at de bedre kan tolerere stress, regulere følelser og gjennom nye ferdigheter redusere selvmordsatferd eller annen destruktiv atferd” (s 1475).

Tekst 2

Det andre tekstutdraget kommer fra samme Tidsskriftsnummer, artikkelen heter ”Boltrelek og lekeslåsning: Lekens funksjon i psykoterapi og barns normale utvikling”, og er forfattet av Nils Eide.Midsand, som også er tilknyttet praksisfeltet (Appendix 1).

Tekst 3

Tekstutdrag nummer tre er skrevet av Sissel Reichelt i januar 1974, og heter:” Hvordan best utvide operant adferdsterapi? Kommunikasjonsteori som supplerende perspektiv.” Det kommer ikke frem hva som er hennes arbeidssted, men hun titulerer seg som psykolog. Jag har plassert henne i kategorien universitetsmiljø, fordi diskusjonene i bladet viser at det stort sett er derfra tekstene kommer. Det er ikke nevnt i teksten at hun er universitetsansatt (Appendix 2).

Tekst 4

Den fjerde teksten er forfattet av Finn Tschudi ved Universitetet i Oslo. Tittelen er ”Om fortolkning av egen adferd og indre tilstander. Et forsøk på å se hypnose, rusmidler, lidenskapelig kjærlighet og andre fenomener i et felles perspektiv” (Appendix 3).

Subjektivitet

Tekstutdrag 1 mangler et skrivende subjekt. Teksten er formulert i tredjepersonsform, det gir inntrykk av nøytralitet og udiskutabel saklighet. Når det gjelder tekst 2 trer imidlertid et tydelig subjekt frem. Teksten fremstår som sterkt personlig, leseren får en opplevelse av å bli kjent med en emosjonell, skrivende person. I den tredje teksten mangler subjektet igjen, her er nøytrale formuleringer i passiv form ”Operant adferdsterapi konsentrerer seg om (...)”. Det siste utsnittet har igjen et skrivende subjekt sterkt til stede, forfatteren sier vi, og jeg, hans personlige syn og begeistring kommer tydelig til syne som jeg skal komme tilbake til.

Essensialisme

Forfatterne fremstiller tekst 1 sitt innhold og begreper som noe udiskutabelt eksisterende. Det åpnes ikke for at det kan finnes andre forklaringer på fenomenene de studerer enn de som de selv bruker. Det slås fast at selvskading er selvskading og er et problem, parasuicidalitet ser ut til å være et begrep som er uproblematisk og ikke kan misforstås. Dette gjelder også for bruken av ulike studier teksten henviser til.

Tekstutsnitt 2 fremstår som kritisk til mainstream tenkning om gutter og leke/terapi. Forfatteren diskuterer både ulik tenkning historisk, og konkret gjennom pasienthistorier der han illustrerer hvordan han har kommet fram til nåværende syn på og praksis i forhold til lekeslåsning. Han er tydelig på å trekke inn guttenes miljø for å forklare adferdsmessige problemer, og formulerer det selv som en utvikling fra observerende objektivitet til endrede relasjonelle opplevelser.

Det stilles i noen deler av tekst 3 spørsmål ved begreper for eksempel ved å sette dem i hermetegn. Andre steder fremtrer teksten som essensialistisk ved for eksempel ”*adferd opprettholdes av...*” og ”*organismen opererer i omgivelsene på en måte som påvirkes disse (...)*”, der adferden og organismen ser ut til å ha egen agenda og intensjonalitet, et typisk essensialistisk trekk.

I den siste teksten finnes ingen slike tendenser, snarere en sterkt åpenhet om at fenomenene kan ha ulik betydning etter hvem som opplever de, og hvordan de gis mening.

Historisitet

Det er ingen kjennetegn i tekst 1 som plasserer den i en historisk kontekst. Forståelsen av at den er produsert i Norge kommer for eksempel av at forfatterne nevner om metoden at den ”er en ny metode i Norge”. Ved henvisning til CASE-studien finnes en stedlig plassering, her henvises til at undersøkelsen gjelder ungdom i Norsk videregående skole.

Dette er imidlertid ikke noe hinder for at forfatterne kunne skrive fra et hvilket som helst annet land. Forfatterne plasserer verken seg selv eller teksten inn i en samfunnsmessig eller faglig historisk kontekst, annet enn der metoden ”standard dialektisk adferdsterapi” blir anbefalt (s 1476). Her kommer forfatternes personlige faglige meninger til syne.

Forfatteren av tekst 2 setter seg selv og faget inn i en tydelig historisk ramme som strekker seg fra hans egen utdanningstid (”for en mannsalder siden”), og fram til dagen i dag. Han fletter sammen egne erfaringer med teorier om lek til ulike tider.

Forfatteren av tekst 3 er ikke tydelig i forhold til egen tekst, men er likevel åpen om sine faglige røtter gjennom referanser til annen psykologisk og sosiologisk litteratur, for eksempel sosial læringsteori. Hun problematiserer avstanden mellom empirisk validert kunnskap om endring, og det psykologene foretar seg i adferdsterapien. I den tredje teksten setter forfatteren sin tenkning inn i en historisk sammenheng på en tydelig måte, og henviser til teoretikere ”i dag”, peker eksplisitt på at ny kunnskap gir endret perspektiv.

Forskningssubjektets stemme

I tekst 1 finner jeg heller ingen spor av subjektene det er forsket på. Det er forfatternes egne antakelser om forskningssubjektene problemer og behov som ligger til grunn for problemstillinger, valg av metodisk tilnærming og fremstillingsform.

Forskningssubjektet har en tydelig stemme i tekstutsnitt 2. Forfatteren bruker caseillustrasjon som han fletter innimellom den mer teoretiske gjennomgangen av lek og lekens funksjon. Emil er en tydelig gutt for leseren når hun er ferdig med å lese.

Det kommer ikke til syne en tydelig stemme fra datagiverne i tekst nummer 3. Denne teksten er ren teorigjennomgang og diskusjon av funn: ”orale” brukes for eksempel som uttrykk for mennesker med øket reaksjonshyppighet til spesielle ord osv. Forskningssubjektet er borte som egen person. I det siste utdraget er dette aspektet mer utydelig. Forfatteren refererer til andres forskning der forsøkspersoner refereres til som gruppe. Ikke noe menneske kommer til syne her.

I de følgende fire avsnittene vil sammenhengen mellom tekst og sosiale kontekst vurderes i forhold til hvordan det kommer til syne i disse to tekstutsnittene

Styrke

Konteksten for begge tekstutdragene er fagblad og faglitteratur, der produksjonen av teksten er underlagt regler for hvordan vitenskapelige artikler skal se ut.

Idealet fra mainstream psykologisk fagtenkning viser seg tydelig i tekst 1 gjennom en tilsynelatende objektiv ramme, fenomenene som behandles refereres til som naturgitte fenomen (essensialisme), og i teksten finnes som nevnt underliggende antagelser om tings sammenheng. En mainstream tenkende leser vil imidlertid ikke nødvendigvis stille spørsmål ved begrepsbruken. Det kan hevdes at teksten kan virke overbevisende. I tillegg kan produksjonsvilkårene, distribusjonsvilkårene og fortolkningsvilkårene i mainstream diskurs muligens langt på vei forklare forfatterens valg av tekstlig stil, og reduserer mulig ambivalens om tekstens betydning.

Tekst 2 hevder i motsetning til tekst 1 ikke å være objektiv eller nøytral. Forfatteren henleder tvert imot gjentatte ganger oppmerksomheten mot seg selv som psykolog i en terapeutrolle. Han problematiserer sine og andres betraktninger om fenomener, begreper og aktiviteter. Denne teksten overbeviser nettopp ved sin åpenhet og valgfrihet. Forfatteren gir oss tilsynelatende fullt innsyn, han har ingenting å skjule og virker overbevisende. Teksten har stor styrke.

Konteksten i tekst 3 er den samme som for tekstutsnitt 1 og 2. Tekst 3 er skrevet det aller første året Tidsskriftet definerer seg som noe mer enn et fagforeningsblad. Ellers ligner denne teksten i skrivemåte tekst 1. Det brukes en objektiv skrivemåte som er ganske trang ramme som løsriver teksten fra leseren og gjør forfatterens overbevisningskraft svakere. Overbevisningskraften ligger i de kategoriske formene, vi tror vi blir presentert for sannheten. Teksten er forholdsvis tunglest med bruk av fremmedord som krever en informert leser. Derfor kan det hevdes at denne teksten er kontekstavhengig, med middels styrke.

Tekstutsnitt 4 er også fra 1974, da Tidsskriftet var et nyutgitt fagblad. Artikkelen er den selvvalgte prøveforelesningen til doktorgradsarbeidet hans. Det er tilsynelatende ingen objektive rammer som er presset nedover teksten, forfatteren har en ledig og personlig skrivemåte. Det er åpenhet om fenomener og problematisering av eventuelle underliggende antagelser. Forfatteren overbeviser ved sin åpenhet, selv uten psykologisk bakgrunn kan teksten forstås – den er ikke sterkt kontekstuelt avhengig. Teksten kan sies å ha stor styrke.

Sammenheng

Tekst nummer 1 gir klart mening til den som gir den mening, og det er et informert publikum. Selve konstruksjonen av teksten passer inn i malen for den diskursive og sosiale praksisen den tilhører. Det kan se ut til at det mangler tydelige uttrykk for forfatterens egne meninger og hvilke sammenhenger de befinner seg i, annet enn i selve det at forfatterne har valgt å

skrive om en metode som de mener har god effekt. Den bakenforliggende meningen med behandling eller sykdom er ikke berørt. Konsekvensen av dette er at årsakene til sykdom legges på individene.

Tekst 2 vil gi mening også til de som ikke befinner seg innenfor mainstream psykologidiskurs. Det er lett for leseren å være med på å skape mening og relatere seg til både forfatteren, forskningssubjektet og selve det faglig-teoretiske innholdet. Noen avsnitt krever meningsdannelse fra en informert leser på grunn av innholdet (nevropsykologi). Forfatteren er klart på sitt ståsted og sine meninger, og han trekker inn bakenforliggende årsaker eller forklaringer på forskningssubjektene problemer, han individualiserer ikke problemene.

I den tredje teksten har ikke forfatteren skapt subjektposisjoner leseren kan forholde seg til. Den vil gi mening til den som kan gi den det, og det er en person med kunnskap. I og med at den er produsert for et fagblad, gir den likevel mening, teksten er sannsynligvis konstruert nettopp for å gi mening innen egen diskurs, og det vil den gjøre. Forfatteren kommer i liten grad til syne selv.

Tekst 4 er konstruert på en åpen måte, den gir mening til en hvilken som helst (opplyst) leser. Forfatteren kommer til syne gjennom sitt spørsmålsstillende *vi*, og gir få kategoriske svar. Han toner lag og forteller om egne interesser og preferanser ved for eksempel å si *"attribusjonsteori er en tradisjon med røtter i gestalt og andre fenomenologisk orienterte retninger og er kanskje det mest spennende området i dagens sosialpsykologi"* og *"her er vi fremme ved kanskje det mest fascinerende aspekt ved hypnose"*

Intertekstualitet

Den første teksten bruker i stor grad konstituerende tilføyelser til andre forfatteres arbeid og tenkning. Intertekstualiteten er både manifest, som når forfatterne for eksempel direkte henviser til den amerikanske opphavskvinnen, og interdiskursiv, som når de henviser til zenbuddhismen for å gi mening og innhold for eksempel til ordet "mindfulness" (s 1477). Det kan tenkes at sammenligninger som trekkes mellom tilsynelatende urelaterte pasientgrupper fungerer som en restrukturering av eksisterende konvensjoner (som gjelder for disse andre pasientgruppene), fordi det har betydning for denne tekstens plass innenfor sin egen diskurs. Teksten faller pent inn, den kan sies å være regulert både av sosiale begrensninger: hva kan psykologer skrive om i Tidsskriftet, og maktreasjoner: Noen bestemmer hva som kan skrives i Tidsskriftet, og hvilke spørsmål som skal stilles; ikke bare redaksjon og regler, men selve diskursen.

Det er tydelig intertekstualitet også i tekst nummer 2. Forfatteren trekker tråder fra 1946 til dagen i dag, men uten at han selv tydelig plasserer seg i en intertekstuell kjede med andre forfattere eller tradisjoner. Teksten fremstår derfor ikke som en konstituerende tilføyelse.

Fordatteren av tekst 3 slutter seg til den historiske adferdsterapien, og formulerer ønske om å utvide den. Hun presenterer manifest intertekstualitet der hun trekker direkte på tidligere tekster, men henviser også til andre fagfelt, som sosialpsykologi og kognitiv psykologi.

Tekst 4 presenterer også manifest intertekstualitet ved henvisning til historiske røtter og opphavsmenn//kvinner, og ved gjentakelser av andres poeng. Men intertekstualitet fungerer åpnende i denne teksten, den stiller mange spørsmål nettopp til diskursen faget er i (i 1974) og har vært (historien før 1974) en del av.

Sosial praksis

En nyliberalistisk tenkemåte kan finnes igjen i språkbruken i tekst 1. Her antas at det er individuelle årsaker til sykdom, ikke sosiale eller samfunnsmessige strukturer som former individene i et spesielt reaksjonsmønster. Dette handler om hvordan fenomen forklares og hva som ligger som selvfølgeliggjorte antagelser ("selvmord", "selvskading") innenfor diskursen. Referanser til andres arbeid ser ut til å være valgt for å støtte egen tenkning, teksten kan skape et inntrykk av at det ikke finnes alternativer til den tenkningen som presenteres. Dette er en virkelighet som betegnes slik at den passer i den diskursive praksisen (mainstream psykologi) og innleires i den sosiale praksisen – som den påvirker og blir påvirket av.

Tekst 2 ser ikke ut til å føye seg inn i mainstream psykologisk vitenskapelig genre. Referanser til andres arbeid ser ut til å være brukt for å anerkjenne andres påvirkning på eget arbeid, og ikke nødvendigvis for å heve tekstens troverdighet. Det kan antas at dette er en forfatter som forholder seg kritisk til rådende psykologidiskurs, og velger å utfordre den, både språklig og kontekstuell.

Forfatteren hevder i tekst 3 at operant adferdsterapi er opptatt av individ i miljø. Indre adferd blir ikke definert "med" fordi det er vanskelig både å måle og definere. Dette er klassisk positivistisk vitenskapskritikk mot forskning på ikke målbare fenomen. Bare synlig adferd er interessant. Dette er tradisjonell vitenskapelig makt-tenkning og sier noe om hvordan virkeligheten ser ut innenfor denne delen av den sosiale praksisen.

Forklaringer på fenomener i tekst 4 er sosiale, forfatteren mener at attribusjonsteori aktuell og nyttig. Det kan tenkes at denne delen av den sosiale praksisen på denne tiden gjenspeiles i tenkningen om at fenomen forklares ved hjelp av sosial teori.

d) Tekstlig bilde

I dette avsnittet vil de språklige detaljer i tekstene bli nærmere undersøkt.

Struktur

Tekst 1 er definert som en empirisk kvantitativ artikkel, det er brukt spørreskjema og strukturerte intervju (SCL-90-R) som metode, mens tekst 2 også er empirisk, teoretisk, med casemetode og teorigjennomgang. Både tekst 3 og 4 er empiriske oversiktsartikler.

Interaksjonskontroll

Makten i dialogen i tekstutsnitt 1 er hos den som definerer, i denne teksten er det både forfatterne selv og de det refereres til (andre forfattere). Forfatterne henviser både til egen diskurs, som kognitiv adferdsterapi, og til religiøse og filosofiske diskurser, som zenbuddhisme og dialektisk tenkning. Det er vanskelig å vurdere om disse diskursene er brukt slik de definerer seg selv innenfor egen diskursiv praksis, eller om denne nye bruken kan være i konflikt med diskursene tenkningen er hentet fra.

Det ser ut til at i denne teksten er referansene til prosentandeler fra undersøkelser brukt for å underbygge sannhetsgehalten i antagelsene som ligger til grunn for tenkningen omkring suicidalitet. Dette kan tilsløre andre sammenhenger suicidalitet kan forstås innenfor

I utsnitt 2 er makten i dialogen fordelt mellom forfatteren, de teoretikerne forfatteren henviser til, og Emil. Forfatterens tydelige stemme gjør at de makten hans faglige innspill og utspill representerer, er åpen og lett å se. Leseren kan derfor forholde seg til den og vurdere hvordan den påvirker innholdet i teksten, omtalen av Emil, og en selv som leser.

Når det gjelder tekst 3 fremstår den med lukket skrivemåte uten et skrivende subjekt, forfatteren er tydelig på faglige forfedre, men makten i dialogen er hos henne. Teksten fremstår som en monolog, leseren inviteres ikke til å med-mene noe om artikkelens tema. I motsetning til dette finnes i tekst 4 at forfatteren bruker en åpen skrivemåte som deler makten i dialogen mellom forfatter, kolleger og leser. Han er svært tydelig på sine faglige inspiratorer, og deres opprinnelige mening ser ut til å komme frem.

Ordforråd

I tekstutsnitt 1 finnes ingen problematisering av bruken av ord, som for eksempel ”selvskading”, ”selvmordsforsøk”, eller ”destruktiv adferd”, og ingen bruk av alternativer. Ordet ”selvskading” er ett sted byttet ut med ”kutting” der forfatterne refererer CASE-studien, uten at dette er nærmere kommentert. Disse valgene kan være tilfeldige, eller ikke ha noen annen betydning enn at dette er et område i teksten som forfatterne har valgt å ikke behandle grundig.

Forfatteren bak utsnitt 2 bruker mange og beskrivende ord om det samme fenomenet på en måte som både bevisstgjør og problematiserer for leseren, for eksempel der han skriver ”...utagerende, aggressive, ”uoppdragne” gutter”. Både oppramsingen og hermetegnene kan få

leseren til å tenke igjennom hva disse ordene viser til og hvordan de kategoriserer en hel gruppe unge.

Det finnes også definisjoner av ord og begrep i tekst nummer 3, men ikke diskusjon om ordene eller begrepene eller om alternativ ord eller begrepsbruk. Igjen skaper denne forfatteren inntrykk av at det finnes en sannhet å fortelle, og at ord og begrep brukes til å beskrive denne objektive virkeligheten.

I tekst 4 problematiseres og diskuteres bruken av ord og begreper som ”vilje”, ”vitenskapelighet” og ”hypnose”. Leseren kan mene det hun vil om ordbruken og innholdet, forfatteren retter oppmerksomheten direkte mot ord og begrep som kan ha flere betydninger eller uklart innhold.

Ords mening

Valg og bruk av ord avslører kulturell og sosial praksis. Nøkkelordene i tekst 1 fremstilles som om de har en sann, innebygd og udiskutabel betydning. Dette kan være uttrykk for en essensialistisk tankegang, der diskusjonen av potensiell mening i ord og begrep ikke er interessant.

I tekst 2 diskuterer forfatteren disse problemstillingene åpent, f. eks s 1460 : *”Personlig synes jeg begrepet ”korrigerende” smaker litt for mye av kirurgi”*.

I tekst nummer 3 finner jeg imidlertid ingen slik diskusjon av nøkkelord i teksten. Jeg finner likevel problematisering av teoriens begrepsbruk, og forsøk på felles eller sam-forklaringer, for eksempel ved å henviser til bruk av sosial teori for å forklare tema fra operant adferdsterapi. Hun påviser forskjeller i forklaringsmåter for eksempel mellom læringsteori og kommunikasjonsteori.

I tekst nummer 4 blir viktige ord og begrep diskutert og problematisert som tideligere nevnt.

Grammatikk

Det er brukt passiv form om subjektene teksten henviser til i tekst 1. Dette er en tekstlig måte å minske fokuset nettopp på disse subjektene. ”Disse ungdommene får ofte et utilstrekkelig behandlingstilbud”. I en slik setning usynliggjøres ungdommens egen agens, de fremstår som en ansiktsløs og stemmeløs gruppe. Teksten er skrevet i tredje person, noe som øker avstanden mellom forfatter og leser.

I tekst nummer 2 er subjektet i høy grad skrevet om i aktiv-form, samtidig som forfatteren selv kommer til syne ved utstrakt bruk av ”jeg”. Denne 1.-personsbruken gjør at jeg som leser og forfatteren kommer nær hverandre i teksten.

I motsetning til dette finner jeg i tekst 3 utstrakt bruk av kategorisk verb. *"Det er disse faktorene som kontrollerer adferd"*, hevder forfatteren. Hun bruker 3.personsform, noe som fjerner leseren fra teksten og tekstforfatteren, og gjør teksten "nøytral" og "objektiv".

Den 4. Teksten preges i større grad av aktiv-former *"Har vi kjennskap til årsaker til adferd?"* spør forfatteren. Han skriver i 1. person flertall, noe som skaper en viss avstand, men likevel ikke som om teksten hadde vært skrevet i 3.person. Det skapes likevel et inntrykk av faderlig overherredømme eller kanskje overbærenhet ved bruken av dette "vi".

Sammensetning

Det er "hvis-så" rasjonalitet i det første tekstutdraget: "tilnærmingen er tilpasset (...) parasuicidal ungdom, og har vist lovende resultater", med andre ord: Hvis ungdom behandles med denne tilnærmingen, så vil de bli bedre". Dette skaper en rasjonalitet der det finnes absolutte sammenhenger mellom a og b.

Andre steder i artikkelen skaper hele avsnitt en sammenlignende rasjonalitet, det vil si "a på lignende måte som b" (s 1478, avsnitt 1). Her brukes effektstudier av behandling av pasienter med for eksempel stoffmisbruk og borderline personlighetsforstyrrelse, AD/HD, spiseforstyrrelser, eldre med depresjon, antisosiale personlighetsforstyrrelse, og familiemishandlere, til å argumentere for metoden. Med andre ord: Eldre deprimerte på lignende måte som borderline personlighetsforstyrrelse.

Det er imidlertid ikke rasjonalitet som kan skape absolutte sammenhenger i tekstutdrag 2, verken "hvis-så-rasjonalitet" eller "a på lignende måte som b".

I det tredje tekstutdraget finnes rasjonalitet som kausale sammenhenger: Hvis – så. *"Forskningsbetingelsene arrangeres slik at uønsket adferd ikke forsterkes"*, med andre ord: hvis forskningsbetingelsene arrangeres slik, så vil negativ adferd ikke forsterkes. Denne kausale rasjonaliteten øker opplevelsen av at teksten er et utsnitt av sannheten.

I tekst 4 finnes også noe hvis-så-rasjonalitet: *"... at vi har(...) førstehåndskunnskap til vårt eget indre liv. I så fall vil også kunnskap (...)"* Hvis vi altså har førstehåndskunnskap om eget indre liv så vil også kunnskap... Dette kan tyde på kategorisk kausalitet, men slike utsagn modifierer forfatteren oftest med *"i så fall"* og *"kanskje"*.

Høflighet

Strategier for høflighet finnes lite av i tekstutsnitt 1, men på s 1476 er tre hele avsnitt viet terapeutisk retninger som har påvirket utformingen av denne. Det kan muligens defineres som "positiv face" å "omfavne" og henviser så sterkt til andre terapiretninger en er påvirket av som det gjøres her. Det gir et inntrykk av åpenhet og ærlighet at egen faglige påvirkning stilles under lupen.

I utsnitt 2 henviser forfatteren til andre forfatters arbeid innen dette feltet. Men det er særlig guttene han har jobbet med som får æren for hans innsikter. Dette kan kalles ”positiv face”, selv om dette uttrykket vanligvis viser til andre forskeres arbeid.

Den 3. teksten er svært nøytral, den henviser til dem som skal ha æren for tenkning, men mesteparten av teksten står for forfatterens egen regning uten referanser til andre. Her er ingen face, verken positiv eller negativ, mens i tekst nummer 4 fremkommer det en tydelig anerkjennelse og begeistring for andre forskeres arbeid, noe som kan kalles positiv face.

Transitivitet

Aktivitetene som foregår i teksten 1 er tillagt behandlerne og forskerne som skal bruke metoden, og det er disse gruppene som fremheves, for eksempel s 1477 ”... *pasienten som har diagnosen borderline (...) I dialektisk adferdsterapi har en håndtert dette ved å dele behandlingen opp i fire sekvensielle stadier, som er bestemt etter nivå av dysfungering*” Det kommer ikke til syne et aktivt agerende menneske i denne måten å beskrive pasienter på, ungdommen som teksten egentlig handler om, har ikke noen egen stemme, med en ”*et nivå av dysfungering*”. Her har ungdommen blitt borte, mens terapeutens verdensbilde fremheves.

I tekst 2 ser det annerledes ut. Denne teksten er i stor grad konsentrert om sitt forskningssubjekt, Emil, det er gutten og forholdet forfatteren har til han som er fokus, og guttens aktivitet som er fremhevet.

De store teoriene er i fokus i tekst nummer 3, kanskje mer enn teoretikerne som formulerte de. Teoriene er rent språklig klart viktigere i denne teksten enn de personene som eventuelt skal hjelpes av metoden/ som presenteres. I tekst 4 henviser forfatteren grundig til innholdet i og historisk bakgrunn for teoriene han presenterer. Aktiviteten tillegges forskeren, teoretikeren og forfatteren selv, heller ikke her er det lett å få øye på et aktivt forskningssubjekt i teksten.

Modalitet

I denne første teksten er det utstrakt bruk av kategorisk modalitet, ved for eksempel bruk av ordet ”er”. ”Selvmordsforsøk og selvsykdom uten suicidalhensikt er et problem hos et stort antall ungdommer”, det levnes ikke noe tvil om sannhetsgehalten av utsagnet. Det finnes også modifierende modalitet ved for eksempel ”har vist lovende resultater”, der forfatterne åpner for flere utviklingsmuligheter. Dialogen med leseren blir her åpnet opp.

Tekst to mangler kategoriske utsagn, men bruker jevnt over modifierende ord som ”tror jeg”, ”kan” og ”kanskje”. Denne formuleringsmåten fører til at leseren må bestemme hvordan hun selv vurderer gehalten i utsagnene forfatteren kommer med. Han hever seg ikke over sin leser, og

hevder ikke å ha mer makt enn leseren. Dette er en tekstlig metode som åpner opp for dialog mellom leser og forfatter

Kategorisk modaliteter er imidlertid rikt til stede i tekst 3, med for eksempel mye bruk av presensformer. Dette tyder på et språklig grep der forfatteren fremstår som overbevist om sitt tema og ikke ser alternativer til egen tenkning, og står i sterk motsetning til utdrag 4, der forfatteren ofte modifierer kategoriske utsagn

Metafor

Metaforer kan fortelle oss noe om hvordan virkeligheten oppfattes og struktureres i forfatterens øyne.

Om metoden tekst 1 presenterer, bruker forfatterne ord som for eksempel ”utviklet”, ”bygger på” og ”tilpasset” om behandlingsmetoden. Disse ordene kan skape et positivt bilde av fremtiden, metaforen kan for eksempel være ”Vi bygger landet” eller ”Kunnskapsbasert praksis”, som begge har positive konnotasjoner. På den andre siden kan ”tilpasset” gi assosiasjoner til noe som ikke er helt som det skal, ”ilpasningsamfunnet” høres muligens ikke like forlokkende ut. Effekten av metoden beskrives med ord som ”tolerere”, ”regulere” og ”reduere”, der en metafor som ”Kontrollsamfunnet” kan være aktuell. Fra et annet ståsted vil dette assosieres til ”det trygge samfunn”.

Tekst 2 inneholder kommunikasjonsmetaforer, forfatteren sammenligner sine terapier som togreiser som av og til foregår av og av og til på skinnene, men alltid i full fart mot ukjent sted. Tog som metafor leder tankene mot reiser, mot noe som binder menneskene sammen, og tog kalles også et kommunikasjonsmiddel. Konsekvensen av en slik metafor kan være en åpning av diskursen og tankene, vi følger forfatterens tanker som om vi satt på samme tog eller er på samme reise.

Verken i tekst nummer 3 eller 4 finner jeg bruk av metaforer.

Referanser

I tekst 1 viser referansebruken seg innledningsvis med utstrakt bruk av prosenthenvisninger til forekomst av selvskading fra store studier, muligens for å argumentere for at ”Det er stort behov for effektive terapiintervensjoner for å hjelpe disse ungdommene” (s 1475).

I tekst 2 er det sparsomt med referanser i teksten. Når forfatteren diskuterer teori om lek, er referansene til andres arbeid likevel tydelige. Men store deler av denne teksten står for forfatterens egen regning. Det samme gjelder for tekst nummer 3 og 4, selv om begge artiklene refererer til andres arbeid, kan største delene av tekstene sees på som uttrykk for egne oppfatninger, fordi de ikke har referanser til andres arbeid. Den 4. artikkelen refererer i teksten til spesielle artikler og forfattere.

Diskusjon

Hensikten med dette prosjektet var å sette lyset på eventuelle sammenhenger mellom rådende samfunnsideologi og innholdet som presenteres og har vært presentert i Tidsskriftet, og prøve å finne metoder som kunne avspeile slike endringer. Jeg fant støtte for min antagelse om at innholdet i Tidsskriftet har beveget seg mer og mer vekk fra fagpolitikk, samfunnskritikk og samfunnsfokus tråd med utviklingen i samfunnet for øvrig, som kan sies å ha beveget seg fra solidaritet og fellesløsninger til individualisme og valgfrihet (Giddens, 1995; Bauman, 2000, 2001; Beck, 1998; Cole, 2003; Jørgensen, 2002; Kvale 1992).

I denne diskusjonsdelen vil jeg trekke inn tenkningen fra de innledende kapitlene inn i vurderingene, og se på de enkelte funnene i samme rekkefølge som presentasjonen av resultatene. I tillegg vil jeg knytte noen kommentarer til metodevalget, diskutere arbeidets implikasjoner, og komme med noen konkluderende kommentarer.

Trinn 1: Opptelling og beskrivelse av ytre kjennetegn.

Analysen av de ytre kjennetegnene ved Tidsskriftet viste grovt sett at det har vært en utvikling fra sterkt fagforeningsfokus i 1974, via en periode med streng vitenskapelighet, fram til 2004, da Tidsskriftet fremsto i større grad som et kulørt magasin.

a) Redaksjon og layout

Analysene forteller at det helt frem til slutten av syttitallet ser ut til å ha vært et aktivt fagpolitisk miljø i Tidsskriftet. Det er neppe tenkelig i dag at en valgt redaktør må gå på grunn av politiske motsetninger, kanskje fordi denslags debatter ikke lenger føres, verken i Tidsskriftet eller ellers i samfunnet? De redaksjonelle og layoutmessige endringene ser ut til å ha sammenheng med endringer i innholdsmessig fokus: Fra fagpolitikk og debatt til vitenskapelige innspill og magasinstoff. Leseren skal kunne velge blant en variert meny av fargerike retter, vi vil velge fordi vi kan velge, og Tidsskriftet kan risikere å bli valgt vekk, hvis det ikke fremstår som tillokkende nok på medietrette lesere.

At den engelske tittelen på Tidsskriftet ble plassert på forsiden i 1979, kan muligens illustrere en viktig endring i hvordan tidsskriftet så på seg selv: De ønsket kanskje å være del av et større faglig miljø, og å invitere fagmiljøer i andre deler av den vestlige verden til å delta med innlegg og debatt. Gitt de historiske sammenhengene i 1979 må dette kunne sies å representere en moderne holdning.

b) Sortering og telling av vignetter - forteller vignettene noe?

Ut fra analysen av stofforganiseringen under vignetter, kan det pekes på en tendens til at Tidsskriftet i økende grad har popularisert innholdet i Tidsskriftet, ved blant annet å stykke opp stoffet i mindre enheter med korte, fengende overskrifter.

Fra først av var det få hovedtemaer Tidsskriftet konsentrerte seg om og satte navn på. Fagpolitisk arbeid var viktig for alle psykologer, psykologer var en ny stand og trengte å markere seg. Av rent faglig stoff var det det kliniske feltet som hadde interesse, selv om forfatterne disse første årene i all hovedsak var knyttet til universitetsmiljøene. Faglige spørsmål ble debattert like mye som de ble presentert.

Vignettskiftene i 1991 kom uten redaksjonelle kommentarer, men endringen kan tolkes som en vending utover mot verden. "Fra praksis" forsvinner, men blir muligens dekket av de nye vignettene "Norge rundt", eller "Speakers corner". "Norge rundt" er en vignett som for de fleste nordmenn vil referere til et populært underholdningsprogram på NRK TV, der mennesker og miljøer rundt om i de fjerneste avkroker av landet blir presentert på en positiv og hyggelig måte som helgeunderholdning. I tillegg til å forflytte seg ut fra psykologers egen praksis, vil Tidsskriftet nå komme "Norge rundt", og har enda mer globale mål, verden skal komme til Tidsskriftets lesere gjennom "Verden og vi" og "International exchange". "Speakers Corner" har samme effekt på oss, dette er noe lettlivet noe – hvem som helst kan jo stige opp på kassen på det virkelige Speakers Corner og fortelle verden en hvilken som helst sannhet. Det er et interessant fenomen at Tidsskriftet populariserer sine vignetter på denne måten. Det kan tenkes at denne lettlevete munterheten får oss lesere til å forstå at vi er midt i det pulserende, levende livet, der vi må være hvis vi skal leve opp til vårt eget samfunnsideal om evig ungdom og stadig utviklingspotensiale, her kan faktisk hvem som helst, jeg! stige frem fra den grå massen og bli til noen, bli til meg selv (Rose 1998, Cushman 1995, Vetlesen, 2004). Tidsskriftet var med, "Speakers Corner" gir assosiasjoner til verdensmetropolen London, og til fritt-talenhet og åpenhet. Samtidig er det noe som er blitt mer utydelig. Vi kan ikke lenger så tydelig se at Tidsskriftet er opptatt av "Stand og forening", forholdet mellom psykologene og samfunnet rundt er blitt mer skjult. Det neste skiftet i vignettvalg kom etter tretten år, i 2004. I løpet av disse årene hadde layout endret seg via det kjølige, korrekte til det mer fargerike (se figurene s 42-25). Samtidig ser vi det underlige fenomenet at samtidig som layout peker mot en større åpenhet mot lesere utenfor kretsen av fagfolk, lukker vignettene seg inne under et stadig mer utydelig språk.

Vignetten "Vitenskap og psykologi" åpner for assosiasjoner til saklighet og klarhet, kanskje endatil sannhet. Her er det laboratorier og hvite frakker, alvorlige kvinner og menn som forsker etter allment godkjente og utprøvde metoder. Men det er likevel etablert et slags skille mellom de

to begrepene, det står ikke verken psykologi og vitenskap, vitenskapelig psykologi eller vitenskapspsykologi, men faktisk vitenskap og psykologi. På den måten får vi en forståelse av at vitenskapen er noe som står for seg selv utenfor psykologien, kanskje over?, eller eventuelt noe som psykologien skal sees i lys av. Den har i alle fall plasseringsmessig og språklig forrang. Når vi går nærmere inn på innholdet under denne vignetten, finner vi at redaksjonen har plassert flere tema der. Her er undervignetter som kalles ”Redaksjonelt”, ”Fagartikler” og ”Fagessay”. Vignetten ”Fra praksis” dukker i 2004 opp etter å ha vært borte en periode igjen, nå er den godt skjult og trygt plassert under en vitenskapelig overbygning. En kan tenke at det blant annet er slike grep som smertefritt førte frem til fjorårets aksept av American Psychological Association sitt uttale om evidensbasert praksis. Vi hadde allerede akseptert at praksisfeltet selvfølgelig hørte inn under overskriften ”vitenskap”, og skrittet videre ble kort og forholdsvis smertefritt.

”Magasinet” er den tredje vignetten som dukker opp i 2004. Hvilke assosiasjoner gir dette vignettnavnet? I Norge vil de fleste Dagbladet-lesere først og fremst tenke på det tjukke lørdagsbilaget avisen kommer med hver helg, og som etter hvert har utviklet seg til både fredags og søndagsbilag i flere store aviser. Hva er et slikt magasin? Det er noe vi skal lese til frokost eller brunch, med kaffekoppen i hånden og helgefølelse i kroppen. Det er moderne, det er noe som får oss til å kjenne oss inn i tiden, vi er en del av verden, og verden er en del av oss. Magasinene har store og grundige artikler om mangt og meget, og mer underholdingspregete innslag, noen også med psykologisk innhold. Vi slapper av med det, vi koser oss, vi har garden nede. Hva har så redaksjonen i Tidsskriftet plassert under denne vignetten? Her skal vi finne stoff om fagetikk, her er forskningsnytt, nye doktorgrader presenteres, her er debatt, kommentarer og bokanmeldelser. Når vi ser nærmere etter, er formen ikke så ulik den vi finnes i avisenes magasiner. Det er korte notiser der særlig kvantitativ forskning fra inn og utland refereres i små notiser med tydelig tabloid format, som ”Effektiv hjernejogg” (2006, nr 5), ”Planlegg dietten”, ”Klikk vekk fobier” eller ”Treghet gir dødelighet” (2007 nr 2). En liten vignett heter ”Psykologer i media” og har notiser som ”Big Brother” (2006, nr 6), ”Bridge” og ”Hakk i plata”, (2006 nr 7), men også litt lengre notiser som ”Etnisk diskriminering på arbeidsplassen”, eller ”Er våre fordommer nedlagt i nervesystemet?” (2007, nr1). Denne formen i et fagtidsskrift understreker tendensene jeg allerede har pekt på flere ganger.

Bokanmeldelsene ligner også på Dagbladets, både visuelt og innholdsmessig. Vi får bilder av bokens forside, og grundige, godt begrunnede anmeldelser av bøkene – som Dagbladet legger Tidsskriftet vekt på å fremstå som kulturelt informert, moderne, åpent.

Når det gjelder vignetten ”Fra praksis”, er det vanskelig å finne at den er definert som ”andre spalter” under ”retningslinjer” i januarnummeret, og det finnes heller ikke noen beskrivelse

av innhold. Derfor kan det antas at innholdet er opp til forfatterens egen ide om det.. Men i løpet av 2002 dukker ”fra praksis” opp bakpå tidsskriftet som egen vignett, og nå plassert rett etter ”Artikler”, sannsynligvis som et svar på ønsket fra leserne om mer stoff fra praksis.

I juninummeret dukker "Fra praksis" opp i retningslinjene: ”' *Fra Praksis*' inneholder kortfattede beskrivelser av undersøkelser, prosjekter og aktiviteter innen ulike praksisområder”. Tilsynelatende ikke noe vitenskapskrav eller -ønske her altså. I årgang 2003 forvinner denne presiseringen av hva ”fra praksis” skal inneholde, og slik forblir det helt frem til og med årgang 2004. Etter dette året er det bare de rent vitenskapelige artiklene som nevnes under ”retningslinjer”; ”andre spalter ” blir borte.

Det vekker nysgjerrighet at både ”Verden og vi”, ”Faglige meddelelser” og ”Debatt og kommentar” har fått plasseringsmessig forrang fremfor ”fra praksis”, hvis vi tenker at de mest sentrale faglige temaer plasseres foran i tidsskriftet.

Allerede i 1998 presenterer Tidsskriftet sine seksjoner under ”retningslinjer” på følgende måte: ”*Tidsskrift for Norsk Psykologforening er et generelt psykologisk tidsskrift, som utkommer med 12 numre i året, samt supplementsbind og monografier. Innholdsmessig er TNPF organisert i tre seksjoner: Psykologi og vitenskap (som er Tidsskriftets hoveddel), Nyheter og debatt, og Stand og forening*”. Denne presentasjonen og presiseringen av hva som er hoveddel fortsetter helt fram til 2007-årgangen, der parentesene med innhold er fjernet. Samtidig som taktilitet og layout endrer seg fra tørr, hvit og enkel til glatt, fargerik og sammensatt, ser det altså ut som om innholdet utvikler seg motsatt vei: Det blir strammere organisert, og vitenskapeligheten i Tidsskriftet taes som en selvfølge (parentesen er fjernet). Likevel ser det ut til at denne innholdsmessige stramheten og vitenskapeligheten kanskje mer representerer et redaksjonelt ønske enn en realitet. Til tross for at Tidsskriftet hevder å ha tre seksjoner, fortsetter undervignettene sitt eget liv, ser det ut til, med navn som ”Fagessay”, ”Fra praksis”, ”Skråblikk”, ”Faglig innspill” og ”Leserne spør”, for å nevne noen (2007, nr1), og mange av innspillene har en mindre heller enn en mer vitenskapelig form, prosentdelen fagstoff har som vist falt. I nr 12 dette året er de 4 hovedvignettene delt opp hele 18 undervignetter:

Vitenskap og psykologi: redaksjonelt, fagartikler, fra praksis; *Magasinet*: reportasje, psykologer i media, skråblikk; *Fagformidling og debatt*: forskningsnytt, forskningsnotiser, doktorgrader, daglige innspill, bokessay, bokanmeldelser, kronikk, debatt og gjesteskribent, og til slutt *Medlemsnytt*, med leder, leserne spør, og vel å merke. Dette må etter min oppfatning kunne defineres som fragmentering, den samme som vi finner ellers i samfunnet (2007, nr. 8 s. 1003).

c) Fordeling av stoffet under vignetten ”redaksjonelt”

I ”Redaksjonelt” kommenterer redaktøren psykologiske trender i tiden, og innleder rundt nummerets hovedtema, men ut fra vignetten kunne dette inneholde en hvilken som helst kommentar fra redaktøren om tingenes tilstand. En kunne tenke at ”Stand og forening” er kommet tilbake under det nye navnet ”Medlemsnytt”, men nei, her er noen, men ikke mange diskusjoner om fagpolitiske tema. ”Medlemsnytt” er sterkt individuelt preget, det er mye ”Nytt om medlemmer”, hvem som har meldt seg inn eller ut, hvem som har spesialisert seg i hva, og hvem som er nye doktorander. Under denne vignetten får vi vite det hvis en psykolog har fått en viktig stilling i organisasjoner eller statlige organer. Det individualistiske preget er tydelig. Debatter blant medlemmer om fagpolitiske spørsmål er nesten helt fraværende.

d) Antall sider vitenskapelige artikler, annonser og totalt sidetall

Tilbakegangen i mengde fagstoff som analysene viser kan som nevnt ha flere årsaker. Axelsen skriver (1997, s 577) at Tidsskriftet har ønsket å gå i dybden på temaer, og at dette blant annet har resultert i temahefter. Redaksjonen har fokusert på fagstoff uten at det kommer til syne i mitt utvalg. Det kan diskuteres hvorfor de lange og grundige artiklene må utgis i spesielle temahefter. En mulig forklaring kan være i tråd med funnene ellers at de lange artiklene er blitt mindre populære i vår fragmenterte tid. Det er også mulig at det har rent praktiske årsaker, for eksempel at det er greit å ha mye stoff om et tema samlet i ett hefte. Jeg vil ikke gå lenger inn i denne delen av diskusjonen.

Analysen av sammenligningene mellom mengden kursannonser før og nå viser en forbausende liten økning i annonsesidetall. Det er et merkelig fenomen at det er stor økning i antall ferdigutdannede psykologer, mens annonsemengden både for kurs og stillinger står på stedet hvil. Den økte utdanningskapasiteten som har fulgt med utvidelse av profesjonsutdanning fra Oslo til Bergen, Trondheim og Tromsø har resultert i langt flere ferdigutdannede psykologer pr år. Vi lever også i en tid der det er økt tro på ekspertenes kunnskap (Rose, 1998, 2007). Dette ser likevel ikke ut til å ha resultert i økt annonsering. Det kan være en mulig forklaring at det faktisk ikke er blitt en særlig sterk økning i antallet offentlige stillinger som utdanningstakten skulle tyde på.

Trinn 2: Klassifisering i subdisipliner og type innhold

Fra analysenivå nummer 2 vurderes forfattere, deres institusjonsmessige tilhørighet, metoder og hva slags stoff som blir presentert nærmere.

a) Antall forfattere

Den jevne økningen av forfattere med tilknytning til praksisfeltet og den tilsvarende nedgangen av forfattere fra universitetsmiljøer, kan tyde på flere ting. For det første er det mulig at det direkte avspeiler den nye økonomiske situasjonen for universitetene. Det ser ut til å være sammenheng mellom institusjonelle tilknytning den enkelte forfatteren har, og antallet forfattere som setter navnet sitt på den enkelte artikkelen.

Jo flere forfattere, jo større er sannsynligheten for at forfatterne har tilknytning til universitetsmiljø. Dette gjelder i særlig grad de siste ti årene. Dette kan for eksempel forklares med innføringen av nye finansieringsordninger etter Kvalitetsreformen, som ble innført i 2002. Universitetes midler er i økende grad blitt knyttet til produksjon, det vil si mengden vitenskapelige artikler den enkelte vitenskapelige ansatte produserer. Det var Kristin Clement, er sann liberalist, som innførte Kvalitetsreformen i sin tid. Markedsliberalistisk tenkning og ordbruk ble innført også på lærings og kunnskapsarenaer, i dag snakker ansatte på universitetene om produksjon og flyt av studenter gjennom systemet, og det snakkes om hva som er studentenes og samfunnets bestilling til universitetene, ord som er direkte hentet fra markedsliberalismens ordbok.

b) Forfatternes institusjonsmessige tilhørighet

Etter innføring av kvalitetsreformen er det blitt av sentral betydning for forskerne på universitetene at de publiserer i tidsskrift med høy rating, det skaffer mer poeng og derfor mer penger til universitetet. I "Nature" er avslagsprosenten på 90 etter en summarisk vurdering av hvor interessant temaet kan være for en internasjonal leserkrets (2007, s117). Dette forteller om en type kontroll av akademisk arbeid som kan bli en del av en skjult maktdiskurs. Teoretiske tilnæringer til makt legger vekt på viljen til å kontrollere omgivelsene, og blir sett på som den som utøver makten sin generelle evne til agens på vegne av individer eller grupper (Deci & Ryan, 2000; van Dijke & Poppe, 2006). Denne tenkningen passer som hånd i hanske til den liberalistiske samfunnsideologien, som i seg selv er en maktfaktor fordi den har som hensikt å kontrollere hvordan individer og grupper tilpasser seg og mestrer sine omgivelser (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps og Rand-Henriksen, 2007). Det kan se ut til at det er forskerne som tilpasser seg diskursen i dette materialet. Et annet funn som kan underbygge denne tenkningen er at den biologiske psykologien ser ut til å ha økt parallelt med sosialpsykologien. Den biologiske psykologien, for eksempel representert ved nevropsykologien, bruker i stor grad metoder fra medisinen, og kan lettere produsere forskning med positivistisk vri ved bruk at metoder og fokus på forskningsspørsmål der svarene er lett målbare. Også sosialpsykologien er i dag svært kognitivt orientert (Bohner & Wänke), kanskje av lignende årsaker?

At flere forfattere skriver fra praksisfeltet kan avspeile en endring i praksisfeltet i retning av mer aktiv forskning ved siden av det kliniske arbeidet. Dette kan forklares med at også psykologene utsettes for presset om å oppfylle alle sine opsjoner, det er ikke nok å ha en interessant jobb innenfor klinisk psykologi, den enkeltes akademiske evner må også utvikles.

c) Forskningsmetodiske skiller og type innhold.

Analysene viser at valg av metodisk tilnærming også variert, særlig bruken av case, spørreskjema, og oversiktsartikler

Fagforeningsstoff, vitenskapelige artikler og magasinstoff.

Det er illustrerende at fagforeningsarbeidet i 1974 handlet om faglig integritet og overgrep ovenfor svake grupper, mens fokuset i 2007 er på psykologers rettigheter og utvidete ansvar. Samtidig pekes det i dag på at det er service til samfunnet som er det sentrale (Aanonsen i 2007 nr 12). Her ser vi endringen som Skirbekk (1999) peker på, at når individet blir forstått som den grunnleggende enheten i samfunnet, vil den typisk nyliberalistiske tenkningen om markedet som en grunnleggende arena for menneskelig utfoldelse komme til syne, som her i Aanonsens ”servicebegrep”.

Den sterke nedgangen i fagpolitisk innhold i tidsskriftet, kan henge sammen med hvordan makten er fjernet fra valgte organer i fri markedsliberalistisk orden (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps og Rand-Henriksen 2007). Selv om det enkelte individ eller institusjon opplever seg som fri til å velge, gjelder likevel at den skjulte makten kan forme både fokus og innhold i valgene. Det er et generelt problem for eksempel å få mennesker til å engasjere seg i frivillig eller politisk arbeid, valgdeltakelsen går ned og det kan se ut til at den enkeltes interesse dreier seg mer om en selv og egne behov enn om fellesskapstema (Nafstad, 2002; Hauge, 2005; Honneth, 2005). Økningen i mengden magasinstoff fra i overkant av 10% til over 40% kan understreke de samme tendensene.

d) Klassifisering i subdisipliner

Analysene viste at det er en overvekt av artikler som tilhører sosialpsykologiens og den kliniske psykologiens område. Fallet sosialpsykologien hadde midt på nittitallet, kan muligens forklares med det sterke fokuset i den tiden på andre verdier. På åttitallet hadde den nyliberalistiske tenkningen fått gjennomslag i hele den vestlige verden (Jørgensen, 2002; Rose, 2007). Fallet i den kliniske psykologien frem til slutten av nittitallet, kan forklares på den samme måten. Mot slutten av nittitallet er det igjen vekst i artikkelproduksjon fra det sosialpsykologiske feltet, samtidig som bidragene fra praksisfeltet øker – kanskje en forklaring på at det særlig er artiklene med klinisk fokus som øker radikalt. Disse endringene kan kanskje forklares med et økende fokus i samfunnet

på konsekvenser av liberalismen. Det kan også være andre årsaker til dette. Måten data er kategorisert på kan ha betydning, samtidig som valget mitt om å ikke inkludere temahefter og monografier kan spille inn.

De sosialpolitiske konsekvensene av psykologers engasjement på 70-tallet, refererer til typer debatt som også ble ført ellers i samfunnet på denne tiden, som handlet om de svakes rettigheter, om ytringsfrihet og for akademias vedkommende, og om vitenskapelige metoder (positivismekritikk) (1974, nr 2,3).

Gjennom alle årene har både sosialpsykologien og den kliniske psykologien stått sterkt i Tidsskriftet. Det er muligens et rimelig samsvar, hvis en tenker at de som studerer psykologi er interessert i mennesker og deres vilkår, og er opptatte av å hjelpe dem som har det vanskelig.

Likevel er det særlig disse to subdisiplinene som har variert over årene

Trinn 3: Diskursanalytisk nærlesning

Det siste analysenivået reflekterer over resultatene fra den diskursive nærlesningen. I innledningen til denne delen av diskusjonen vil jeg ta et tydelig forbehold. Som tidligere nevnt er funnene basert på fire korte tekstutdrag. Disse dataene kan altså ikke hevdes å være generaliserbare. Men Dalland (2000) peker på refleksjon som metode, og Kvale (1994) advarer mot kvalitativ hyperempirisme av frykt for subjektivitet. Med dette i tankene ser det ut til at jeg finner to skrivestiler i min nærlesning. Det er ikke tidsskiller her, begge stilene er representert både i 1974 og i 2007.

a) Redaksjonelle linjer

Plassering av stoff fra henholdsvis praksisfeltet og universitetene har variert opp igjennom årene. En kan undre seg over hvordan plasseringene under de ulike vignettene her skal forstås? Det er fristende å kaste ut påstander om at her er tilknytningen til praksisfeltet i seg selv redaksjonelt devaluerende, og at det som gjelder er teoretisk fagtilknytning (i dette tilfellet høyskole). Det kan hevdes at det er mer av et faglig innhold i artikkelen om hypnose enn i den om rehabilitering. Men når Tidsskriftets egne formuleringer av hva som skal være innholdet i vignetten blir lett fram, fremkommer at ordet ”faglig” har en annen betydning. Tidsskriftet beskriver innholdet i vignetten slik:

”*'Faglig meddelelse' skal åpne opp for en friere form enn den tradisjonelle faglige artikkel.*”. Dette finner jeg under ”Retningslinjer for manuskriptforfattere” (heretter ”retningslinjer”). Men dette kan likevel ikke fullt ut forklare hvorfor disse to innleggene er plassert under hver sin vignett. Og hvis redaksjonen har tenkt at det viktigste stoffet skal plasseres langt

fram i bladet, kan det synes påfallende at artikkelen i "Fra praksis" er plassert bak slik det er vist her.

b) Klassifisering av tekst

Analysene forteller også noe om hva Tidsskriftet anser for å være vitenskapelig. Fra begynnelsen av var praksisfeltet det som ble skrevet om, selv om forfatterne var universitetsansatte. Det kan muligens henge sammen med ideene i tiden om at det praktisk arbeidet hadde en egen verdi i seg selv, som i enkelte miljøer langt overskred hva academia kunne tilby av status (Solstad, 2006). Skal jeg følge denne tankegangen, kunne en av grunnene til at psykologer i praksisfeltet ikke skrev være at de rett og slett ikke *ville* skrive akademiske tekster.

At praksisfeltet kommer sterkere inn i bildet når det gjelder tekstproduksjon i de senere årene, kan også langt på vei forklares med underliggende verdier i samfunnet. Nå er det Ole Brummsk "Ja takk, begge deler" som gjelder, og det kan være status ved å være klinisk psykolog i seg selv, men det er muligens enda mer status i å være klinisk psykolog som skriver akademiske tekster.

Det er usikkert for meg hvordan Tidsskriftet vurderer hva som er vitenskapelig. Redaksjonens plassering av vignettene og stoffet under den enkelte vignetten, kan være vanskelig å forstå. "Fra praksis" og "Faglige meddelelser" kan for eksempel være vanskelig å skille fra hverandre. Når en teksts referanser bare er til offentlige utredninger og stortingsmeldinger, er den da faglig i psykologisk forstand? Hva med når svært mye tekst må forstås som å stå for forfatters egen oppfatning? Skulle for eksempel et utsagn som "Den mest alminnelige fortolkning (...)" følges av referanse(r) til andre? Tekster med slike ambiguiteter finnes under "Faglige meddelelser" (2002, s.1016). Samtidig blir artikler av sammenlignbar lengde med teoripresentasjon, tydelige referanser og formell avslutning plassert under "Fra praksis".

Hvordan skal denne plasseringen under de ulike vignettene her forstås? Det er fristende å kaste ut påstander om at her er tilknytningen til praksisfeltet i seg selv redaksjonelt devaluerende (hvis vitenskapelig har høyere status enn praksis), og at det som gjelder er teoretisk fagtilknytning (i dette tilfellet klassifisert som universitet). Men når Tidsskriftets egne formuleringer av hva som skal være innholdet i vignetten blir lett fram, kan en se at ordet "faglig" er misforstått. Tidsskriftet beskriver innholdet i vignetten slik: "Faglig meddelelse skal åpne opp for en friere form enn den tradisjonelle faglige artikkel.". Men dette kan likevel ikke fullt ut forklare hvorfor for eksempel innleggene referert til under resultater fra trinn 3 b): klassifisering av tekst, er plassert under hver sin vignett.

c) *Diskursive strukturer og element*

Ut fra Tidsskriftets presentasjon av seg selv i 2004 vil det være naturlig å anta at også den kritiske psykologien vil være godt presentert, og at det vil finnes både kvalitativ og kvantitativ metode representert i tidsskriftets forskningsartikler.

Det er imidlertid ikke lett å finne artikler i numrene etter disse programerklæringene som eksplisitt fremmer kritiske perspektiv. De vitenskapelige artiklene er, på noen få unntak nær, forfattet på en måte som utydeliggjør meninger og ståsted, og stoffet presenteres oftest distansert og ”objektivt”. De redaksjonelle kommentarene stiller riktignok faglige spørsmål – men oftest knyttet opp mot det spesielle hovedtemaet i den enkelte utgivelsen, og spørsmålene fremstår mer som retoriske enn kritiske. Jacobs (1994) peker på at meningen i tekster finnes i samhandlingen mellom teksten og konteksten, og at dette ikke er en prosess som mekanisk utspiller seg ved hjelp av regler, men må sees på som kreativ problemløsning. Det kan se ut til at Tidsskriftet kan ha valgt å være kreative på bekostning av tydelighet og transparens.

Stephen Ball på sin side hevder imidlertid at mening ikke oppstår fra språk, men fra institusjonelle praksiser, fra maktrelasjoner, og fra sosiale posisjoner. Ord og konsepter endrer sin mening og sin effekt etter som de er iverksatt innen ulike diskurser (Ball 1990, i Bacchi, 2005). Det kan argumenteres for at den institusjonelle praksisen som tidsskriftet kan hevdes å være gjennom sin posisjon som fagblad med stort nedslagsfelt har både makt og sosial posisjon til å produsere mening.

Grovt sett ser det ut til at det er tilstedeværelsen av essensialisme, historisitet, subjektivitet og hvorvidt forskningssubjektets stemme kan høres i teksten som tydeligst skaper skille mellom tekstene jeg har sett på. For begge tekstene som har historisitet, subjektivitet, og der forskningssubjektets stemme kan høres, mens essensialisme *ikke* er til stede, gjelder det at de kan kategoriseres som forankret i sosialpsykologien.

Når det gjelder essensialismen i tekst 1 og 3 kan dette være et fenomen som henger sammen med en utvendig forståelse. I denne sammenhengen ser det ut til at forfatterne har sett på objektet (her: mennesket) en studerer som uavhengig av det samfunnet det eksisterer i. Relasjonene mellom samfunn og individ blir på den måten studert slik naturgitte enheter studeres (Skirbekk, 1999). Konsekvensen av en slik utvendig-tenkningen, vil kunne bli at den kollektive kulturen (Beck, 1998) som bæres oppe av sosialt fellesskap og ansvar tones ned. Motsatt vil en innvendig forståelse av sammenhengene mellom individet og samfunnet innebære en forståelse for at både individet og samfunnet formes av den kulturen de har felles. I en slik tekst vil forskningssubjektets stemme kunne høres, som i tekst 2 og 4.

d) *Tekstlig bilde*

I dette kapitlet er ulike former for vurdering av tekster blitt diskutert, både rent grammatikalsk, men også intertekstlig og interdiskursivt.

De vitenskapelige artiklene i tidsskriftet kan deles inn i minst to kategorier etter hvordan de er skrevet. De overveiende fleste er skrevet på måter som gjør dem like uansett tema, forfatterne legger seg tett opp til det som kan kalles et vitenskapelig, positivistisk ideal; med objektivitet, nøytralitet og personlig distanse som kjennetegn.

Metodiske begrensninger

Den metodiske fremgangsmåte brukt på denne oppgavens tema er ny. Det er så vidt meg bekjent gjort få og ingen lignende undersøkelser på psykologitidsskrift i Norge, selv om lignende analyser har vært gjort på andre felt, for eksempel på avistekster (Nafstad, Carlquist, Aasen & Blakar, 2004) At akkurat denne analysemetoden ikke tidligere er brukt, innebærer også at den kan og bør utsettes for kritikk. Så langt det har vært mulig er funnene dobbeltsjekket, men metoden innebærer i alle fall et stekt innslag av subjektivitet. Dette er ikke nødvendigvis noe negativt. I løpet av arbeidet har det dukket opp spennende spørsmål som det kunne vært sett nærmere på.

1) *Tekstanalyse*. En sentral kritikk mot metoden på det tekstnære nivået ligger i at tekstanalyse ikke er mitt fagfelt, og at materialet derfor har vært utsatt for metodiske feil. Likevel kan en slik tilnærming berike arbeidet med kunnskap som ellers ikke ville kommet frem, og det kan pekes på tendenser i dette materialet. Jeg hevder ikke at de få tekstene i dette utvalget er representative for alle ord eller alle tekster, men oppfordrer tvert imot til videre dypdykk i dette feltet.

2) *Kritikk av valget av den triple strategien*. Dette valget har medført at alle delene av analysen er blitt mindre grundige enn hvis jeg hadde holdt meg til ett av dem. Samtidig mener jeg at strategien gir et interessant bilde av feltet fra flere sider enn en enkelt analysestrategi hadde kunnet gi.

3) *Operasjonaliseringsprosessen*. Et tredje problematisk område som særlig gjelder de andre analysenivåene har vært operasjonaliseringsprosessen. Til en viss grad er dette allerede diskutert i resultatdelen, for eksempel med hensyn til hvilke konsekvenser mitt valg om å holde temanumre utenfor tellingen har hatt, og hvilke problemer det har skapt for vurderingen av resultatene at jeg ikke har skilt mellom de som har brukt kvalitative metoder i en kvantitativ setting, og de som har brukt ren kvalitativ metode. Det er også andre områder der operasjonaliseringen kan settes under lupen.

4) *Kritikk av trinn 1 i analysen*. I arbeidet med dette punktet, ble det klart for meg at det kunne vært gjort mer ut av de enkle tellingene. Mengden stoff som ble akkumulert via de

detaljerte tellingene er ikke på langt nær utnyttet i denne oppgaven. Det hadde heller ikke vært vanskelig å velge andre kategorier for telling, eller lagt vekt på andre deler av de tellingene som ble gjort. Dette kunne endret resultatet.

5) *Kritikk av trinn 2 i analysen.* Det har ikke vært enkelt å klassifisere den enkelte vitenskapelige artikkelen i en enkelt faglig kategori. Dette har medført at den samme artikkelen er klassifisert i flere kategorier, uten at det kommer klart frem hvilke artikler dette gjelder. Her burde mine kategorier vært tydeligere.

6) *Kritikk av trinn 3 i analysen.* Den viktigst kritikken mot denne delen av analysen er at tekstanalyser ikke er mitt fagfelt, og at den bærer preg av det. Hele den diskursive tenkningen er et stort fagfelt, og lingvister, sosiologer og pedagoger kan bruke disse metodene. På det helt tekstnære nivået hadde det for eksempel vært interessant å gå ordklassene nærmere i sømmene, eller ha fokus på ulike nivåer av lingvistisk organisering. En annen viktig kritikk kan på dette nivået kan være at fire artikler fra et utvalg på ca 1600er svært lite. Med andre årganger eller andre numre i samme årgang i utvalget, kunne resultatene sett annerledes ut.

I tillegg synes jeg det er viktig å rette et kritisk blikk mot diskursanalyse som metode. Det må være viktig at metoden kan åpne for hvordan verden ser ut for dem det forskes på (forskningssubjektene). Det er en fare for at diskursen blir fokuset og ikke menneskenes egne erfaringer. Samlet mener jeg likevel at denne måten å arbeide med tekst i denne studien har avdekket tendenser og reist interessante spørsmål. Det vil kunne øke bevisstheten om effekten av de språklige valgene som gjøres hver dag, både innenfor og utenfor den faglige diskursen.

Agendaen denne gangen var å skaffe en oversikt over metodiske muligheter innenfor problemstillinger i forskningsområdet.

Samlet drøfting

Det av sentral betydning at psykologer legger seg på minnet at psykologisk kunnskap har fått stor påvirkningskraft på samfunnspolitiske avgjørelser i det nyliberalistiske samfunnet, hevder Rose (1998). Tidsskriftet kan sees på som en produsent av slik kunnskap. Foucault hevder at det han kaller styringsmentaliteten i de vestlige demokratiene er bygget på en antagelse om at det sosiale samfunnet finnes på utsiden av staten. Konsekvensene av dette ble for eksempel at motsetningene mellom innenfor og utenfor politikken, mellom offentlig og privat, og mellom styring og frihet ble sentralt. Det ble viktig å sette lys på statens makt og maktapparater, og på politiske, religiøse, medisinske, kommersielle og terapeutiske autoriteter, fordi disse autoritetene har makt til å "*whisper in our ears and advise us how to act and who to be*" (Foucault, 2003 s 313).

Historisk sett vet vi at det på syttitallet var debatt om psykologenes stilling innenfor helsevesenet, og antipsykiatribevegelsen var aktiv i enkelte miljøer. Psykologene var opptatt av å ville løse samfunnsproblemer, samtidig som de var under hard skyts fra legene (Harris, 1977; Simon & Schuster, 1980). Fagforeningsarbeid var viktig sett i denne konteksten, psykologer måtte sko seg for viktige samfunnsdebatter, og slåss for sin plass blant helseprofesjonene. Det kan hevdes at disse typene diskusjoner foregikk innenfor en sosial praksis som enda hadde et felles sosialt fokus.

Den utvendigtenkningen som i økende grad har preget samfunnet frem mot vår egen tid, må holdes sammen med ideer innenfor den sosiale praksisen. Beck hevder at til tross for ideer i tiden om frihet og uavhengighet, viser den sosiale praksisen tvert imot at menneskene i seg selv er avhengige (Beck 1998). Men oppløsningen av normer og fellesskapsfølelse fjerner oss fra forpliktende samvær med andre. Det er ikke lenger snakk om hvorvidt du skal elske eller hate naboen din: ” *Keeping the neighbours at arm’s length would take care of the dilemma and make the choice unnecessary*”, sier Bauman (1998, s48).

Den enkeltes individuelle frihet ligger dette samfunnets hjerte nært, og nettopp det individuelle har vært ett av fagets foki. Men frihetens pris ser ut til å være høy: de psykiske lidelsene øker sterkt i en tid og i en kultur som ligner til forveksling på den nyliberalistiske idealstaten, som dannes av nettopp det frie, autonome, selvforsynte individet.

Nyliberalismen hevder tre ”positive betingelser” for at menneskene skal kunne oppfylle sitt potensial som er individuell selvrealisering og frihet. Stikkordene er mobilitet, fleksibilitet og forandringsevne (Vetlesen, 2004). Disse vilkårene gjør seg også gjeldende i grupper og større systemer – og i Tidsskriftet. De påvirker alle aspekter av samfunnslivet, og ofte på en skjult måte, både fordi maktrelasjoner er mest effektive når de er skjult, og derfor ikke må avsløres, men også fordi de er så gjennomsyret i kulturen at vi ikke legger merke til dem (Bordieu, 1999; Nafstad, 2005a, 2005 b; Jost, Burgess & Mosso, 2001; Fox & Prillettensky, 1997). Tidsskriftets redaksjonelle og layoutmessige historie forteller at det i økende grad har vist at de har nettopp disse tre betingelsene integrert: mobilitet, fleksibilitet og forandringsevne er ivaretatt med for eksempel 10 layoutmessige endringer, og enda mange flere endringer i vignettbruken. Dette kan ha hjulpet Tidsskriftet til nå sitt mål, som i dag er å være ”et fargerikt tidsskrift”, med både seriøse artikler og innspill av ”coffe-table”-format (2004, nr 1). I den senmoderne vestlige kulturen er nettopp slik foranderlighet det eneste stabile og normale (Jørgensen, 2002). Han peker på at det positive fokuset på disse evnene til endring blir legitimert med henvisning til ”tidsånden” og ”utviklingen”. Det var nettopp dette Tidsskriftet gjorde da de endret layout radikalt i 2004 som direkte svar på ønsker fra leserne om mer utadvendthet. Det er med andre ord markedskreftene som rår: Også Tidsskriftet

påvirkes av den globaliserte, nyliberalistisk ideologien som baserer seg på frie markedskrefter i en kapitalistisk ramme. (Bauman, 200; Giddens, 1991).

Dette er de samme endringene som kan sees i hele den vestlige verden. Multinasjonale selskaper utøver usynlig makt gjennom den frie markedsideologien, blant annet ved at makten fjernes fra politisk valgte organer og andre reguleringer som kan hindre denne frie flyten av varer og tjenester. Denne ideologien antar også at menneskets psyke til syvende og sist bare består av det enkelte individ sin totale frihet til å velge. Og valget skal maksimere egne materielle og ikkematerielle goder. Ideologien forutsetter altså at individene er selvopptatte, konkurransepregete og uavhengige, drevet av asosial grådighet (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps og Rand-Henriksen 2007). I et slikt lys kan det tenkes at den som vil selge noe eller formidle noe, må forme sitt produkt så det blir spiselig for det moderne mennesket som er bortskjemt med rikholdige menyer. Men de evige forventningene om at vi skal utnytte alle våre opsjoner er en belastning på den enkelte som fører til utmattelse (Vetlesen, 2004; Rose 1998, 2007).

På åttitallet var det såkalte jappetid i Norge, og rikdom og status ble vist offentlig på nye måter. Det kan tenkes at dette kan avleses i Tidsskriftet ved for eksempel at stillingsbetegnelsen ”sjefsredaktør” ble innført dette tiåret, og redaksjonssekretærene ble redaktører. Dette kan være et uttrykk for et behov for å slå fast makt og status for dem som "gjorde jobben". Slike paralleller kan trekkes direkte til hvordan det norske – eller alle vestlige - samfunnet for øvrig utviklet seg i den samme perioden.

Ut fra hva som er redaktøransvar i for eksempel aviser, er det naturlig å tenke at hvem som er redaktør i ”Tidsskriftet” vil sette sitt preg på innholdet i det. Men i tillegg er det mulig å hevde at redaktørene i for eksempel Tidsskriftet kunne og kan styre forfatterne, både i forhold til valg av tema, og i forhold til krav til skrivemåte. Dette er en form for disiplinering som muligens kan føre til ensretting og sensur.

Nettopp dette ”muligens” illustrerer at forholdet mellom psykologen og samfunnet er blitt mer utydelig med årene. Det betyr ikke at det ikke er et sammenvevet forhold mellom dem, men at vi må gå nøyer bak ordene for å finne det. Og nettopp denne utydeligheten finner vi igjen på samfunnsplanet; i den stadige økende globaliseringen av verden er den internasjonale kapitalen vanskelig å følge, og de multinasjonale selskapene øker sitt press på lover og regler over hele verden (Jørgensen og Nafstad, 2004; Bauman, 2000; Friedman 2004; Jørgensen, 2002).

På nittitallet var det ufred i verden som nå. Balkan eksploderte og katastrofen i Rwanda satte sitt preg på oss. Men på sett og vis ble disse krigene sett på som regionale konflikter som ikke hadde noe med oss å gjøre, de foregikk langt borte. Det var ikke før etter årtusenskiftet at denne idylliserende og beroligende tanken brutalt ble revet i stykker da Twin Towers eksploderte. Dette

er et grovt bilde av den historiske og politiske konteksten. Så enda kunne den vanlige norske mann og kvinne føle seg trygge, og vi ville snakke med verden, vi ville være et fargerikt fellesskap.

Med dette i bakhodet kan det hevdes at valget av en mer fragmentert stil i Tidsskriftet kan være lett å kjenne igjen i samfunnet rundt oss. Oppmerksomhetsspennet er blitt kortere fordi vi hele tiden bombarderes med nye inntrykk, og vi må underholdes for å orke å høre etter. Det er lettere å konsentrere seg om korte tekster med fengende bilder og overskrifter, enn tyngre teoretisk stoff som krever en personlig innsats av oss (Foucault, 2003; Eriksen, 2001, Ekeland, 1999a, 1999b; Vetlesen, 2004; Durkheim, 1893; Cole, 2003; Beck, 1998). At analysene pekte på at Tidsskriftet i økende grad har brukt ressurser på organisering av redaksjonen, redaksjonell linje og layout kan hevdes å handle om det samme: Form og struktur kan kanskje se ut til å ha blitt viktigere enn innhold.

Den kritiske psykologien presenterer tenkemåter som tillater oss å diskutere store dilemmaer i vår tid som økende sosial urettferdighet, fattigdom og undertrykking. Denne utviklingen forteller om grunnleggende vilkår i samfunnet som går ut over menneskenes levekår og velferd. Den kritiske psykologien ønsker å endre både de sosiale systemene og psykologien i seg selv, og ønsker ikke å skjule at den har slike mål eller at den er verdiladd. Dette står i sterk kontrast til mainstream psykologien, som sikter mot å være nøytral og objektiv, og der den tradisjonelle praksisen og normene direkte ser ut til å hindre sosial rettferdighet på bekostning av individer og grupper generelt, og undertrykte grupper spesielt (Fox & Prillettensky, 1997). Kritisk psykologi hevder at psykologien aldri kan være et nøytralt vitenskapelig prosjekt utført av vitenskapsfolk som er atskilte fra sosiale og politiske omstendigheter. Tvert imot hører psykologien til i det sosiale og det menneskelige. Tidsskriftet eksisterer i kontekster der det blir påvirket av ulike interesser og sterke og komplekse maktforhold. På samme måte påvirker det selv sine lesere. De moralske, sosiale og politiske implikasjonene dette innebærer må komme på bordet og bli en del av den faglige debatten (Fox & Prillettensky, 1997).

Det er ikke mulig å uttrykke seg nøytralt, fordi den sosiale maktbruken defineres gjennom sine konsekvenser eller effekter – uten hensyn til om effekten var intendert eller ikke (Blakar, 1973/2006,1979). Det er selve kjernen i språket at det er intensjons- og effektstyrt. Forskningsspråk står i en særstilling. Vi har en idé i vår kultur om at all forskning og presentasjon av den er objektivt sann, og derfor ikke kan settes inn i en maktsammenheng – den er nøytral. I dette arbeidet hevdes et motsatt syn: All forskning som ikke eksplisitt peker på at de tilhører en historisk og ideologisk diskurs deltar i et maktspill som vanskeliggjør reell kritikk.

Nettopp den positivistiske forskningstradisjonen har sterke maktovertoner, fordi det tilsynelatende objektive språket fremstår som sannhet. Sannheten er det imidlertid ingen som har

opsjon på, den er like mangfoldig som andre begreper der mennesker er dem som definerer. Foucault skriver om sannhet at den må forstås som et system av faste prosedyrer for blant annet *"the production, regulation, distribution, circulation, and operation of statements"* (2003 s 317). Sannheten henger sammen med det maktsystemet som produserer og nærer den, i en sirkulær relasjon med effektene av makten (som den forårsaker, og som fører til at den sprer seg). Han kaller dette et sannhetsregime. Det viktigste politiske problemet er ikke å kritisere ideologisk innhold som kan henge sammen med vitenskapene, mener han, eller å forsikre seg om at ens egen vitenskapelige praksis følges av en rett ideologi, men å skaffe seg kunnskap om muligheten for å sette sammen en ny politikk for sannheten. Problemet ligger i de politiske, økonomiske og institusjonelle regimene som produserer sannhet. Målet må være å koble sannhetens makt fra de sosiale økonomiske og kulturelle hegemoniene i tiden (Foucault, 2003).

Et innlegg i "Verden og vi" kan illustrere den globaliserte og fragmenterte posisjonen faget ser ut til å være i (Rose 1998, Bauman 2000, Friedman, 2004, Jørgensen, 2002), der innhold ser ut til å tillegges lite vekt. Innlegget heter "Erasmus i Granada", og den uinformerte leser kan lures til å tro at dette handler om psykologi i litteraturen eller litteratur i psykologien, men nei, Erasmus er ikke ment å gi litterære assosiasjoner, men studentpolitiske. Innlegget handler om to utvekslingsstudenter som har reist til Granada med Erasmus – som er universitetenes utvekslingsprogram. Innlegget slutter illustrerende for innholdet: *"Ingenting stenger, og sove får studentene gjøre når de kommer hjem til Norge igjen"*. Dette kan høres mer ut som en langvarig ferietur med lite faglig innhold – kanskje noe for universitetene å se inn i. Det er svært lenge siden det å reise ut i seg selv var noe spesielt som en hver akademiker med respekt for seg selv drømte om som del av sitt dannelsesprosjekt. I dag reiser ungdom mer enn noen sinne, og treffer hverandre på backpackerhotspots over hele verden. Uten at Universitetene betaler. Det å reise er ett av liberalismens dannelseskra, og når ungdommen lenge før universitetene gjør det, og er en del av internasjonal opsjonsbruk for hele den vestlige verden (Vetlesen 2004; Bordieu 1999; Jørgensen 2002).

De store debattene om psykologifaget og fagets innhold og praksis, er mer eller mindre fraværende i mine opptellinger helt fram til overgangen 2006 / 2007, der for eksempel i februarnummeret 2007, to innlegg kommenterer en debatt som har foregått over flere numre om psykodynamiske holdninger og handlinger. Et tredje innlegg kommenterer dette med følgende overskrift: "Debatt! Gratulerer!", av forfatteren Olav Nytingnes, som etterlyser flere utspill: *"jeg ønsker et debattklima som stimulerer til flere utspill som ikke nødvendigvis er fullforsikret mot vettuge motinnlegg"*. Dette innspillet formulerer muligens et savn som flere kan kjenne på, i tråd med ønsket fra brukerundersøkelsen i 2002 om flere relevante innlegg fra praksisfeltet. Det blir

kjedelig å lese et fagblad hvis ikke psykologers eget engasjement kan komme til syne, og ikke som Teigen skriver: ”... vi hyller en ”objektivitetens retorikk”. Tonen er upersonlig og avdempet, formuleringene sjelden glitrende, digresjonene og fotnotene få, mens referansene er mange, noe som støtter bildet av forskningen som en kollektiv og kumulativ prosess. Uenigheter ufarliggjøres; i stedet for å si at Smith tok feil, sier vi at vår forskning supplerer Smith. Hvis alle mener at Smith var helt på jordet, kan vi gå så langt som til å omtale ham som ”kontroversiell”” (2007, s 115).

Før dette har kritikk fremkommet i enkelte leserinnlegg, som Berit.D. Soltvedts ”*En utmelding i tre akter*” i tidsskriftets 1998 årgang (s. 998). Hun kritiserer i sterke ordelag foreningens økonomiske og maktpregete fokus, for hvordan kravene til spesialisering fungerer, og for det hun opplever som overdrevne lønnskrav. Hennes utmeldingserklæring kan oppfattes som en politisk pamflett, ikke ulik de som fantes i de første årgangene. Men i motsetning til hva som var tilfallet i 1974, er det ingen som kommenterer hennes innspill/utspill i 1998.

Det er et økende fenomen at debatter og kommentarer plasserer de som skriver på hver sine sider av faglige skiller, og at debattene ikke handler om disse skillene per se, men om hvordan motstanderen har formulert seg, misforstått tekst osv.

Samlet tenker jeg at de vilkårene som defineres av globalisert nyliberalistisk ideologi strekker seg helt ned til menneskenes daglige erfaringer i samvær med andre, og i samvær med tekster. Både i forhold til hvordan debatter føres og i forhold til hvordan tekster skrives i Tidsskriftet, tenker jeg at det ville vært en fordel å ikke glemme de rent menneskelige erfaringene i søken etter sannhet og objektiv kunnskap.

Jeg vil avslutte denne diskusjonen med å referere til Bradley and Selby (2001), som blant annet kritiserer dagens kritiske psykologi for å glemme erfaringens betydning for psykologien. De peker på at en psykologi som lytter til andre ikke selv kan hindre egen endring, og at en erfaringspsykologi vil kreve en radikal og revidert orientering mot politikken. De ønsker seg fokus både på vitenskapelig forskning og på sosiale endringer, men uten å fremkaste en eneste stor visjon av virkeligheten, men vil innta en mer ydmyk posisjon og ønske mangfoldet velkomment.

Videre forskning

Sammen med ønsket om å reise debatt, tillater jeg meg rent allment å peke på at psykologien har støttet og støtter samfunnets dominerende verdier og mål, og på den måten bidratt til sosial urettferdighet (Kamin, 1974). Dette understreker betydningen av hva psykologien virkelig trenger; nemlig forskning som peker på hvordan de gjensidig tilbakevirkende kreftene mellom samfunnet og forskningen påvirker hverandre, og hvordan vi gjennom bevissthet om disse mekanismene kan endre samfunnet på grunnleggende måter (Fox & Prillettensky, 1997), til det beste både for samfunnet som helhet og de svakeste gruppene spesielt. Det kan tenkes at de få

artiklene med kritisk perspektiv i Tidsskriftet, og de få artiklene med kvalitative metoder, kan være uttrykk for marginaliseringsmekanismer mot annerledes tenkende psykologer.

Med mitt grunnsyn fundert i den kritiske psykologien, mener jeg at det ville være positivt for Tidsskriftet å åpne dørene mer for, og oppfordre til, økt forskning og fokus på de grunnleggende antagelsene som ligger implisitt i mainstream tenkning. I tråd med dette foreslås her at det kan være en viktig oppgave for Tidsskriftet å velge sitt fokus slik at den nåværende globale nyliberalismen kan utfordres. Dette medfører et arbeid for å legitimere motideologier som argumenterer for at konsumtenknig og materialisme dehumaniserer menneskene (Nafstad 2007; Billig 1997; Bauman 2000; Jørgensen 2002).

For min egen del har det dukket opp mange spennende spørsmål og tema i gjennomgangen av Tidsskriftet. Særlig opplevde jeg den diskursive nærlesningen som spennende, fordi den åpnet sider ved vitenskapelig tekst for meg som jeg ellers ikke har sett. Samtidig har det vært en spennende prosess og tenke og feile seg igjennom ulike måter å telle på, finne ut hva som kunne telles og hvordan det skulle gjøres. Det var det rent metodiske. Ellers har det kommet til syne andre interessante tema som også kunne vært studert nærmere, for eksempel hvordan mening produseres i ulike tekster, eller om det finnes noen sammenhenger mellom redaksjonens sammensetning og det faglige innholdet i Tidsskriftet. Hvilke tema det skrives om, eller om det kan knyttes tekstlige kjennetegn til ulike subdisipliner er heller ikke gått nærmere inn på. Mange andre tema for nærmere undersøkelser kunne vært nevnt.

Det oppfordres til metodeutvikling for å kunne analysere denne typen materiale og tema også for psykologer. Det ville vært interessant å vite hvordan situasjonen ser ut i andre tidsskrift både i Norge og internasjonalt, og ikke minst når det gjelder den økende mengden vitenskapelige tekster som produseres til nettpublisering.

Avslutning og konklusjon

Å sette fokus på hvordan ny kunnskap produseres og gammel utprøves, og kaste et kritisk blick på hvilke implisitte antagelser som ligger til grunn for den, er viktig av flere årsaker. For det første er det nødvendig for å kunne forstå hvilken rolle faget spiller i samfunnet vårt. For det andre kan det sette lys på hvordan "virkeligheten" eller "sannheten" ikke er noe mer enn det som *teller som "virkelighet"* eller "sannhet", mens det kanskje heller kunne betegnes som et spørsmål om konsensus og diskusjoner (Edwards, Ashmore & Potter, 1995).

Problemstillingene jeg reiste i innledningen, var om samfunnsforhold speiler seg i mindre tema i Tidsskriftet ved valg av metoder og innfallsvinkler i vitenskapelige artikler, og om det kan finnes sammenhenger mellom hvordan faget kommer til syne i Tidsskriftet, og markører for samfunnsideologi og utvikling. I tillegg spurte jeg om beskrivelser av form og skrivemåter i

Tidsskriftet kan fortelle noe om hvorvidt Tidsskriftets innholdsmessige fokus har endret seg i løpet av de siste 30 årene, og i så fall i hvilken retning? Det siste jeg lurte på var om analyser av skiller mellom klassiske grener slik det kommer til syne i Tidsskriftet kan si noe om det samme?

Hypotesen var at ideologiske endringer vil kunne finnes igjen i Tidsskriftet som blant annet mindre fokus på fagforeningssaker, lavere antall artikler med samfunnskritiske perspektiver og færre artikler der kvalitative metoder er brukt. Jeg fant støtte for mine antakelser om at det kan finnes sammenheng mellom ideologiene som dominerer de vestlige liberale statene og hvordan både tidsskriftet representert ved redaksjon, og forfatterne av vitenskapelige artikler og andre innlegg fremstår og formulerer seg. Jeg fant imidlertid ikke noe som tydet på at det var mer kvalitativ forskning før enn nå. Dette kan bero på metodiske årsaker. Det er ikke alle artiklene som er vurdert etter slike skillelinjer.

Ideologier er fundamentale bærere av makt. Det er blant annet en del av deres funksjon at de skal kontrollere hvordan individer og grupper tilpasser seg til og mestrer sine omgivelser på positive eller negative måter (Nafstad, Blakar, Carlquist, Phelps & Rand-Henriksen, 2007). Åpenhet om makten vil kunne øke påvirkningen på faget i en positiv retning. Fox og Prilleltenksy (1997) peker på det uheldige i at fragmenteringen og overspesialiseringen av psykologifaget reduserer fagets eksponering for andre fagområder som politisk teori, filosofi og antropologi. Innenfor disse fagene er det å utfordre status quo mer vanlig.

Martin-Barò hevder (1994) at mainstream psykologi aldri har opponert mot det hegemoniet kapitalistisk ideologi har i dag. Dette mener jeg bør være et tankekors og en utfordring til psykologer både i praksisfeltet og innen academia: Å utforske og sette i arbeid psykologifagets frigjørende krefter ved blant annet å ta menneskelig erfaring på alvor, å være åpen om fagets historiske og politiske røtter, og om eget ståsted. Slik kan faget begynne å utnytte sitt potensiale til å gjøre verden til et bedre sted å leve. Intet mindre.

Referanser

- Atkinson, R.L., Atkinson, R.C., Smith, E.E., Bem, D.J., Nolen-Hoeksema, S. & Smith, C.D. (2000). *Hilgard's Introduction to Psychology*. Orlando: Harcourt Brace College Publishers.
- Bacchi, C. (2005). Discourse, Discourse Everywhere: Subject "Agency" in Feminist Discourse Methodology. *Nordic Journal of Women's Studies*, 3, 198-209.
- Bastiansen, A. (2004). Mellommenneskelig psykologi - vitenskapen om subtile, komplekse og vage fenomener. In H. E. Nafstad (Ed.), *Det Omsorgsfulle mennesket - et psykologisk alternativ* (pp.177-206). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Bateson, G. (1979). *Mind and Nature: A necessary unity*. N.Y.: Dutton.
- Bauman, Z. (1988/ 1999/ 2000). *Globalization: The Human Consequences*. Cambridge: Blackwell Publishers Ltd.
- Bauman, Z. (2001). *Flytende modernitet*. Oslo: Vidarforlaget AS.
- Bauman, Z. (2004). *Flydende kærlighed*. København : Hans Reitzels Forlag.
- Beck, U. (1998). *Risksamhället - på väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Bekkali, Salim, medlemsregisteret, psykologforeningen.
- Bohner, G. & Wänke, M. (2004). *Attitudes and Attitude Change*. New York: Taylor & Francis Inc.
- Bourdieu, P. (1999). *The Weight of the world. Social Suffering in Contemporary Society* (P. P. Ferguson, Trans.). Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

- Blakar, R. M. (1979). Language as a means of social power. In Rommetveit, R. & Blakar, R. M. (Eds.). *Studies of language, thought and verbal communication* (pp.109-146). London: Academic Press.
- Blakar, R. M. (1972/2006). *Språk er makt*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Bradley, B. S. & Selby, J.M. (2001). To criticise the critic: Songs of experience. *Australian Psychologist*, 36, 84-87.
- Bruvik, P. (2002). Skjønnlitteraturens interesse: Har litteratur, litteraturvitenskap, psykologi og psykiatri noe felles? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 11, 996-1005.
- Cole, M. (2003). *Kulturpsykologi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Christie, N. (2005). Ordet fanger. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2, 121-124.
- Churchland, P. M. (1985). *Matter and consciousness*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Churchland, P. S. (1986). *The europhilosophy*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Cushman, P. (1995). *Constructing the Self, constructing America*. Reading, Massachusetts: Addison-Wesley publishing.
- Dalland Evans, T. (2000). Om psykologi, myter og vitenskap. I A. Holte, M.H. Rønnestad og G. Høstmark Nielsen (Eds.). *Psykoterapi og psykoterapiveiledning. Teori, empiri og praksis*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behaviour. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Duckert, F., Lie, G.T. (2006). Møter med det flerkulturelle Norge. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 12, 1266-1267.
- Durkeim, E. (1991). *Selv mordet*. Finland: Werner Söderström OY.
- Durkheim, E. (1893). *The division of Labour in Society*. New York: The Free Press.
- Edwards, D. & Potter, J. (1992). *Discursive Psychology*, 4, 77-79. London: Sage

- Edwards, D., Ashmore, M. & Potter, J. (1995). Death and Furniture: The rhetoric, politics and theology of bottom line arguments against relativism. *History of the Human Sciences*, 2, 25-49.
- Ekeland, T.-J. (1999a). Evidensbasert behandling: kvalitetssikring eller instrumentalistisk mistak. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 36, 1036-1047.
- Ekeland, T.-J. (1999b). *Meining som medisin. Ein analyse av placebofenomenet og implikasjonar for terapi og terapeutiske teoriar*. Psykologisk fakultet, Institutt for samfunnspsykologi: Universitetet i Bergen.
- Ekeland, T.-J. (2001a). Den biomedisinske arkitekturen som maktdiskurs. *Fokus på Familien*, 29, 308-329.
- Ekeland, T.-J. (2001b). Den terapeutiske samtalen. Om vitenskapsteoretiske dilemma i behandlingsforskning. Foredrag på Skjervheimseminaret, Voss 14. – 16.sept.
- Ekeland, T.-J. (2005). Psykoterapi som kulturell praksis. *Impuls - Tidsskrift for Psykologi*, 1, 11-21.
- Eriksen, E.O. (2001). *Demokratiets sorte hull – om spenningen mellom fag og politikk i velferdsstaten*. Oslo: Abstrakt Forlag.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*, Cambridge: Polity Press.
- Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis as a method in social scientific research. In R. Wodak, & M. Meyer. *Methods of critical discourse analysis* (pp.121-139). London: Sage.
- Fox, D. & Prilietenksy, I. (1997). *Critical Psychology. An introduction*. London: Sage Publications.
- Foucault, M. (2003). Truth and Power. I Rabinow, P., & Rose, N. (Eds.). *The essential Foucault*. New York: The New Press.
- Friedman, J. (2004). Globalization. I Nugent, D. & Vincent, J. (Eds.). *A companion to the anthropology of politics* (pp. 179-197). Oxford: Blackwell.

- Giddens, A. (1995). *Modernitet og selv-identitetk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hammershøy, L.G. (2005). Anorexi som afsindigt selvdannelsesprojekt. Diagnose af en social epidemi. I R.Willig og M-Østergaard (Red) *Sociale patologier* (pp.79-107). København: Hans Reitzels Forlag.
- Harris, B. (1997). Repoliticizing the History of Psychology. I Fox, D & Prilleteksy, (Eds) In *Critical Psychology. An introduction*. London: Sage Publications
- Hauge, M.-I. (2005). Den nye kulturpsykologien. *Impuls - Tidsskrift for Psykologi*, 1, 4-9.
- Helsetilsynet. (2008). Lastet ned 8 april 2008 fra:
http://www.helsetilsynet.no/templates/Page_____8635.aspx
- Hermans, H. J. M. & Kempen, H. J. G. (1998). Moving cultures. The perilous problems of cultural dichotomies in a globalizing society. *American Psychologist*, 53, 1111-1120.
- Holst,C. (2005). Sideblikk. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 3, 327-333.
- Honneth, A. (2005). Organiseret selvrealisering - Individualiseringens paradokser. I R.Willig og M-Østergaard (Red). *Sociale patologier* (pp.79-107) København: Hans Reitzels Forlag.
- Hundeide, K. (2004). Omsorg og overgrep i og utenfor sonen for intimitet. In H. E. Nafstad (Ed.), *Det omsorgsfulle mennesket - et psykologisk alternativ* (pp.83-115). Oslo: Gyldendal.
- Jacobs, S. (1994). Language and interpersonal communication. In M.L. Knapp & G.R. Miller (Eds.) *Handbook of interpersonal communication* (pp.199-228). London: Sage.
- Jørgensen, C.R. (2002). *Psykologien i senmoderniteten*. København: Hans Reitzels forlag.
- Kamin, L.(1974). *The science and Politics and IQ*. Potamac, MD: Erlbaum.
- Kvale,S. (1992). *Psychology and Postmodernism*. London: Sage.

- Kvale, S. (1994). *En introduksjon til det kvalitative forskningsintervju*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Kvale, S. (2003). The church, the factory and the market. Scenarios for psychology in a postmodern age. *Theory and Psychology, 1*, 579-603.
- Larsen, K. (2005) Psykiatriens historie. Forelesning 5 semester sosialpsykologi, Uib
- Martín-Baró. I. (1996). *Writings for a Liberation Psychology*. (Eds) Aron, A. and Corne, C. Harvard: Harvard University Press.
- Mikkelsen, M. N., & Weinholdt, T. (2005). En dialog om kulturpsykologi og dialogisme - et intervju med Ragnar Rommetveit. *Impuls - tidsskrift for psykologi, 1*, 31-37.
- Morss, J. (1992). Making waves; Deconstruction and developmental psychology. *Theory & Psychology, 2*, 445 – 465.
- Nafstad, H. E. (2002). *The neo-liberal ideology and the self interest paradigm as resistance to change*. Institute of Psychology, University of Oslo, Norway
- Nafstad, H. E. (2004). Mennesket – egoistisk ja, men også altruistisk. I In H. E. Nafstad (Ed.), *Det omsorgsfulle mennesket - et psykologisk alternativ* (pp.55-79). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Nafstad, H. E., Carlquist, E., Aasen, I.S., Blakar, R.M. (2004). Ideological shifts in society and assumptions in psychology: A challenge for Positive Psychology. Paper at 2nd European Conference on Positive Psychology, Verbania Pallaza, Italia, 5-8 juli.
- Nafstad, H.E. (2005a). Forholdet mellom individualisme og fellesskap: En utfordring for positiv psykologi. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening, 42 (10)*, 903-908.
- Nafstad, H.E. (2005b). Assumptions and values in the production of knowledge: towards an area ethics of psychology and the social sciences. In Robinson, S & Katulushi, C. (Eds) *Values in higher education* (pp.150-158). Vale of Glamorgan, Cardiff: Aureus Publishing.

- Nafstad, H.E., Blakar,R.M., Carlquist,E., Phelps,J.H., Rand-Henriksen,K. (2007). Ideology and power: The influence of current neo-liberalism in society. *Journal of Community & Applied Social Psychology*,17, 313-327. Published online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com) DOI: 10.1002/casp.931
- Nafstad, H. E., Carlquist,E., Blakar,R.M. (2007). Community and care work in a world of changing ideologies. *Community, Work and Family*,10, 329-340.
- Netland, M.(2003a). Kultur & Kritikk, Seminar UiB 18.09.03.
- Netland, M.(2003b). Kritisk Psykologi. Forelesning UiB, September.
- Nolan, J.L.(1998). *The therapeutic State*. New York: New York University Press .
- Nordanger,D., Mjaaland,T., Lie,G.T. (2006). PTSD og konfrontering av traumer i et kulturelt perspektiv. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*,12, 1266-1267.
- Norsk Psykologforening.(1998). *Etiske prinsipper for nordiske psykologer*. Lastet ned 8.mars, 2008, fra <http://www.psykologforeningen.no/default.aspx?aid=9044520>
- Parker, I. & Shotter, J. (eds) (1990) *Deconstructing Social Psychology* . London: Routledge.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behavior*. London: Sage.
- Prilleltensky, I. & Fox, D. (1997). Introducing critical psychology: Values, assumptions, and the status quo. In Fox, D. & Prilleltensky, I. (Eds.). *Critical psychology: An introduction* (pp.3-33). Thousand Oaks, CA: Sage publications.
- Ratner, C. (1997). *Cultural Psychology and qualitative methodology - theoretical and empirical considerations*. New York: Plenum Press.
- Rose, N. (1998). *Inventing ourselves*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rose, N. (2007). *Powers of freedom. Reframing political thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sarason, S.B. (1981). *Psychology misdirected*. New York: The Free Press.

- Saugstad, P. (2000). *Psykologiens historie – en innføring i moderne psykologi*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Shweder, R. A. (1990). Cultural Psychology - what is it? In Stiegler, J. W., Shweder, R.A. & Herdt, G (Eds). *Cultural psychology. Essays on comparative human development*. Melbourne: Cambridge University Press.
- Simon & Schuster. (1980). Contemporary Psychology. I Simon & Schuster. *A History of Psychology*. New Jersey : Prentice-Hall
- Skirbekk, S. (1999). *Ideologi, myte og tro ved slutten av et århundre. Sosiologisk kulturteori og funksjonsanalyse*. Oslo: Tano/Aschehoug.
- Solstad, D.(2006). *Gymnaslærer Pedersens beretning om den store politiske vekkelsen som har hjemsøkt vårt land*. Oslo: Oktober Pocket.
- Skjervheim, H. (2000). *Objektivismen - og studiet av mennesket*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Skjervheim, H. (1957/2003). Deltakar og tilskodar. *Norsk Tro og Tanke/ Religionsdialog*.
- Skjervheim, H. (1972). Det instrumentalistiske mistaket. I N. Mediaas (red) *Etablert pedagogikk – makt eller avmakt?* (pp. 45 -62) Oslo: Gyldendal.
- Teigen, K.H. (2007). Forskning som Kommunikasjon. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 2, 114-115.
- Thurow, L. (1996). *The future of capitalism. How today's economic forces shape tomorrow's world*. London: Nicholas Brealey Publishing.
- Tönnies, F. (1887/1999). Gemeinschaft und Gesellschaft. I G.Skirbekk & W.Gilje. *Filosofihistorie: Fra opplysningstiden til modernismen* (pp. 311-315). Oslo: Universitetsforlaget.
- Van Dijke. M.& Poppe. M (2006). Striving for personal power as a basis for social power dynamics. *European Journal of Social Psychology*, 36, 537-556

Vetlesen, A. J. (2004). Det frie mennesket? Et sosialfilosofisk blikk på patologiene i opsjonssamfunnet. I H. E. Nafstad (Ed). *Det omsorgsfulle mennesket - et psykologisk alternativ* (pp.17-53). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Vetlesen, A. J., & Henriksen, J.-O. (2004). *Moralens sjanser i markedets tidsalder - om kulturelle forutsetninger for moral*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Walkerdine, V. (1993). Beyond developmentalism? *Theory & Psychology*. 3(4), 451-469.

Weber, M. (1995). *Den protestantiske etikk og kapitalismens ånd*. Oslo: Pax Forlag

Willig, R. (2002). Selvrealiseringsoptioner - vor tids fordring om anerkendelse. In R. Willig (Ed), *Sociale Patologier*. København: Hans Reitzels Forlag.

Willig, M. (2002) *Sociale patologier*. Kjøbenhavn: Hans Reizels Forlag.

Wikipedia (2008) lastet ned 9. mai på følgende adresse:

<http://no.wikipedia.org/wiki/Essensialisme>

Appendix A

Tekstutdrag et er hentet fra Tidsskriftets nr. 12, 2007

”Boltrelek og lekeslåsing: Lekens funksjon i psykoterapi og barns normale utvikling”

Psykolog Nils Eide Midtsand

”Hvordan foregår bamepsykoterapi? Et bilde som fort melder seg hos mange, tror jeg, er av to personer ved en sandkasse: en liten som leker med miniatyrfigurer i sanden, og en stor, litt tilbaketrukket, som kommenterer og fortolker det den andre gjør. Det var i hvert fall slik jeg forestilte meg det da jeg avsluttet psykologstudiet for en mannsalder siden.

Men ute i det praktiske livet oppdaget jeg fort at det ikke alltid er sånn det går for seg. Særlig etter at jeg begynte å jobbe i systematisk med utagerende, aggressive, «uoppdragne» gutter, måtte jeg revidere det jeg trodde jeg visste om å drive psykoterapi med barn. Disse guttene ville slett ikke leke i sandkassen. De ville heller løpe omkring, klatre på møbler, hoppe ut av vinduer, balansere på rekkverk, skrike, hamre på tromme, slå hjul på gymnastikkmattene, rulles inn i tepper, fekte med sverd, sprette omkring i terapirømmet som Supermann eller Rambo. De ville bæres, kiles eller kløs på ryggen. Og framfor alt ville de slåss.

Jeg fant ingen henvisninger til en slik form for terapi i litteraturen. (...) Og fra de toneangivende, psykoanalytisk fargede ståstedene ble lek i vanlig forstand gjerne betraktet som verdiløs utagering. Som i verste fall ville ødelegge behandlingen og sette pasientens psykiske helse i fare.(...). I hvert fall måtte terapeuten ikke finne på å begynne å leke sammen med pasienten! Lekens verdi lå ikke te i den helingskraft den kunne tenkes å representere i seg selv, men i at den ga terapeuten «materiale» å fortolke de skjulte sidene av barnets psyke ut ifra.

Denne forståelsen av «lek» henger nøye sammen med det som, i kjølvannet i av Freud, ble betraktet som selve helingsfaktoren i psykoterapi: å få innsikt; å forstå egne reaksjonsmønstre ved hjelp av terapeutens påpekninger og tolkninger.(...).

I de første årene opplevde jeg det som jeg var involvert i en endeløs serie avsporinger Terapitoget mistet stadig skinnegrepet og braste ut i vilnisset, der ferden gikk videre over stakk og stein. Av og til våknet jeg glimtvis opp i superego. Et sted finner jeg meg selv fullstendig revet med i et nervepirrende kappløp mellom to racerbiler – en åtteårings og min. Bildet skyves bryskt bort av et annet: Mine lærere fra universitetet som vinket meg av gårde fra perrongen, utveksler nå bekymrede øyekast.(...)”. (s1459)

”I de første månedene fylte Emil den ukentlige timen sin med maskuline styrkedemonstrasjoner. Han hoppet og spratt omkring i rommet, løp opp og ned rutsja,] balanserte på fysioterapi-pøllen, snurret i tumlen, klatret i ribbeveggen, kastet klosseputer veggimellom, plaffet med krutt lapp-pistol, fektet med sverd, kastet darts der poenget ikke var å treffe blinken. Men å se hvor langt inn i blinkskiva han fikk pilene til å gå, altså hvor kraftig han kunne kaste. (...)”” (s 1461).

Appendix B

Artikkelutdraget er hentet fra Tidsskriftets nr.2, 1974

a)

Psykolog Sissel Reichelt:

Hvordan best utvide operant atferdsterapi ?

Kommunikasjonsteori som supplerende perspektiv ^{b)}

Den operante tradisjonen innen for læringsteori og atferdsterapi er den som klarest har formulert et syn som er alternativt til psykoanalysen mht. hvorfor vi handler som vi gjør. Den har også utviklet teknikker til forandring av atferd som er en direkte følge av dette synet (se for eksempel Ulliman & Krasner, 1969). Meget forenklet kan en si at den klassiske tradisjonen innenfor læringspsykologi primært er individsentrert, i Individet har ervervet uhensiktsmessige betingete reaksjoner som terapeuten med sine teknikker sikter på å avbetinge. Grunnprinsippet er det samme som i tradisjonell psykodynamisk orientert tenkning, at det er noe inne i individet som må forandres.

Den operante tradisjonen er individet i samspill med miljøet. Atferd opprettholdes av forsterkende faktorer i individets miljø, og det er først og fremst disse faktorene som må forandres hvis individet skal forandres. Atferd defineres her som all aktivitet som kan observeres av en selv eller andre, «Indre» atferd — som tanker og følelser — er imidlertid langt mindre tilgjengelig for presis forsterkning enn ytre, og forandringen er vanskeligere å evaluere, En har derfor i stor

utstrekning basert seg på å arbeide med synlig atferd. Grunnprinsippet i operant tenkning er at organismens aktivitet i forhold til omgivelsene er kontrollert av aktivitetens tidligere konsekvenser. Organismen opererer i omgivelsene på en måte som påvirker disse, og de forandrede omgivelser virker igjen tilbake på organismen. Et sentralt begrep er forsterknings betingelser (contingencies of reinforcement) — de faktorer som utløser og følger etter den atferd en vil forandre.

Det er disse faktorene som kontrollerer atferd, «normal» så vel som «syk». Enhver atferd kan sees som «normal» ut fra den situasjon den forekommer i, og vil forandres når forsterkningsbetingelsene forandres. Begrepet forsterkning defineres operasjonelt som den konsekvens en atferd har og som påvirker atferdens framtidige sannsynlighet.

Ut fra dette blir en nitid analyse av problematferd og dens forsterkningsbetingelser en nødvendig forutsetning for å skape forandring. Her er det grunn til å understreke et punkt som ikke alle som opptar seg med atferdsterapi er tilstrekkelig oppmerksom på:

- a) Appendix B og C forelå originalt i spalter.
- b) Denne skrivefeilen er også i originalen.

Alternativ atferd, dvs. atferd som kan erstatte problematferd, må analyseres like omhyggelig som problematferd, slik at en *samtidig* som en fjerner positiv forsterkning fra en atferd, kan overføre den til en mer hensiktsmessig atferd (se videre drøfting av dette spørsmålet s. 9).

Forandring skjer ved at forsterkningsbetingelser arrangeres og rearrangeres slik at uønsket atferd ikke forsterkes, mens ønsket atferd forsterkes.

Dette paradigmet er velegnet til systematisk evaluering av hva som skjer når en går inn for å forandre menneskelig atferd. Det vi gjør, formuleres konsekvent i empirisk verifiserbar terminologi. Begreper som bevissthet, holdninger, selvoppfatning, innsikt etc. har for en stor del vært avvist som metafysiske, i den forstand at de ikke er tilgjengelige for måling. Vi erverver oss kunnskap om atferd ved systematiske studier av hvordan forandringer i individets miljø virker på atferd. Dette har vært fruktbart på den måten at en har ervervet i mye kunnskap om hvordan målbare forsterkningsbetingelser virker på målbar atferd. Imidlertid lar det vært rettet mye kritikk mot denne tilnærmingen fordi den innebærer at mindre målbare aspekter vel mellommenneskelige interaksjoner ikke registreres.

Hvis vi leser de nyeste over-foi siktartikler over den operant inte tradisjonen, vil vi se at duone kritikken formuleres klart Ofijgså av tradisjonens ivrigste forkjenv pere. Krasner (1971) hevder for eksempel som et av hovedpunktene i sin artikkel at operante teknikker når de brukes i atferdsterapi, ikke er

«rene» i den forstand at en bare benytter seg av klart definerte forsterkningsteknikker — «The operant approach with human beings makes use of many of the techniques included in the broader rubric of behavior influence (such as modeling, experimentator bias, and demand characteristics)»

Forsøk på utvidelse av det operante paradigma ut fra andre empiriske områder

Operant atferdsterapi konsentrerer seg om konkrete beskrivelser av hva organismen gjør. Og unngår teoretiske forklaringer. En fokuserer hele tiden på hva som skjer, ikke på hvorfor det skjer. Erkjennelsen av at en trenger «noe i tillegg» til de operante grunnprinsipper, har derfor ført til en sterk opptatthet av hva andre grener av den vitenskapelige psykologi har å tilby av konkret kunnskap om påvirkningsfaktorer. Flere som tar utgangspunkt i operant atferdsterapi, har jr derfor nærmet seg tradisjonell gn sosialpsykologi og kognitiv psykologi.

En har opptatt seg lite med de forklaringsvariabler og teoretiske stridsspørsmål som er sentrale i disse disiplinene, men nærmet seg eksperimentene ut fra hva t de gir av data. For eksempel har en vært mye opptatt av hva sosialpsykologien har å bidra med av kunnskap om påvirkningsfaktorer i terapeut/pasient-forholdet, som status, varme, erfaring, krav. Ut fra kognitiv psykologi har en for eksempel trukket inn forskning om hvilken rolle bevissthet spiller i en lærings situasjon.*)

Et karakteristisk forsøk på å sette operant atferdsterapi inn i en videre sammenheng ved å trekke inn sosialpsykologi, blir gjort av Patterson (1969). Han har sosial læring som overordnet begrep og definerer dette på følgende måte: «The loosely organized body of literature dealing With the changes in learning, or performance, which characterize social interaction.» Det sentrale i sosial læringsteori er ifølge Patterson hvordan en persons atferd kan forandre en annen persons atferd, og kunnskap om dette hentes fra 1) sosialpsykologi (han tar særlig for seg studier av overtalesesteknikker, konformitet, modell-læring), 2) operant læringspsykologi (laboratoriestudier av forsterkningsprinsipper).

Etter å ha gått igjennom oversikter over den litteraturen som er opptatt av en slik tilnærming til Utvidelse av operant atferdsterapi, har jeg inntrykk av at det fortsatt er langt fram før denne type forskning får noen praktisk betydning for klinikere. For kort å summere det som ser ut til å være karakteristisk for dagens situasjon:

1. En erkjenner at en i praksis overskrider det operante paradigma i selv det enkleste læringsforsøk, og at denne overskridelsen hittil ikke har vært viet tilstrekkelig oppvært viet tilstrekkelig opptisk forskning.
2. En søker å utvide paradigmet ved å tilføre kunnskap fra andre disipliner i psykologien. Særlig sosialpsykologi og kognitiv psykologi.
3. Avstanden mellom empirisk validert kunnskap om forandring og det en foretar seg når en i praksis driver atferdsterapi, er stor. Selv om en benytter seg av den kunnskap som finnes, må en praktisk arbeidende psykolog fortsatt i stor utstrekning basere seg på «klinisk dyktighet», personlige egenskaper og andre lite spesifiserte faktorer i sitt forhold til klienten. (...)

Appendix C

Artikkelutdraget er hentet fra Tidsskriftets januarnummer 1974

Selvvalgt prøveforelesning til doktorgraden

Universitetslektor Finn Tschudi

Psykologisk institutt

Universitetet i Oslo

Om fortolkning av egen adferd og indre tilstander

Et forsøk på å se hypnose, rusmidler, lidenskapelig kjærlighet og andre fenomener i et felles perspektiv.

Innledning.

Har vi et umiddelbart kjennskap til årsakene til vår atferd og til våre indre tilstander? Eller er dette noe vi slutter oss til? Kan det altså tenkes at vi kommer til kunnskap om oss selv på stort sett samme måte som vi kommer til kunnskap om andre mennesker?" Vi lærer andre å kjenne ved å observere deres atferd og omgivelsene for atferden. Fra dette slutter vi oss til årsaker til atferden. Kunnskap om andre menneskers indre liv er et resultat av en fortolkningsprosess ; Kanskje det er en illusjon å tro at vi har en vesentlig forskjellig, så å si privilegert «førstehåndskunnskap» til vårt eget indre liv. I så fall vil også kunnskap om vårt eget indre liv være resultat av en fortolkningsprosess som er basert på observasjon av vår basert på observasjon av vår atferden. Dette er en meget vidtrekkende teori som først ble fremsatt av den radikale behaviourist Fred Skinner i Psychological

Review 1945, og senere utdypet i det sentrale språkpsykologiske arbeid «Verbal atferd» som utkom i 1957.

Daryl Bem førte Skinners perspektiv over i sosialpsykologien i en Psychological Review artikkel i 1967, og i dag er deres syn på fortolkning av egen atferd smeltet sammen med «attribusjonsteori», på norsk «fortolkningsteori». Dette er en tradisjon som også har røtter i gestaltpsykologi og andre fenomenologisk orienterte retninger og er kanskje det mest spennende område i dagens sosialpsykologi. De viktigste oppsummeringer av senere forskning om fortolkningsteori er to artikler av Richard Nisbett og Stuart Valins fra 1971, Bem 1972 og Harold Kelly 1973. Som vi skal se er det mange forskjellige fenomener som kommer i et nytt lys sett i dette teoretiske perspektivet.

Hypnose

Jeg skal begynne med et fenomen som vanligvis ikke omtales i attribusjonslitteraturen, og må da først ta opp et aspekt ved viljens psykologi.

I en artikkel i *Psychological Review*, 1970, ser Kimble det nødvendig med et forsvar for å ta opp «Problemet viljen». Risikerer vi da ikke å bli forført av mysterier i dagliglivets språk og slik miste vår «vitenskapelighet»? Av de grunner som Kimble trekker fram for å beholde skillet mellom frivillig og ufrivillig atferd, er det særlig en som har interesse for oss. Han trekker frem nevropsykologiske observasjoner fra Penfield, som viser at stimulering av visse deler av hjernen gir motorisk atferd (bevegelser) som *ikke* er av refleksmessig art, men som av pasienten blir beskrevet som «noe som se hender automatisk, uten intervensjon av viljen.» Ikke bare kunne Penfield fremkalle motorikk uten ledsagende opplevelse av intensjon, stimulering av andre deler av hjernen ga «motsatte fenomen», en intensjon eller sterk trang til å foreta visse bevegelser som like fullt ikke inntraff. Av disse observasjonene trekker Kimble den konklusjon at motorisk atferd og viljen til å frembringe dem kanskje har forskjellig fysiologisk grunnlag. Vi skal ikke her gå inn på psykofysiologiske spekuleringer. Det sentrale i denne sammenhengen er at det ikke nødvendigvis trenger å være samsvar mellom på den ene side motorisk atferd og på den annen side vilje til å frembringe den, siden disse to aspektene kan opptre uavhengig av hverandre. Vilje til å frembringe atferd henger sammen med opplevelse av kontroll og ansvar for ens handlinger. Vanligvis opplever en seg

selv som årsak til sine bevegelser, «jeg strekker hånden ut etter en blyant fordi jeg trenger den», men Penfields observasjoner viser altså muligheten for at det vanlige samsvar mellom handlinger og intensjoner kan brytes.

Og her er vi fremme ved det kanskje mest fascinerende aspektet ved hypnose. Den som blir hypnotisert handler, men for ham er det likevel ikke *han* som handler. Enhet mellom handling og intensjon kan brytes ved psykologiske midler. Er en interessert i viljen blir da hypnose et sentralt fenomen. I en «snill» moderne utgave av behaviourismen (Miller og medarbeidere) blir mennesket fremstilt som hele tiden utførende planer. Hypnose blir da det som skjer når personen gir avkall på planer eller i et språkbruk som mange ikke assosierer til behaviourisme ”personen overgir sin vilje til hypnotisøren». En av de «planer» som for eks. vanligvis utføres er å sette merkelapper på erfaringer ved hjelp av språket. Hvis slike planer ikke utføres, vil vi få amnesi som er et av de vanligste fenomener i hypnose. Terskler for smerte kan også senkes som del av en plan: ”*hvis smerte overstiger en viss mengde, forsøk å komme ut av situasjonen og gjør noe annet*». Hvis slike instruksjoner settes ut av funksjon, vil vi da få noen av de mest dramatiske virkningene i hypnose, nemlig at den hypnotiserte ikke reagerer på sterkt smertefull stimulering.

VI har nå sett noen eksempler på at det forhold som en person vanligvis har til sin atferd og den stimulering han utsettes for kan forrykkes. I Penfields forsøk: Bevegelser ble utført, *han* beveget seg ikke. Og i eksemplene

fra hypnose: den hypnotiserte utsettes for erfaringer, *han* 'te utsettes for erfaringer, han har ikke erfart, eller utsettes for sterk smertestimulering men han viser ikke tegn til smerte.

Det perspektivet vi her har forsøkt å fremheve kommer spesielt klart frem i Jay Haleys analyse av hypnose. Som Miller ser Haley problemet med frivillig vs. ufrivillig som sentralt i hypnoyiske fenomener, men dessuten til legger han interaksjonen mellom hypnotisør og den som blir hypnotisert avgjørende betydning. Utgangspunktet for Haleys analyse av hypnose er at i et hypnotisk forhold kan et individ forandre sine persepsjoner, sine emosjoner og sine somatiske følelser og dette er det mest avgjørende argument for hvilken innflytelse en person kan ha i forhold til en annen. For å forstå hvordan en person kan få så sterk innflytelse på en annen, skiller Haley først mellom to typer interpersonlige forhold. Ofte i dagliglivet opplever vi symmetriske forhold, det vil si at begge parter bestemmer hva slags atferd som passer i en samhandlingssituasjon. Personene utveksler da samme slags atferd, begge kan kritisere, og kommentere der andres atferd, gi råd o.s.v. I symmetriske forhold er personene sidestilt, begge har kontroll over hvordan situasjonen skal defineres. Som kontrast har vi komplementære (...)

